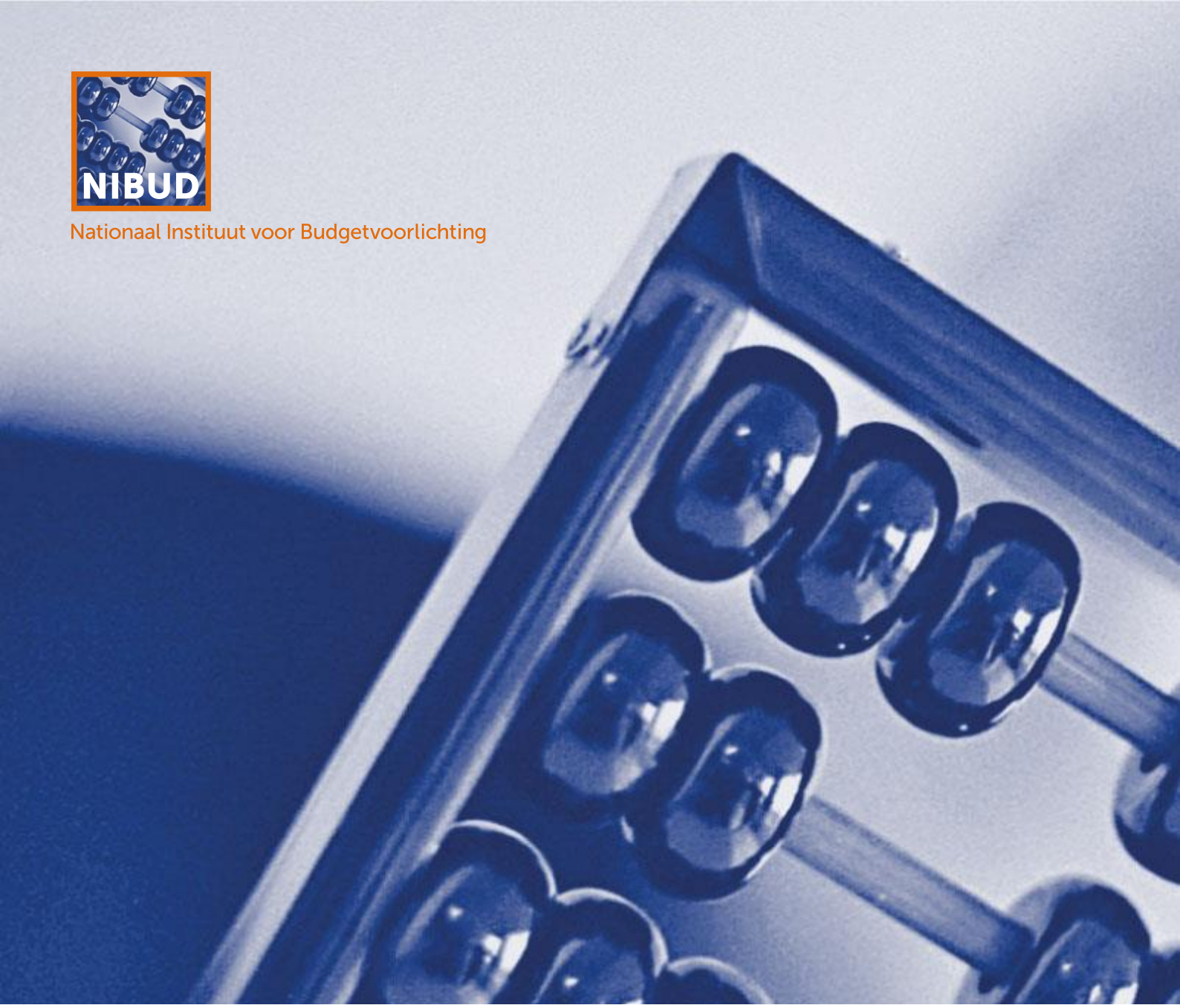

Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting

Minimumvoorbeeldbegrotingen voor Caribisch Nederland

Marcel Warnaar, Jasja Bos, Cora van Horssen, Sanne Lamers, Nouschka Veerman, Guus Wieman

Minimumvoorbeeldbegrotingen voor Caribisch Nederland

Auteurs
Marcel Warnaar
Jasja Bos
Cora van Horssen
Sanne Lamers
Nouschka Veerman
Guus Wieman

Nibud, oktober 2023
In opdracht van Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland

Inhoud

Voorwoord 3

Samenvatting 4

1. Inleiding 6
1.1 Aanleiding 6
1.2 Waar worden minimumvoorbeeldbegrotingen voor gebruikt? 6
1.3 Gebruikte methode 6
1.4 Leeswijzer 7

2. Opzet onderzoek 8
2.1 Minimumvoorbeeldbegrotingen: wat, waarom en hoe? 8
2.2 Bronnen en methoden 8
2.2.1 Empirische gegevens 9
2.2.2 Focusgroepen 9
2.2.3 Individuele interviews 9
2.3 Keuzes en uitgangspunten bij het opstellen van de minimumvoorbeeldbegrotingen 10
2.3.1 Prijsinformatie 10
2.3.2 Samenstelling pakketten 10
2.3.3 Huishoudtypen 11
2.3.4 Woonlasten 12
2.4 Opbouw van de begrotingen 13
2.5 Voorwaarden aan de begrotingen (Nibud-voorwaarden) 13
2.5.1 Zeer goed met geld kunnen omgaan 14
2.5.2 Alle inkomensondersteuning aanvragen en ontvangen 14
2.5.3 Geen grote persoonlijk onvermijdbare uitgaven hebben 15
2.5.4 Geen vermogen 15

3. Noodzakelijkheid per uitgavenpost 16
3.1 Woning 16
3.2 Elektriciteit 16
3.3 Water 18
3.4 Gas/verwarming 18
3.5 Lokale lasten en diversen 18
3.6 Internet, telefoon en televisie 18
3.7 Bankkosten 19
3.8 Vervoer 19
3.9 Zorg 20
3.10 Overige verzekeringen 21
3.11 Onderwijs 21
3.12 Kleding 22
3.13 Inboedel en onderhoud woning 22
3.14 Recreatie/sociale participatie 24
3.15 Voeding 24
3.16 Persoonlijke verzorging 25

3.17 Was- en schoonmaakartikelen 25
3.18 Overige uitgaven....25
3.19 Huur....25

4. Bonaire....27
4.1 Methode Bonaire....27
4.1.1 Groepsgesprekken/expertgroep 28
4.1.2 Individuele interviews met professionals 28
4.1.3 Interviews en huisbezoeken inwoners met een minimuminkomen 28
4.1.4 Prijsinformatie 29
4.2 Onderdelen van het pakket Bonaire....29
4.2.1 Elektriciteit....29
4.2.2 Water 29
4.2.3 Gas 29
4.2.4 Internet, telefoon en televisie 29
4.2.5 Bankkosten 30
4.2.6 Vervoer 30
4.2.7 Zorg 31
4.2.8 Overige verzekeringen....31
4.2.9 Onderwijs 31
4.2.10 Kleding 32
4.2.11 Inboedel en onderhoud woning 32
4.2.12 Recreatie/sociale participatie 32
4.2.13 Voeding 32
4.2.14 Persoonlijke verzorging....33
4.2.15 Was- en schoonmaakartikelen 33
4.3 Totale minimumvoorbeeldbegroting Bonaire 34
4.4 Huur/hypotheek....34
4.5 Overige huishoudtypen 38

5. Sint Eustatius 40
5.1 Methode Sint Eustatius 40
5.1.1 Groepsgesprekken met professionals....40
5.1.2 Groepsgesprekken met inwoners 41
5.1.3 Individuele interviews....41
5.1.4 Inventarisatie prijsinformatie....42
5.2 Onderdelen van het pakket Sint-Eustatius....42
5.2.1 Elektriciteit....42
5.2.2 Water 42
5.2.3 Gas 43
5.2.4 Telefoon, televisie, internet 43
5.2.5 Bankkosten 43
5.2.6 Vervoer 44
5.2.7 Zorg 45
5.2.8 Overige verzekeringen....45
5.2.9 Onderwijs 45
5.2.10 Kleding 45
5.2.11 Inboedel en onderhoud 46
5.2.12 Recreatie/sociale participatie 46
5.2.13 Voeding 46
5.2.14 Persoonlijke verzorging....46
5.2.15 Was- en schoonmaakartikelen 47

5.3 Totale minimumvoorbeeldbegroting Sint Eustatius....47
5.4 Huur/hypotheek....47
5.5 Overige huishoudtypen....50

6. Saba....53
6.1 Methode Saba....53
6.1.1 Prijsinformatie....54
6.2 Onderdelen van het pakket Saba....54
6.2.1 Elektriciteit....54
6.2.2 Water....54
6.2.3 Gas....55
6.2.4 Televisie, telefoon en internet....55
6.2.5 Bankkosten....55
6.2.6 Vervoer....56
6.2.7 Zorg....57
6.2.8 Overige verzekeringen....57
6.2.9 Onderwijs....57
6.2.10 Kleding....57
6.2.11 Inboedel en onderhoud....57
6.2.12 Recreatie/sociale participatie....58
6.2.13 Voeding....58
6.2.14 Persoonlijke verzorging....59
6.2.15 Was- en schoonmaakartikelen....59
6.3 Totale minimumvoorbeeldbegroting Saba....59
6.4 Huur/hypotheek....60
6.5 Overige huishoudtypen....62

7. Conclusies en aanbevelingen....65
7.1 Verschillen tussen de eilanden....65
7.2 Verschillen met Europees Nederland....65
7.2.1 Klimaat....65
7.2.2 Infrastructuur....65
7.2.3 Wetten en regelingen....66
7.2.4 Woonlasten....67
7.2.5 Totaalbudget....67
7.3 Specifiek voor Bonaire....68
7.4 Specifiek voor Sint-Eustatius....68
7.5 Specifiek voor Saba....69
7.6 Oplossingsrichtingen....69
7.6.1 Inkomensverhoging....69
7.6.2 Uitgavenverlaging....70
7.6.3 Flankerend beleid....72
7.7 Indexering en actualisering....72

Bijlage 1 | Begrotingen andere huishoudens Bonaire....73

Bijlage 2 | Begrotingen andere huishoudens Sint Eustatius....74

Bijlage 3 | Begrotingen andere huishoudens Saba....75

Bijlage 4 | Detailpakketten....76
4.1 Kledingpakket....76
4.2 Inboedelpakket....78
4.3 Dieet gezonde voeding....82

Voorwoord

Het Nibud streeft naar een Nederland zonder geldproblemen. Dit geldt dus ook voor Caribisch Nederland. Sinds 2013 ontplooit het Nibud activiteiten om mee te werken aan de financiële gezondheid van dit deel van Nederland. Vaak eenmalig en/of op ad-hocbasis, bijvoorbeeld het organiseren van trainingen voor hulpverleners, het maken van een Budgetagenda of het adviseren over een verhuursubsidie.

In 2014 heeft het Nibud minimumvoorbeeldbegrotingen opgesteld voor Bonaire. Dit is gedaan naar analogie van de minimumvoorbeeldbegrotingen die het Nibud sinds jaar en dag voor Europees Nederland opstelt. Onderdelen van deze voorbeeldbegrotingen worden bijvoorbeeld gebruikt voor het vaststellen van bijzondere bijstand of bij beleidsvorming voor minimabeleid in gemeenten.

Het Nibud vindt het belangrijk dat ook voor de eilanden van Caribisch Nederland dit soort minimumvoorbeeldbegrotingen worden opgesteld. Niet alleen voor Bonaire, waarvoor de voorbeeldbegrotingen een update konden gebruiken, maar ook voor Sint Eustatius en Saba. Die voorbeeldbegrotingen kunnen de basis vormen voor verder beleid ter voorkoming van geldproblemen.

Daarom zijn we blij dat de Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland ons de mogelijkheid heeft gegeven dit te doen. Wij bedanken de coördinatoren Jarno de Knijff (Saba), Urisha Blake (Sint Eustatius) en Marga Buys-Trimp (Bonaire) voor hun werkzaamheden die ertoe leidden dat we ons onderzoek ter plekke goed konden uitvoeren.

Ook bedanken we alle deelnemers aan de focusgroepen voor hun inzet om ons inzicht te bieden in de noodzakelijke goederen en diensten per eiland. Verder ook dank aan alle overige gesprekspartners op de eilanden voor hun extra informatie en nuanceringen.

Ten slotte zijn we ook dankbaar voor de feedback van de leden en het secretariaat van de Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland.

Utrecht, oktober 2023

Samenvatting

Voor de Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland heeft het Nibud minimumvoorbeeldbegrotingen opgesteld voor de eilanden Bonaire, Sint-Eustatius en Saba. Minimumvoorbeeldbegrotingen geven weer hoeveel een huishouden nodig heeft om de noodzakelijke uitgaven te kunnen doen. Noodzakelijk wil zeggen dat je de rollen kunt spelen die de samenleving van je vraagt.

Minimumvoorbeeldbegrotingen worden in Europees Nederland voor verschillende terreinen gebruikt. De Commissie sociaal minimum voor Europees Nederland gebruikt ze bijvoorbeeld als basis voor haar conclusies over de toereikendheid van de bijstandsbedragen. Maar ze zijn ook de basis voor de beoordeling van kredieten en hypotheken. Door verschillen in klimaat, infrastructuur, cultuur en regelingen kunnen de Europees-Nederlandse minimumvoorbeeldbegrotingen niet gebruikt worden in Caribisch Nederland. Daarvoor zijn specifieke begrotingen nodig.

Minimumvoorbeeldbegrotingen geven de kosten weer van goederen en diensten die iedereen nodig heeft. Om de begrotingen in de praktijk te kunnen gebruiken, moet aan drie voorwaarden voldaan worden:
- Mensen gaan goed met geld om.
- Mensen hebben niet te maken met persoonlijk onvermijdbare uitgaven.
- Mensen vragen alles aan waar ze recht op hebben.

Als niet aan die voorwaarden voldaan is, kunnen mensen nog steeds in financiële problemen komen.

Om op de drie eilanden van Caribisch Nederland deze begrotingen op te stellen heeft het Nibud gebruikgemaakt van drie soorten bronnen: empirische data, oordelen van experts en oordelen van inwoners. Deze mix wordt ook gebruikt voor de minimumvoorbeeldbegrotingen van Europees Nederland. Door de schaal van de eilanden is de weging van de onderdelen wel anders, met meer nadruk op de oordelen van experts en inwoners.

Voor de drie eilanden zijn aparte minimumvoorbeeldbegrotingen opgesteld. Op enkele onderdelen verschilt de inhoud van het pakket tussen de eilanden, maar vooral variëren de prijzen van diensten en goederen. Bonaire is het grootste eiland van de drie en heeft de meeste keuze in winkels. De kosten van het minimumpakket zijn daar het laagst. Op Saba zijn ze het hoogst.

Een belangrijk onderdeel van het benodigde budget vormen de woonlasten. Woonlasten kunnen sterk variëren en daarom zijn daar twee verschillende scenario's voor opgesteld: een met een sociale huurwoning met verhuursubsidie, en een met een particuliere huurwoning waarvoor de volledige prijs wordt gevraagd.

Als we de noodzakelijke kosten vergelijken met de minimuminkomens op de eilanden, dan zien we dat deze minimuminkomens niet toereikend zijn om alle noodzakelijke kosten te kunnen betalen. Naarmate het huishouden groter is, lopen de tekorten op. De afgelopen jaren is de overheid begonnen met het geleidelijk optrekken van de minimumuitkeringen en de minimumlonen. Ook is er een kinderbijslag geïntroduceerd en worden een aantal vaste lasten gesubsidieerd. Daarmee is het gat in de afgelopen jaren al wel kleiner geworden.

Toch is meer nodig om de financiële positie van inwoners met een laag inkomen op de drie eilanden te verbeteren. Te denken valt aan:

- verhoging van minimumloon, onderstand, kinderbijslag;
- verlaging van uitgaven, bijvoorbeeld door verlaging van de algemene bestedingsbelasting, verbetering en uitbreiding van de verhuursubsidie, structurele subsidie voor vaste lasten, stimuleren van goedkopere vormen van vervoer en het gratis maken van sommige kosten van kinderen.

Belangrijk is verder dat er betaalbare mogelijkheden zijn om naar naburige eilanden te kunnen. Niet alleen vanuit mentaal oogpunt is het goed om af en toe van het eiland te kunnen, het helpt ook om de mogelijkheden voor goedkopere inkopen te vergroten of het aanbod van goederen te verhogen.

Meer structurele oplossingsrichtingen zijn te vinden in het introduceren van regelgeving waarmee gerichtere inkomensondersteuning kan worden vormgegeven, bijvoorbeeld een regeling als een kindgebonden budget.

Deze oplossingen zullen er niet voor zorgen dat het gat in één keer kan worden overbrugd. Tot die tijd zal flankerend beleid nodig zijn, als een ruimhartige bijzondere bijstand, een barmhartig incassobeleid en ondersteuning van particuliere initiatieven.

Met de verhoging van het budget neemt ook de verantwoordelijkheid van de huishoudens toe. Wanneer de inkomsten in lijn komen met de benodigde uitgaven, gaan we van huishoudens verwachten dat zij zelf de 'juiste' keuzes maken. Waar budgetteren geen zin heeft bij grote tekorten, kunnen straks de puzzelstukjes wel gelegd worden. Dat vergt versterking van de financiële competenties van burgers. Niet alleen op boekhoudkundig gebied, maar ook op het terrein van het omgaan met verleidingen en je opstellen als een assertieve, weerbare consument: een rol die de samenleving ook vraagt van Europees-Nederlandse huishoudens.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Het verbeteren van de levensstandaard en het bestrijden van armoede is een belangrijk doel van het kabinet voor Caribisch Nederland. In dat kader heeft de minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen een commissie ingesteld die moet onderzoeken wat huishoudens op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba nodig hebben om rond te komen en sociaal te participeren.

Maar wat zijn die minimale kosten van levensonderhoud van huishoudens in Caribisch Nederland? Voor Europees Nederland stelt het Nibud sinds jaar en dag minimumvoorbeeldbegrotingen op die weergeven wat de kosten zijn van noodzakelijke uitgaven die elk huishouden heeft. In 2023 zijn deze minimumvoorbeeldbegrotingen herijkt[1]. Gezien de klimaat- en cultuurverschillen zijn deze Europees-Nederlandse minimumvoorbeeldbegrotingen niet geschikt voor Caribisch Nederland. Daarom heeft het Nibud in opdracht van de Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland specifieke minimumvoorbeeldbegrotingen voor Caribisch Nederland opgesteld.

Het opstellen van minimumvoorbeeldbegrotingen is een robuuste en breed gedragen methode om inzicht te geven in de minimaal noodzakelijke kosten voor levensonderhoud[2]. Voor Bonaire heeft het Nibud in 2014 voor de eerste keer minimumvoorbeeldbegrotingen opgesteld.[3] Deze voorbeeldbegrotingen zijn toe aan herijking. Voor Sint Eustatius en Saba is het de eerste keer dat het Nibud minimumvoorbeeldbegrotingen opstelt.

1.2 Waar worden minimumvoorbeeldbegrotingen voor gebruikt?

Minimumvoorbeeldbegrotingen worden in Europees Nederland door academici, onderzoekscentra en beleidsmakers gebruikt voor verschillende doeleinden:

- voor budgetadvisering en -begeleiding, in het bijzonder voor mensen die financiële problemen hebben, zoals mensen die zich in een problematische schuldsituatie bevinden;
- bij het bepalen van het gemeentelijk beleid op het terrein van bijzondere bijstand;
- als basis voor de normen op het gebied van de verstrekking van hypotheken en consumptief krediet;
- als basis voor de armoedemetingen van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).

Met de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Caribisch Nederland kunnen deze toepassingen ook daar worden ingevoerd.

1.3 Gebruikte methode

Het Nibud heeft in dit onderzoek volgens dezelfde methode minimumvoorbeeldbegrotingen opgesteld als in Europees Nederland gebruikelijk is. In

[1] Brakel e.a. (2023), 'Op weg naar een nieuwe armoedegrens'.
[2] Doyal en Gough (1984), 'A Theory of Human Needs'; Sen (1985), 'A Sociological Approach to the Measurement of Poverty: A Reply to Professor Peter Townsend'; Storms (2012), 'Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie'; Deeming en Veit-Wilson (2020), Minimum Income Standards and Reference Budgets; Penne (2020), 'Decent incomes and the affordability of essential goods and services in Europe: The added value of reference budgets'.
[3] Nibud (2014). *Minimumvoorbeeldbegrotingen voor Bonaire.* Utrecht: Nibud. Beschikbaar op https://www.nibud.nl/kennis-in-de-praktijk/cijfers-en-rekentools/voorbeeldbegrotingen-en-referentiecijfers/

deze methoden wordt gebruikgemaakt van bestaande data, expert-oordelen en oordelen van gewone huishoudens (via focusgroepen). Door de verschillen in schaal tussen Europees Nederland en de eilanden in Caribisch Nederland kon de methodiek niet een-op-een worden overgenomen. Uitgebreide dataverzamelingen die in Europees Nederland aanwezig zijn, ontbreken op de eilanden. Daarom wordt voor de eilanden vaker teruggegrepen op informatie van deskundigen en inwoners. Deze manier om referentiebegrotingen op te stellen, de zogenaamde consensuele budgetmethode, wordt vooral in het Verenigd Koninkrijk gebruikt.[4] In hoofdstuk 2 gaan we uitgebreider in op de methodiek.

We hebben voor de drie eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba aparte begrotingen opgesteld. De eilanden verschillen zo sterk van elkaar dat een algemeen gemiddeld Caribisch-Nederlandse begroting nietszeggend is. Zo is het winkelaanbod op de drie eilanden verschillend, en daarmee ook het prijsniveau. Daarnaast zijn zaken per eiland anders geregeld, zoals schoolbussen, gratis ontbijt op school en dergelijke.

De invloed van focusgroepen per eiland is leidend geweest. Wel is getoetst op consistentie tussen de eilanden. De inhoud van de kledingpakketten op Saba en Sint Eustatius zou bijvoorbeeld niet heel anders hoeven te zijn. Wel kunnen uiteraard de prijzen tussen de eilanden sterk verschillen.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 bespreken we de algemene opzet van het onderzoek. We zetten uiteen wat minimumvoorbeeldbegrotingen precies zijn, welke bronnen en methoden we hebben gebruikt, welke keuzes en uitgangspunten bij het opstellen leidend waren, hoe de begrotingen zijn opgebouwd en welke aannames we hebben gedaan. In hoofdstuk 3 beschrijven we per uitgavenpost welke afwegingen we hebben gemaakt om te bepalen wat minimaal nodig is in Caribisch Nederland. Soms is die uitwerking voor alle drie de eilanden gelijk. Die gevallen bespreken we ook in hoofdstuk 3. Soms verschilt echter de uitwerking per eiland. Deze verschillen komen aan bod in de hoofdstukken 4 tot en met 6. In deze hoofdstukken bespreken we per eiland in detail de minimumvoorbeeldbegrotingen. Hoofdstuk 7 bevat de conclusies.

In de bijlagen 1 tot en met 3 bevinden zich minimumvoorbeeldbegrotingen voor een aantal typen huishoudens. In bijlage 4 staan details van de noodzakelijke pakketten.

[4] Bradshaw, J. (2020). 'From Normative Budget Standards to Consensual Minimum Income Standards in the UK'. In: Deeming, C. & Veit-Wilson, J.H. (red.), *Minimum Income Standards and Reference Budgets: International and Comparative Policy Perspectives*. *Research in Comparative & Global Social Policy*. Bristol, UK: Policy Press.

2. Opzet onderzoek

In dit hoofdstuk beschrijven we de opzet van het onderzoek. We gaan daarbij eerst in het algemeen in op het concept minimumvoorbeeldbegroting. Vervolgens gaan we in paragraaf 2.2 in op de bronnen en methoden die we hebben gebruikt om tot deze begrotingen te komen. In paragraaf 2.3 beschrijven we de keuzes en uitgangspunten die ten grondslag liggen aan de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Caribisch Nederland. We geven zowel bij de methoden als bij de keuzes en uitgangspunten steeds aan of en op welke manier we afwijken van de methode die we hebben gebruikt bij het opstellen van minimumvoorbeeldbegrotingen voor Europees Nederland. In paragraaf 2.4 gaan we in op de opbouw van de begrotingen en in paragraaf 2.5, tot slot, beschrijven we de voorwaarden waaraan moet worden voldaan om de begrotingen te kunnen gebruiken.

2.1 Minimumvoorbeeldbegrotingen: wat, waarom en hoe?

Het opstellen van een voorbeeldbegroting of referentiebudget voor verschillende soorten huishoudens is een manier om de kosten voor levensonderhoud in kaart te brengen. Huishoudens verschillen van elkaar in bijvoorbeeld omvang, woonomstandigheden en behoeften. Al deze verschillende kenmerken koppelen we aan uitgavencijfers en prijsinformatie. Op die manier creëren we een realistische weergave van de noodzakelijke gemiddelde (maandelijkse) uitgaven per type huishouden.

Minimumvoorbeeldbegrotingen gaan uit van het minimaal noodzakelijke om mee te kunnen doen in de maatschappij. In Europees Nederland hangt de definitie van het sociaal minimum doorgaans samen met het inkomen. Daarbij zijn het wettelijk minimumloon en – daarvan afgeleid – de bijstandsuitkering in het kader van de Participatiewet leidend. Door gebruik te maken van de minimumvoorbeeldbegrotingen kiezen we voor een andere benadering van het sociaal minimum. In plaats van inkomens zijn uitgaven leidend.

Voor de Commissie sociaal minimum (Europees Nederland) heeft het Nibud, samen met het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), in 2023 de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Europees Nederland volledig herijkt. Bij het opstellen van de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Caribisch Nederland hebben we zo veel mogelijk aansluiting gezocht bij de methodes en aannames die daarbij zijn gebruikt. Uiteraard hebben we die wel aangepast aan de situatie op de eilanden in Caribisch Nederland.

Om de minimumvoorbeeldbegrotingen te kunnen opstellen hebben we allereerst onderzocht wat men noodzakelijk vindt in Caribisch Nederland. Dit hebben we vertaald naar pakketten aan goederen en diensten, en vervolgens naar uitgavenposten op de begroting.

2.2 Bronnen en methoden

Voor het opstellen van minimumvoorbeeldbegrotingen gaan we grofweg uit van drie soorten bronnen:

- empirische data, bijvoorbeeld gebruikscijfers van energie of prijsinformatie die door het CBS is verzameld;
- expertoordelen, bijvoorbeeld van diëtisten en professionals in het sociaal domein;
- oordelen van burgers.

De uiteindelijke uitkomst is een mix van de drie bronnen. Per uitgavenpost en per eiland hebben we bekeken wat het meest geschikt is. Waar er in Europees Nederland veel empirische data beschikbaar zijn, is dat op de eilanden veel minder het geval. Daarom is vaker teruggevallen op expertoordelen en focusgroepen dan in Europees Nederland. Per eiland zijn er bovendien accentverschillen in de gehanteerde methode, afhankelijk van de beschikbare tijd van burgers en experts en de beschikbaarheid van data. In de eilandspecifieke hoofdstukken (4 tot en met 6) gaan we verder in op de methode en de gebruikte bronnen per eiland.

2.2.1 Empirische gegevens

Net als voor de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Europees Nederland baseren we de informatie over prijzen en verbruik voor zover mogelijk op gegevens uit bestaande databestanden. Zo hebben we voor de prijsinformatie voor het grootste deel gebruikgemaakt van gegevens van het CBS (zie paragraaf 2.3.1). Voor het energieverbruik hebben we gebruikgemaakt van de gegevens van het elektriciteitsbedrijf van Saba. Die gegevens hebben we ook gebruikt om het verbruik op de andere eilanden te berekenen. En voor de woonlasten baseren we ons bijvoorbeeld op gegevens van woningstichtingen op de drie eilanden.

2.2.2 Focusgroepen

Voor het bepalen wat minimaal noodzakelijk is, hebben we gebruik gemaakt van de consensuele budgetmethode. Dit betekent dat we per eiland twee focusgroepen hebben samengesteld. De groepen hebben gediscussieerd hebben over wat minimaal noodzakelijk is op het betreffende eiland. Door twee verschillende groepen samen te stellen konden we de invloed van groepsdynamiek en het risico op eenzijdigheid verkleinen. De ene focusgroep bevatte voornamelijk experts, de andere focusgroep bestond voornamelijk uit bewoners. De experts waren onder andere werkzaam in het sociaal domein, bij de woningcorporatie en bij de energieleverancier.

In de focusgroepen is voornamelijk gediscussieerd over de noodzakelijkheid van goederen en diensten en over de aantallen van die benodigde goederen. Er is ook gevraagd naar de totale uitgaven aan een bepaalde post. Over prijzen van specifieke onderdelen van de pakketten is niet uitgebreid gediscussieerd; daar hebben we, zoals gezegd, CBS-gegevens voor gebruikt.

Per focusgroep zijn twee of drie sessies gehouden. In de eerste sessie werd gediscussieerd over de benodigdheden van een alleenstaande vrouw. In de tweede sessie werd gediscussieerd over wat een stel met twee kinderen nodig heeft. Daarbij hebben we deelnemers ook de vraag voorgelegd wat er in de noodzakelijke uitgaven verandert als mensen ouder worden. In een derde sessie werden uitkomsten tegen het licht gehouden en werd het hele pakket nog eens kritisch bekeken. In de volgende hoofdstukken geven we per eiland meer details over de rol van de focusgroepen.

2.2.3 Individuele interviews

Naast de focusgroepen hebben we verschillende personen geïnterviewd. In deze interviews zijn we dieper ingegaan op specifieke onderwerpen, bijvoorbeeld zorg, onderwijs, sociale participatie of de beschikbare ondersteuning voor mensen met een laag inkomen. In de individuele gesprekken met burgers hebben we vooral de kosten van levensonderhoud besproken en de keuzes die mensen daarin maken.

2.3 Keuzes en uitgangspunten bij het opstellen van de minimumvoorbeeldbegrotingen

Bij het opstellen van de minimumbegrotingen hebben we een aantal keuzes gemaakt en uitgangspunten geformuleerd om te zorgen dat de pakketten en de begrotingen onderling consistent zijn, en dat we geen onnodige producten of diensten opnemen. In deze paragraaf beschrijven we die keuzes en uitgangspunten.

2.3.1 Prijsinformatie

Om goede minimumvoorbeeldbegrotingen te kunnen maken is het van belang dat we gebruik kunnen maken van actuele informatie over de prijzen van goederen en diensten. Het CBS meet op de drie eilanden de inflatie en verzamelt daartoe periodiek prijsgegevens van specifieke producten. Dit zijn zowel producten die op de eilanden zelf verkocht worden als producten van buiten het eiland, zoals op Sint Maarten of via internationale webshops.

Het CBS publiceert alleen indexcijfers per kwartaal van de prijsontwikkeling van een aantal hoofdposten. Wij konden gebruikmaken van de gedetailleerde prijsverzameling van het CBS. Het CBS verzamelt maandelijks in winkels op de eilanden de prijzen van een aantal artikelen. Ook worden prijzen verzameld bij online aanbieders van bepaalde producten die niet of nauwelijks op het eiland zelf te koop zijn.

Gezien de aard van de eilanden is deze prijsverzameling minder uitgebreid dan in Europees Nederland, waar vaak met transactiedata kan worden gewerkt. Bij transactiedata leveren winkels hun volledige verkoopbestand aan, waardoor de prijs van elk verkocht artikel kan worden gemeten. Op de eilanden worden prijzen gemeten aan de hand van in winkels waargenomen prijzen van vast omschreven producten.

Deze manier van prijsverzameling is minder robuust dan in Europees Nederland. Toch geeft het naar ons oordeel een goed beeld van de hoogte van de prijzen voor het minimumpakket. Zo'n tien tot twintig jaar geleden was deze methode van prijsverzameling overigens ook de standaard voor Europees Nederland. Europees Nederland loopt echter voorop in deze ontwikkeling. In veel andere EU-landen wordt de methode van prijsverzameling gehanteerd die we nu voor Caribisch Nederland gebruiken.

Bij het vaststellen van geschikte prijzen voor de minimumvoorbeeldbegroting hebben we als uitgangspunt de volgende procedure gebruikt:

- Er is zo veel mogelijk gewerkt met de prijzen van het tweede kwartaal van 2023. De prijzen van de afzonderlijke maanden zijn hiervoor gemiddeld.
- Duidelijk afwijkende producten zijn verwijderd. Bijvoorbeeld luxe uitvoeringen.
- Prijzen zijn gesorteerd van laag naar hoog. Als standaard is de prijs op het eerste kwartiel gebruikt. Dat wil zeggen dat 25 procent van de waargenomen prijzen onder dat bedrag valt en 75 procent erboven. Op deze manier houden we rekening met de voorwaarde dat een product redelijk verkrijgbaar is voor die prijs (dus niet de laagst waargenomen prijs) en ook dat het gaat om sobere uitvoeringen (dus niet een gemiddelde prijs). Voor de minimumvoorbeeldbegrotingen in Europees Nederland hanteren we dezelfde methode.

2.3.2 Samenstelling pakketten

Aan veel uitgavenposten in de minimumvoorbeeldbegrotingen liggen pakketten met artikelen en diensten ten grondslag. Bij de samenstelling van die pakketten hanteren we de volgende uitgangspunten:

1. Producten moeten goed verkrijgbaar zijn. Dat betekent bijvoorbeeld dat iemand niet ver zou moeten reizen om een product aan te schaffen.
2. Producten zijn sober maar degelijk. We gaan daarbij uit van een bepaalde gebruiksduur. Deze is afhankelijk van het product en de omstandigheden.
3. Tweedehands is een vrije keus. Dat betekent dat we uitgaan van nieuwe producten, omdat we de prijs, beschikbaarheid en levensduur van tweedehands producten niet kunnen bepalen.

Per eiland zijn in afzonderlijke focusgroepen beslissingen genomen over het benodigde pakket. Uiteindelijk is het de opzet van deze methode dat elk eiland zijn specifieke benodigde pakket krijgt. De lijsten met benodigde aantallen kleding en inboedel die in 2014 zijn gemaakt voor de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Bonaire zijn als input gebruikt bij de discussies in de focusgroepen.

Op detailniveau was het voor de focusgroepen meestal niet mogelijk om precies de specifieke aantallen vast te stellen. Het bleek namelijk moeilijk te bepalen welke aantallen van bepaalde producten nu wel of niet noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld bij aantallen kledingstukken of verzorgingsartikelen. Als we de uitkomsten van de verschillende eilanden naast elkaar leggen, zien we daar dan ook verschillen in. Dat riep de vraag op: laten we die verschillen zo staan of maken we de samenstelling van een aantal pakketten consistent? Dat laatste hebben we voor een aantal onderdelen van het budget gedaan. Deze onderdelen bespreken we in hoofdstuk 3. Het gaat hier met nadruk om het consistent maken van de aantallen in het pakket, niet om de prijzen. De prijzen kunnen zeker per eiland verschillen.

Ook bij andere uitgaven hebben we gekeken naar de andere eilanden als daar betere informatie voorhanden was en als we konden aannemen dat de situatie niet wezenlijk verschillend is. Daarbij zijn vooral Saba en Sint Eustatius met elkaar vergeleken, en in mindere mate Bonaire. Zo hebben we het elektriciteitsverbruik van Saba als uitgangspunt gebruikt voor dat van de andere eilanden.

In sommige gevallen waren de pakketten moeilijk vergelijkbaar of was er moeilijk consensus te vinden binnen de groep. Dit ging vooral om onderdelen van de pakketten voor persoonlijke verzorging en sociale participatie. In die gevallen is er soms voor gekozen om een bepaald budget per maand te specificeren. Binnen dat budget kunnen mensen dan zelf kiezen hoe ze dat invullen. Zo is voor feestdagen een bedrag van 100 dollar per jaar gespecificeerd, ongeacht de besteding. Met dat bedrag kan men zelf keuzes maken waar men dat aan wil besteden: eten, drank, extra kleding, etc.

2.3.3 Huishoudtypen

In de focusgroepen hebben we van twee huishoudens het pakket en de keuzes daarvoor volledig uitgevraagd: van de alleenstaande en van het stel met twee kinderen. Met die informatie (extra benodigdheden partner, extra benodigdheden kind) en de vraag hoe zaken veranderen voor oudere inwoners, konden we ook voor andere huishoudsamenstellingen minimumvoorbeeldbegrotingen opstellen. De modulaire opbouw maakte dit mogelijk.

Voor dit onderzoek hebben we gedetailleerde minimumvoorbeeldbegrotingen opgesteld voor de volgende huishoudens:
- alleenstaande;
- paar zonder kinderen;

- alleenstaande ouder (vrouw) met één kind (8 jaar);
- alleenstaande ouder (vrouw) met twee kinderen (8 en 13 jaar);
- paar met één kind (8 jaar);
- paar met twee kinderen (8 en 13 jaar);
- oudere alleenstaande (AOV-gerechtigd);[5]
- ouder stel zonder kinderen (AOV-gerechtigd);
- stel met meerderjarige inwonende.

Maar het is – met wat extra aannames, bijvoorbeeld over aantal benodigde kamers – ook mogelijk begrotingen voor andere huishoudsamenstellingen te berekenen.

Er zijn verschillen in kosten tussen mannen en vrouwen en tussen jongens en meisjes. Zo hebben mannen volgens de dieetvoorschriften gemiddeld meer voedingsmiddelen nodig. Vrouwen geven noodzakelijkerwijs juist meer uit aan persoonlijke verzorging vanwege menstruatieproducten. In de begrotingen gaan we uit van het gemiddelde van deze twee geslachten, behalve bij de alleenstaande ouder. Dit is consistent met de methode die voor Europees Nederland wordt gebruikt.

De middelbare school is het hoogste onderwijsniveau op de eilanden. Talentvolle leerlingen moeten voor hun verdere opleiding van het eiland af. De Caribische jongere die gaat studeren kan aanspraak maken op studiefinanciering op grond van de Wet studiefinanciering BES (WSF BES) als hij/zij in Caribisch Nederland of de regio (inclusief de Verenigde Staten en Canada) gaat studeren. Voor de overtocht naar Europees Nederland wordt op grond van de WSF BES een vergoeding beschikbaar gesteld. In het Europees deel van Nederland heeft de Caribische student vervolgens recht op studiefinanciering. Voor studenten met ouders met een lager inkomen is de aanvullende beurs beschikbaar. Desondanks moeten ouders voor hun studerende kinderen kosten (willen) maken, ook als die kinderen zich niet meer in het huishouden bevinden. Zeker als het gaat om kinderen tot 21 jaar, waar een ouder een zorgplicht voor heeft. Vanwege de afstand zullen die kosten hoger zijn dan voor ouders van studerende kinderen in Europees Nederland. Dit is niet meegenomen in de voorbeeldbegrotingen.

Ook zijn geen voorbeeldbegrotingen opgesteld voor huishoudens die te maken hebben met extra zorg(kosten). Dit zijn voorbeelden van persoonlijk onvermijdbare uitgaven.

2.3.4 Woonlasten

Net als in Europees Nederland kunnen de woonlasten op de eilanden een groot deel van het budget uitmaken. En net als in Europees Nederland hebben inwoners op Caribisch Nederland met een laag inkomen weinig keuze om een betaalbare woning te vinden. Er zijn sociale huurwoningen op de eilanden, maar dat zijn er te weinig om aan alle vraag tegemoet te komen. Huishoudens met een laag inkomen zijn daarom soms aangewezen op particuliere huurwoningen, die over het algemeen een hogere huurprijs hebben.

Op de eilanden zijn verhuursubsidies ingesteld, waardoor huishoudens niet de volledige huurprijs hoeven te betalen. Deze zijn echter soms beperkt (alleen sociale huurwoningen of alleen voor huren onder een bepaald bedrag) en zijn per eiland verschillend. Anders dan in Europees Nederland gaat bij een verhuursubsidie de subsidie naar de verhuurder en niet naar de huurder.

[5] AOV staat voor Algemene Ouderdomsverzekering, het ouderdomspensioen in Caribisch Nederland.

Op elk eiland geven we daarom minimaal twee scenario's voor de woonlasten:
- sociale huur (met verhuursubsidie);
- particuliere huur.

2.4 Opbouw van de begrotingen

De opbouw van de begrotingen is gelijk aan die in Europees Nederland. Alle begrotingen zijn opgesteld als gemiddelde maandbegrotingen. Dat wil zeggen dat alle inkomsten en uitgaven van een jaar worden teruggerekend naar een gemiddelde per maand. In werkelijkheid zullen inkomens en uitgaven natuurlijk maandelijks verschillen.

De begrotingen zijn ingedeeld in vier categorieën:
- vaste lasten;
- reserveringsuitgaven;
- huishoudelijke uitgaven;
- uitgaven voor sociale participatie.

Vaste lasten bestaan uit uitgaven aan huur, energie, water, lokale lasten, telefoon, televisie en internet, verzekeringen, onderwijs, contributies en abonnementen, vervoer, betalingsverplichtingen en aflossingen van leningen. Deze uitgaven zijn vaak maandelijks hetzelfde en er ligt meestal een contract aan ten grondslag.

Reserveringsuitgaven zijn uitgaven voor de aanschaf van kleding, inboedel, uitgaven aan onderhoud huis en tuin, uitgaven aan zelfzorgmiddelen en vrijetijdsbesteding. Deze uitgaven doen huishoudens onregelmatig; de bedragen kunnen variëren van nihil tot duizenden dollars. In de begrotingen gaan we ervan uit dat mensen geld reserveren om deze uitgaven op een bepaald moment te kunnen doen. In de praktijk zullen mensen hier misschien leningen voor afsluiten. De rentekosten nemen we, net als in Europees Nederland, niet mee in de begroting.

Huishoudelijke uitgaven zijn de boodschappen voor onder andere voeding, was- en schoonmaakartikelen en persoonlijke verzorging, waaronder menstruatieproducten. Deze uitgaven doen huishoudens meerdere keren per maand, soms dagelijks.

Sociale participatie omvat de kosten voor het sociaal meedoen in de samenleving. Denk bijvoorbeeld aan een lidmaatschap van een sport-, hobby- of muziekvereniging of de bibliotheek, uitgaven in verband met recreatie, op bezoek gaan bij anderen en het ontvangen van bezoek.

2.5 Voorwaarden aan de begrotingen (Nibud-voorwaarden)

Voor het gebruik van alle minimumvoorbeeldbegrotingen van het Nibud gelden drie basisvoorwaarden:
1. Huishoudens kunnen zeer goed met geld omgaan.
2. Huishoudens vragen alle inkomensondersteuning aan waar ze recht op hebben.
3. Huishoudens hebben geen grote persoonlijk onvermijdbare uitgaven.

Daarnaast geldt de aanname dat huishoudens niet beschikken over eigen vermogen.

2.5.1 Zeer goed met geld kunnen omgaan

Verstandig omgaan met een beperkt inkomen is noodzakelijk. Wie niet goed met geld omgaat, heeft niet voldoende om maandelijks rond te komen en/of geld te reserveren voor onregelmatige uitgaven. Dat betekent dat huishoudens de kennis, kunde en motivatie moeten hebben om grip te houden op hun huishoudbudget. Door aan te nemen dat huishoudens dat inderdaad hebben, kunnen we in een minimumvoorbeeldbegroting weergeven wat absoluut noodzakelijk is om structureel op lange termijn een zelfstandig huishouden te voeren en te mee te doen aan de maatschappij. We realiseren ons dat deze aanname op gespannen voet staat met de inzichten uit het onderzoek van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) rond doenvermogen.[6]

In dit onderzoek nemen we het voldoen aan deze voorwaarde als gegeven. Dit neemt niet weg dat dit voor veel huishoudens moeilijk is, zeker omdat financiële schaarste met stress gepaard gaat. Mensen die een lager inkomen hebben of in schaarste leven maken zich vaker zorgen over geldzaken. Sociaalpsychologisch onderzoek naar schaarste en armoede wijst uit dat schaarste het gedrag van mensen beïnvloedt, doordat ze zo sterk gericht zijn op financiën en geldzorgen.[7] De mate waarin dit een negatieve correlatie heeft met algemene cognitie, of dat het juist bepaalde cognitieve functies aanscherpt die belangrijk zijn voor het maken van kortetermijnbeslissingen, is onderwerp van voortschrijdend wetenschappelijk debat.[8]

Zoals beschreven in paragraaf 2.4 zijn de begrotingen opgesteld als gemiddelde maandbegrotingen. In werkelijkheid kunnen er grote verschillen zijn tussen de maanden. Sommige rekeningen komen niet elke maand; de onderstand – het beleidsmatige minimum in Caribisch Nederland, in Europees Nederland bekend als de bijstand – wordt per twee weken uitbetaald. Het is nodig dat huishoudens deze pieken en dalen per maand kunnen opvangen. Dat is moeilijker als mensen geen (spaar)buffer hebben.

2.5.2 Alle inkomensondersteuning aanvragen en ontvangen

In Europees Nederland beslaan toeslagen en tegemoetkomingen vaak een groot deel van het totale inkomstenplaatje van huishoudens met een laag inkomen. Bij het opstellen van de begrotingen gaan we ervan uit dat mensen gebruikmaken van alle inkomensondersteuning waar zij recht op hebben. Daarmee laat de minimumvoorbeeldbegroting zien in hoeverre de beschikbare landelijke regelingen voor inkomensondersteuning voldoende zouden zijn om rond te komen. Tegelijkertijd is daarmee in één oogopslag te zien of huishoudens zonder die ondersteuning ook zouden kunnen rondkomen.

In Caribisch Nederland zijn er minder algemene toeslagen en subsidies dan in Europees Nederland. Ook is een aantal regelingen tijdelijk of incidenteel. Waar mogelijk zullen we dat aangeven.

Voor 2023 zijn een aantal tijdelijke koopkrachtmaatregelen getroffen om de financiële gevolgen van de prijsstijgingen van energie te verzachten. We laten apart zien wat het effect van deze koopkrachtmaatregelen zijn. Het gaat daarbij om:

[6] WRR (2017). *Weten is nog geen doen. Een realistisch perspectief op redzaamheid.* Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
[7] Shah e.a (2018)., 'Money in the Mental Lives of the Poor'
[8] Bruijn (2013), 'Laten we stoppen met de uitspraak dat armoede het IQ verlaagt'; Mani e.a (2013)., 'Poverty Impedes Cognitive Function'.

- een energietoeslag van 1300 dollar;
- het niet heffen van het vastrecht van de elektriciteitsrekening;
- het subsidiëren van het elektriciteitstarief, waarbij de helft van het tarief boven 38 cent gesubsidieerd werd;
- verlaging van de benzineaccijns met 16 cent (tweede kwartaal 2023).

Naast de algemene regelingen bieden de openbare lichamen (bijzondere gemeenten) vanuit hun minimabeleid ook verschillende vormen van inkomensondersteuning. Omdat deze lokale regelingen sterk kunnen verschillen per individueel huishouden, nemen we in dit onderzoek alleen de algemene regelingen en richtlijnen mee bij de vergelijking tussen het minimaal noodzakelijke en de minimale inkomens.

In hoeverre openbare lichamen de tekorten in de begrotingen van individuele huishoudens volledig compenseren met hun minimabeleid is in deze begrotingen niet zichtbaar.

2.5.3 Geen grote persoonlijk onvermijdbare uitgaven hebben

Persoonlijk onvermijdbare uitgaven zijn uitgaven die niet iedereen heeft, maar die voor individuele huishoudens onvermijdelijk zijn. Voorbeelden hiervan zijn afbetalingen, zorgkosten of een hoge huur. Hoge persoonlijk onvermijdbare uitgaven kunnen het moeilijk of onmogelijk maken om een sluitende begroting op te stellen. Om een algemeen beeld te geven is het daarom noodzakelijk om niet uit te gaan van grote persoonlijk onvermijdbare uitgaven als schulden, hoge zorgkosten of uitzonderlijk hoge woonlasten.

Het opnemen van een gemiddelde van een persoonlijk onvermijdbare uitgave biedt niet voldoende soelaas. Wie zo'n uitgave niet heeft, zou met minder toe kunnen, terwijl het gemiddelde bedrag te laag is voor huishoudens die echt de onvermijdbare uitgave hebben. De minimumvoorbeeldbegroting dient daarom alleen als basis voor verschillende huishoudtypen.

Om iets te zeggen over huishoudens met persoonlijk onvermijdbare uitgaven kunnen aanvullende voorbeeldhuishoudens worden gecreëerd. Daarin kunnen posten worden opgenomen voor persoonlijk onvermijdbare uitgaven die representatief zijn voor dergelijke groepen. Dat hebben we in dit onderzoek niet gedaan.

2.5.4 Geen vermogen

Naast de drie basisvoorwaarden voor het gebruik van de minimumvoorbeeldbegrotingen geldt er nog een belangrijke aanname, namelijk dat huishoudens niet beschikken over vermogen en dat ze geen leningen afsluiten om bepaalde grote uitgaven te kunnen doen. Dat betekent onder meer dat mensen bedragen moeten reserveren (sparen) om noodzakelijke artikelen op zeker moment te kunnen vervangen. Dat huishoudens niet over eigen vermogen beschikken betekent bijvoorbeeld ook dat zij soms duurdere oplossingen moeten kiezen.

Dit betekent niet dat huishoudens helemaal geen spaargeld kunnen hebben. Voor reserveringsuitgaven moet namelijk structureel een bedrag opzijgezet worden om incidentele risico's en kosten af te dekken. Dit kan resulteren in een kleine spaarpot.

3. Noodzakelijkheid per uitgavenpost

In dit hoofdstuk bespreken we wat men noodzakelijk vindt in Caribisch Nederland en hoe zich dat vertaalt naar een pakket aan goederen en diensten, en vervolgens in uitgavenposten op de begroting. Per uitgavenpost richten we ons in dit hoofdstuk op het deel van die vertaling dat voor elk van de drie eilanden gelijk is. In de hoofstukken per eiland (4, 5 en 6) beschrijven we de specifieke vertalingen per eiland.

Waar een concept van noodzakelijkheid universeel kan zijn ('een veilige, goed onderhouden woning, goed onderwijs, gezonde voeding'), is de vertaling naar een pakket aan goederen en diensten dat niet. Die hangt bijvoorbeeld af van klimatologische en culturele verschillen. Een goed onderhouden woning betekent in Europees Nederland dat hij goed geïsoleerd is. In Caribisch Nederland geldt die eis niet. Ook het aanbod van goederen en diensten speelt bij de vertaling een rol.

We maken in dit hoofdstuk per uitgavenpost ook een vergelijking met de uitwerking voor Europees Nederland.

3.1 Woning

Een van de meest primaire levensbehoeften is een dak boven je hoofd, een veilige plek om je thuis te voelen. De woning moet bestand zijn tegen de grillen van het klimaat. In de woning moet je voldoende privacy hebben.

Voor alle drie de eilanden betekent dit dat men moet kunnen beschikken over een goed onderhouden woning. De woning moet groot genoeg zijn voor het aantal bewoners. Dat betekent dat een alleenstaande en een stel zonder kinderen toe kan met een woning met één slaapkamer. Voor kinderen zijn extra slaapkamers nodig. Vanaf een bepaalde leeftijd hebben kinderen een eigen slaapkamer nodig. In het voorbeeld van een gezin met twee kinderen, één kind van 8 jaar en één kind van 13 jaar, zijn er dan drie slaapkamers nodig. In de woning is een badkamer, toilet en keuken aanwezig. Een tuin wordt niet als noodzakelijk gezien. In voorkomende gevallen kan het dus een appartement zijn. Verder is er een elektriciteitsaansluiting en watervoorziening (zie paragraaf 3.2 en 3.3). De woning hoeft niet per se een woning in eigendom te zijn. We gaan uit van een huurwoning. Zie paragraaf 3.19 voor het huurbedrag.

Deze invulling is in lijn met de keuze voor Europees Nederland.

3.2 Elektriciteit

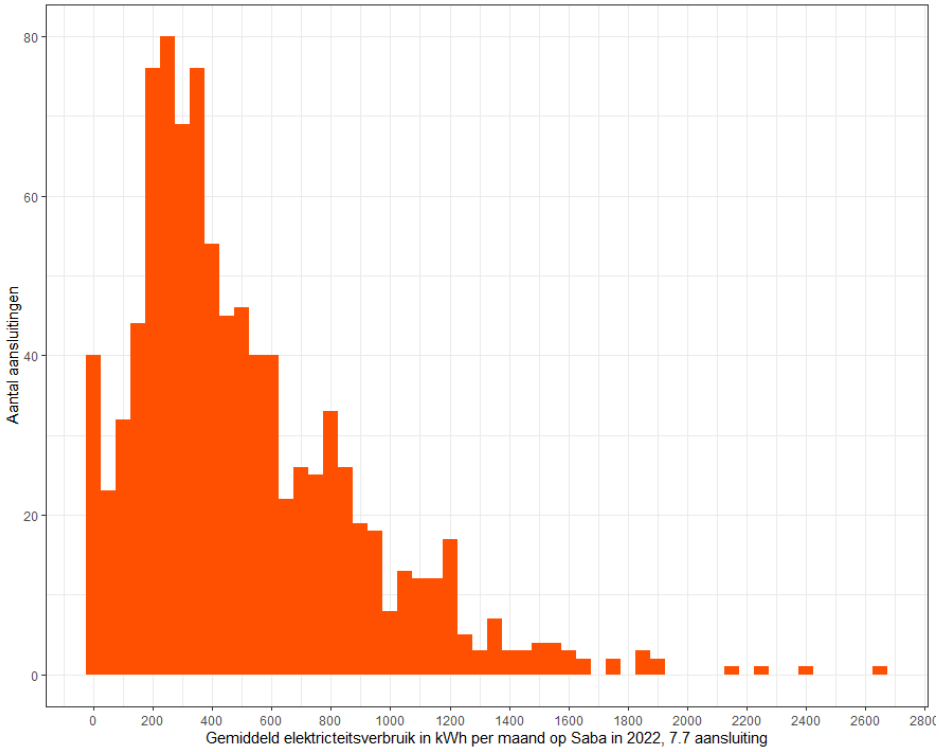
Elektriciteit is nodig voor verlichting, verkoeling en om andere elektrische apparaten te kunnen gebruiken. Op elk eiland is er een elektriciteitsbedrijf dat stroom levert. Zoals beschreven in hoofdstuk 2 maken we om het verbruik in te schatten gebruik van de gegevens van het elektriciteitsbedrijf van Saba. Van Sabaelectric hebben we gegevens over het elektriciteitsverbruik op Saba ontvangen per aansluiting. Het overgrote deel van de aansluitingen op Saba valt in de categorie die wordt aangeduid met '7,7 kilovoltampère'. Dit geldt ook voor Sint Eustatius. Met de verbruiken van deze categorie hebben we vervolgens verder gewerkt.

We hebben geen gegevens over de samenstelling van het huishouden per aansluiting. We kiezen voor het verbruik op het eerste kwartiel voor het verbruik van een alleenstaande.

Dit komt neer op een verbruik van 250 kilowattuur per maand. We rekenen niet met het absolute minimum, omdat we ervan uitgaan dat meer apparaten noodzakelijk zijn dan wat men nu heeft, waaronder een airco.

We specificeren het dubbele verbruik voor het paar met kinderen en leiden het verbruik van andere huishoudtypen uit deze gegevens af.

Figuur 1: Elektriciteitsverbruik Saba

Voor de andere eilanden gaan we uit van hetzelfde verbruik. Dit doen we omdat de gekozen woning hetzelfde is en de apparaten ook.

Deze aanpak is gelijk aan die van Europees Nederland. Voor Europees Nederland hebben we echter meer inzicht in het verbruik per huishoud- en woningtype en kunnen we preciezere schattingen maken.

Tijdelijke regelingen

Op de eilanden is in 2023 een energietoeslag uitgekeerd van 1.300 dollar aan huishoudens met een inkomen tot 130 procent van het minimumloon.[9] Deze energietoeslag verrekenen we niet met de energiebetaling, maar zien we als onderdeel van het inkomen, omdat hij ook als zodanig is uitgekeerd.

In 2023 wordt de energierekening tijdelijk gesubsidieerd. Dit gebeurt in de vorm van het niet heffen van het vastrecht en een verlaging van het variabele tarief. In de hoofdstukken per eiland geven we weer wat de effecten van deze tijdelijke maatregel zijn.

[9] Rijksdienst Caribisch Nederland (2022). *Kabinet stelt 15 miljoen euro beschikbaar voor lagere energiekosten Caribisch Nederland*. Beschikbaar op https://www.rijksdienstcn.com/actueel/nieuws/2022/oktober/4/kabinet-stelt-15-miljoen-euro-beschikbaar-voor-lagere-energiekosten-caribisch-nederland

3.3 Water

Water is noodzakelijk om te drinken, eten te koken, te douchen, het toilet door te spoelen en dingen schoon te maken. De watervoorziening is per eiland verschillend en bespreken we daarom per eiland gedetailleerd in de volgende hoofdstukken.

In Europees Nederland hebben we de beschikking over data van het waterverbruik van huishoudens. Op basis daarvan maken we een schatting van het minimaal noodzakelijke waterverbruik. Omdat bij de meeste huishoudens al het water via één waterleiding komt, maken we daar geen onderscheid naar het gebruiksdoel van het water. De uitgaven aan water zijn in Europees Nederland duidelijk lager dan in Caribisch Nederland.

3.4 Gas/verwarming

Gas is in Caribisch Nederland nodig om water te kunnen verwarmen om te koken en douchen. Verreweg de meeste huishoudens (93 procent) in Caribisch Nederland koken op gas.[10] Gas wordt geleverd via gastanks. Per eiland kijken we wat gangbare maten van deze tanks zijn. We gaan ervan uit dat een huishouden met drie of meer personen anderhalf keer zo veel gas nodig heeft als een alleenstaande.

In Europees Nederland is in de meeste gevallen ook gas nodig om de woning te verwarmen. Dit is verreweg het grootste deel van het gasverbruik. Vanwege de lagere temperatuur zijn uitgaven aan gas in Europees Nederland veel hoger dan voor Caribisch Nederland. Inmiddels worden in Europees Nederland steeds meer huizen (mede) verwarmd via elektriciteit en kookt men elektrisch. Dit resulteert uiteraard in een lagere gasrekening, maar betekent wel een hogere elektriciteitsrekening.

3.5 Lokale lasten en diversen

Onder 'lokale lasten en diversen' verstaan we lokale belastingen (zoals een afvalbelasting) en de uitgaven aan paspoort en rijbewijs (omgerekend naar een maandbedrag).

3.6 Internet, telefoon en televisie

Toegang hebben tot informatie en de mogelijkheid hebben om te communiceren wordt als noodzakelijke levensbehoefte gezien. In de afgelopen decennia zijn de manieren van informatievoorziening en communicatie sterk veranderd, en ze veranderen nog steeds. De invulling van welke producten noodzakelijk zijn verandert mee. Waar een mobiele telefoon dertig jaar geleden nog pure luxe was, wordt dat nu als noodzakelijk gezien, ook voor kinderen vanaf een bepaalde leeftijd.

Iedereen in de focusgroepen vond internet noodzakelijk. Op alle drie de eilanden had in 2021 89 procent van de huishoudens had een internetaansluiting. Ook de grote meerderheid van de 65-plussers heeft toegang.[11]

De keuzes voor de invulling zijn in lijn met de keuzes voor Europees Nederland. De specifieke invulling kan wel verschillen, ook per eiland. Dat heeft vooral te maken met de

[10] CBS (2022). *Caribisch Nederland; wonen, duurzame consumptiegoederen, vervoermiddelen*. Beschikbaar op https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82870NED/table?ts=1692871813167
[11] CBS (2022). *Caribisch Nederland; ICT gebruik van personen: persoonskenmerken.* Beschikbaar op https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82803NED/table?ts=1692870987013

beschikbaarheid van sommige diensten op het eiland. Bij de keuzes voor de invulling hebben we de volgende uitgangspunten aangehouden:

- Elk huishouden heeft een aansluiting op het internet (wifi).
- Elke persoon vanaf 12 jaar heeft een smartphone met toegang tot internet via wifi. De mobiele telefoon wordt verrekend via het inboedelpakket.
- Elke persoon vanaf 12 jaar heeft een minimale databundel om ook buiten bereik van wifi te kunnen communiceren. Deze bundel bevat een hoeveelheid data, belminuten en sms'jes. Het kan een prepaid-pakket zijn.
- Elk huishouden heeft een tv-abonnement. Het televisietoestel wordt verrekend via het inboedelpakket.

Een vaste telefoonlijn wordt op geen van de eilanden (meer) als noodzakelijk gezien.

3.7 Bankkosten

Huishoudens moeten toegang hebben tot basale financiële diensten. Waar er in Europees Nederland redelijk veel keuze is tussen verschillende banken, is dat in Caribisch Nederland minder het geval. Daarnaast kennen de banken die actief zijn op de diverse eilanden andere kostenstructuren dan in Europees Nederland.

We hebben een pakket van noodzakelijke kosten voor het betalingsverkeer samengesteld en kijken per eiland hoe dat ingevuld kan worden. Elke volwassene beschikt over een betaalrekening en een spaarrekening. Omdat aan bepaalde transacties kosten zijn verbonden, specificeren we het aantal van dergelijke transacties. We gaan ervan uit dat elke volwassene vier keer per maand geld opneemt uit een geldautomaat en vier keer per maand een overschrijving doet naar een andere bank (bijvoorbeeld naar een rekening buiten het eiland). Verder gaan we ervan uit dat mensen zo veel mogelijk online bankieren. Daarbij zijn kosten per transactie over het algemeen te vermijden.

Anders dan bij Europees Nederland gaan we niet uit van een gemeenschappelijke rekening van partners. Uit gesprekken blijkt dat dat niet gangbaar is, en gezien de kosten van een bankrekening ook niet efficiënt.

Voor online bestellingen is vaak een creditcard noodzakelijk. Wanneer mensen een laag inkomen hebben, kunnen ze meestal geen creditcard krijgen. In dat geval zullen mensen voor online bestellingen bij de broker extra diensten moeten afnemen. Het is lastig om de kosten die hiermee gemoeid zijn om te slaan naar de bestelde producten. Daarom nemen we in de minimumvoorbeeldbegrotingen van Sint Eustatius en Saba de kosten van een creditcard mee als indicatie van deze uitgaven. Op Bonaire zijn meer goederen op het eiland beschikbaar en is er minder noodzaak voor online bestellingen. Voor Bonaire hebben we deze extra kosten daarom niet opgenomen.

3.8 Vervoer

Vervoer is nodig om boodschappen te kunnen doen, naar werk en naar school te gaan, om op bezoek te kunnen gaan bij andere mensen of instanties en voor recreatiedoeleinden.

In Europees Nederland wordt een fiets in combinatie met openbaar vervoer voldoende geacht als invulling in het minimumpakket. Uiteraard geldt dit niet voor iedereen: er zijn zeker gevallen waar dit niet voldoet, bijvoorbeeld voor woon-werkverkeer bij langere afstanden of waar het openbaar vervoer geen geschikt alternatief vormt. Dit wordt in

Europees Nederland echter als uitzondering gezien en niet als standaard. Dergelijke extra vervoerskosten vallen in Europees Nederland onder persoonlijk onvermijdbare uitgaven.

Voor Caribisch Nederland ligt dat anders. Fietsen is op geen van de eilanden vanzelfsprekend. Het ontbreekt aan infrastructuur om veilig te kunnen fietsen en het landschap (heuvels en bergen) maken de fiets geen geschikt vervoermiddel. Een fiets maakt dan ook geen deel uit van het vervoerpakket. Openbaar vervoer is op de eilanden niet of nauwelijks aanwezig en daarmee voor het grootste deel van de bevolking geen alternatief.

Dat maakt dat men op alle drie de eilanden is aangewezen op eigen, gemotoriseerd vervoer. In het minimumpakket is op alle drie de eilanden daarom een eigen auto opgenomen. Deze uitgavenpost is zo minimaal mogelijk ingevuld, net als de overige uitgavenposten. Gezien het verschillende aanbod van auto's en de verschillende terreinomstandigheden zijn per eiland wel verschillende keuzes gemaakt. Deze worden in de volgende hoofdstukken beschreven.

We gaan ervan uit dat huishoudens geld opzijleggen om de auto bij aanschaf te kunnen betalen. Dit maandelijkse reserveringsbedrag is opgenomen in de begrotingen. Er wordt dus geen rekening gehouden met de extra kosten die financiering via een lening met zich meebrengen. Dit is conform de uitgangspunten bij andere grote apparaten en de werkwijze in Europees Nederland. Verder brengt een auto verzekeringskosten, belastingen, onderhoudskosten en brandstofkosten met zich mee. Brandstofkosten worden dit jaar nog gesubsidieerd door een accijnsverlaging. Dit zal eind 2023 stoppen.

Naast autokosten nemen we bij de post vervoer een bedrag op voor transportkosten. Het gaat hier ten eerste om een bedrag van 70 euro per jaar als abonnementskosten voor een dienst die het verschepen van artikelen vanuit de Verenigde Staten verzorgt. Een abonnement is waarschijnlijk voordeliger dan het steeds voldoen van een bedrag per bestelling. Dit bedrag komt niet voor in Europees Nederland. Daarnaast worden ook kosten in rekening gebracht naar waarde en gewicht van het bestelde. Hiervoor worden in de minimumvoorbeeldbegrotingen per uitgavencategorie extra opslagen meegenomen.

Een derde onderdeel van deze post betreft de kosten van vervoer voor niet-recreatieve doeleinden naar een ander eiland. Bijvoorbeeld voor het regelen van bankzaken voor inwoners van Saba. Dit derde onderdeel is per eiland anders ingevuld. In Europees Nederland worden deze kosten ingevuld door rekening te houden met de kosten van het beperkt gebruik van openbaar vervoer.

3.9 Zorg

De basiszorg wordt in Caribisch Nederland collectief vergoed. Huishoudens hoeven geen individuele verzekeringspremie en geen eigen risico te betalen. Daarmee zijn de individuele zorgkosten beduidend lager dan in Europees Nederland, hoewel daar de zorgtoeslag de netto uitgaven voor de laagste inkomens sterk dempt.

Het is mogelijk wel ingewikkelder om onderdelen van de basiszorg te krijgen, omdat niet alle zorg op alle eilanden aanwezig is. Dit vergt dus reizen (met begeleider) en/of overleg met het zorgverzekeringskantoor op Bonaire. Als die situatie zich voordoet is het voor huishoudens zonder spaarbuffer moeilijk om een rekening voor te schieten.

Naast de basiszorg kan men andere zorg nodig hebben. In Europees Nederland kan hiervoor een aanvullende verzekering worden afgesloten. Deze dekt een groot aantal zorgcomponenten die niet onder de basisverzekering vallen, bijvoorbeeld fysiotherapie en (extra) tandartskosten. In Europees Nederland gaan we uit van een medium aanvullende verzekering en een minimale tandartsverzekering en is de bijbehorende premie opgenomen in de minimumvoorbeeldbegroting.

Deze aanvullende ziektekostenverzekeringen worden in Caribisch Nederland niet aangeboden. Daarmee moeten inwoners van Caribisch Nederland zelf aanvullende zorg betalen. Voor het minimumpakket, dat iedereen nodig heeft, gaan we uit van een halfjaarlijkse tandartscontrole en een klein bedrag voor behandeling of mondhygiënist. Voor kinderen is de tandarts gratis. Ook gaan we uit van de kosten van een verbandtrommel en van een klein bedrag voor algemene medicijnen als pijnstillers en verbandmiddelen. Dit is vergelijkbaar met Europees Nederland.

Voor de standaardhuishoudens gaan we ervan uit dat ze een goede gezondheid hebben. Als dat niet zo is, kan dat tot extra kosten leiden als deze niet (voldoende) gedekt worden. Die zijn niet voor iedereen noodzakelijk, maar wel voor het huishouden of de persoon zelf. Dergelijke kosten zijn niet opgenomen in de minimumvoorbeeldbegrotingen. Idealiter krijgen deze personen ondersteuning om deze kosten te kunnen dragen.

Omdat er geen aanvullende zorgverzekering is, lopen huishoudens in Caribisch Nederland meer risico op extra zorgkosten dan vergelijkbare huishoudens in Europees Nederland, die bepaalde risico's via de aanvullende zorgverzekering kunnen afdekken. Huishoudens in Europees Nederland betalen daarvoor uiteraard wel premie en huishoudens in Caribisch Nederland niet.

3.10 Overige verzekeringen

In Europees Nederland worden de volgende verzekeringen voor iedereen noodzakelijk geacht:

- een aansprakelijkheidsverzekering;
- een inboedelverzekering;
- een uitvaartverzekering;
- een autoverzekering (als men een auto heeft);
- een opstalverzekering (als men een eigen woning heeft).

De verzekeringen keren uit bij calamiteiten, zodat men individueel de kosten kan dragen. In Caribisch Nederland worden veel van dit soort verzekeringen niet aangeboden of tegen een (te) hoge premie. Mensen die de financiële consequenties van onheil niet individueel kunnen dragen, kunnen dat ook doen via een collectieve regeling. Dat kan particulier zijn (eigen familie, kerk) of via de overheid. We bekijken per eiland wat de situatie is.

3.11 Onderwijs

Onderwijs is in principe gratis op de eilanden. Wel moet men zelf betalen voor schoolmaterialen zoals schriften en schrijfgerei. Hiervoor nemen we voor elk eiland een bedrag op van 50 dollar per jaar voor basisschoolleerlingen en 100 dollar voor leerlingen van het voortgezet onderwijs. Dit is vergelijkbaar met Europees Nederland. Voor kinderen op het voortgezet onderwijs wordt per kind rekening gehouden met de kosten voor een laptop.

In Caribisch Nederland gaan kinderen naar school in schooluniform. De kosten hiervan zijn bij kleding opgenomen. Verder is, net als in Europees Nederland, geen bedrag opgenomen voor (bij)scholing van volwassenen.

Op elk eiland bestaat de mogelijkheid om een tegemoetkoming te krijgen voor onderdelen van dit pakket, via de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN) of het openbaar lichaam.

3.12 Kleding

In de minimumvoorbeeldbegrotingen die het Nibud in 2014 voor Bonaire heeft gemaakt zijn lijsten opgesteld met benodigde aantallen kleding. Deze lijsten zijn als input gebruikt bij de discussies in de focusgroepen per eiland.

In alle focusgroepen werd aangegeven dat er hogere aantallen nodig waren vanwege de snelle slijtage van de kleding. Slijtage treedt op doordat kleding vaak gewassen moet worden door het warme klimaat. Ook boeten wasmachines snel aan kwaliteit in doordat ze over het algemeen buiten staan en er soms wordt gewassen met niet al te schoon water. Daarom is ervoor gekozen om hogere aantallen in het kledingpakket op te nemen. We gaan daarnaast uit van een lagere prijs (maximaal de kwartielprijs), vanwege de mindere kwaliteit van de kleding.

Het is moeilijk om de specifieke aantallen kledingstukken precies vast te stellen. Als we de uitkomsten van de verschillende eilanden naast elkaar leggen, zien we daar dan ook verschillen in. Maar omdat die in het algemeen niet groot zijn is er gekozen voor één gelijk pakket voor alle drie de eilanden. De prijzen van de kledingstukken verschillen wel tussen de eilanden, waardoor de uiteindelijke kosten ook verschillen.

Bij het kledingpakket horen ook het schooluniform, sportkleding en zaken als rugzakken en tassen. Er was veel discussie over de aantallen schooluniformen. Uiteindelijk is besloten dat een kind vijf sets nodig heeft. Gezien de warmte is elke dag een schone set noodzaak. Met vijf sets hoeft het huishouden ze maar één keer per week te wassen.

De focusgroepen kwamen ook allemaal met de suggestie om een bedrag op te nemen voor accessoires als een horloge en sieraden. Hiervoor is een bedrag van 50 dollar per jaar opgenomen. In Europees Nederland is dit niet opgenomen.

Met kleding houden we geen rekening met het doorschuiven van kleding van het ene kind naar het andere. Gezien de lage kwaliteit van de aan te schaffen kleding is dat geen optie. In Europees Nederland houden we wel rekening met een (beperkt) schaalvoordeel bij kinderen met hetzelfde geslacht.

Het uiteindelijke kledingpakket staat beschreven in bijlage 4.

Prijzen komen voornamelijk bij het CBS vandaan. Daarbij houden we ook rekening met online aankopen van buiten het eiland. Al naar gelang de mate waarin buiten het eiland gekocht moet worden, vindt er een opslag op de aanschafkosten plaats vanwege transportkosten.

3.13 Inboedel en onderhoud woning

In de woning moeten spullen aanwezig zijn die de gezondheid en ontwikkeling van mensen ondersteunen. We specificeren daarbij de volgende onderdelen:

- een goed bed met bijbehorend beddengoed;
- meubels, zoals tafels en stoelen;
- verlichting;
- huishoudtextiel als handdoeken, gordijnen;
- producten om thuis eten te kunnen bereiden (servies, bestek, pannen, gasfornuis, koelkast, magnetron);
- producten voor informatie en communicatie (mobiele telefoon, laptop, televisie);
- producten voor schoonmaken (stofzuiger, emmers, strijkijzer en -plank);
- producten voor persoonlijke verzorging (scheerapparaat, föhn).

De focusgroepen bediscussieerden welke artikelen noodzakelijk zijn aan de hand van de inboedellijst zoals die in 2014 op Bonaire is vastgesteld. Daarbij zijn sporadisch items genoemd die eventueel weg konden, vooral bij het kleine keukengerei. Omdat niet bij alle focusgroepen dezelfde items genoemd werden, zijn deze blijven staan in het huidige pakket.

Bij het beoordelen van de inboedellijst van 2014 viel het de expertgroep echter op dat de veronderstelde levensduur van apparaten wel erg lang is. Daarom is bij sommige grotere apparaten de veronderstelde levensduur van de apparaten verkort. Daar waren verschillende redenen voor:
- De wasmachine staat doorgaans buiten, blootgesteld aan de elementen en het stof.
- Er worden op de eilanden andere stroomsterktes gebruikt dan in Europa of de Verenigde Staten, waar de meeste huishoudelektronica vandaan komt. Ondanks omvormers betekent dit dat kleine huishoudelijke elektronica en witgoed sneller kapotgaan dan in Europees Nederland.
- De stroom valt regelmatig uit.

Voor niet-elektronische inboedel geldt overwegend dezelfde levensduur als in Europees Nederland. Met uitzondering van de zonwerende gordijnen, die elke vijf jaar vervangen moeten worden.

Naast de inboedel die in Nederland regulier is, worden op alle drie de eilanden ook een airco en ventilatoren als noodzakelijk beschouwd. Een airco zou aanwezig moeten zijn in alle slaapkamers. Ook een ventilator, een staand model of een plafondventilator, is noodzakelijk in alle slaapkamers. Om kosten te besparen wordt het verstandig geacht om een airco met inverter aan te schaffen. Omdat deze airco's zuiniger zijn, compenseert dat voor de hogere aanschafkosten. Daarnaast wordt verstandig gebruik verondersteld, waarbij de airco wordt gebruikt in combinatie met een ventilator zodat deze minder lang en op minder hoog vermogen gebruikt hoeft te worden.

Het inboedelpakket staat beschreven in bijlage 4.

Om de levensduur te verlengen is het belangrijk dat de airco regelmatig wordt onderhouden. Dit is opgenomen onder onderhoudskosten.

Daarnaast is erop gewezen dat vrijwel alle kosten van het onderhoud aan de binnenkant van het huis voor de rekening van de huurder zijn. Om deze reden nemen we in de inboedel ook een post op voor kleiner onderhoud van de badkamer, keuken en elektriciteitsinstallatie in het huis. Deze post is voor elk eiland 200 dollar per jaar.

3.14 Recreatie/sociale participatie

Net als in de Europees-Nederlandse voorbeeldbegroting nemen we sociale participatie als noodzakelijk onderdeel in het budget op. De onderdelen van het pakket zijn daarbij redelijk vergelijkbaar met die in Europees Nederland:

- wekelijks bezoek ontvangen dan wel eten delen met anderen als men elkaar ontmoet. Dit is vormgegeven als één extra warme maaltijd per week per gezinslid;
- deelname aan sport of cultuur. Hiervoor is de contributie van een sportclub opgenomen;
- reis vanaf het eiland. Mensen achten het voor het mentaal welbevinden noodzakelijk af en toe van het eiland af te kunnen. Bovendien hebben veel mensen familie buiten het eiland. Dit is vormgegeven als twee keer per jaar van het eiland af gaan, waarvan één keer als vakantie van een week en één keer als familiebezoek. De kosten van de vakantieweek omvatten de reis naar het dichtstbijzijnde buitenland op de goedkoopste manier, hotelovernachtingen, een huurauto en een extra voedingsbedrag. Voor het familiebezoek is alleen de reis opgenomen in de begroting;
- het vieren van verjaardagen of familiefeesten. Dit hebben we vastgesteld op 100 dollar per persoon per jaar;
- het vieren van collectieve feesten, zoals carnaval of religieuze bijeenkomsten. De soort gelegenheden kunnen per eiland verschillen. Wat op het ene eiland erg gebruikelijk is om te vieren, is dat op een ander eiland juist niet. Daarom hebben we gekozen voor een vast budget van 100 dollar per persoon per jaar.

3.15 Voeding

Gezonde voeding is een belangrijk onderdeel van het noodzakelijke pakket aan goederen en diensten. Wat gezonde voeding is, is vastgesteld door experts. In Europees Nederland levert het Voedingscentrum hiervoor diëten met voedingsbehoeften voor verschillende personen (bijvoorbeeld volwassen man, kind tussen de 4 en 8 jaar). Dit zijn vertalingen van de Richtlijnen goede voeding van de Gezondheidsraad. Deze richtlijnen worden ongeveer eens in de tien jaar aangepast aan nieuwe wetenschappelijke inzichten.

Voor Caribisch Nederland is gebruikgemaakt van een dieet dat door een expert op Bonaire is vastgesteld. Dit dieet was in 2014 opgesteld en is dit jaar zeer beperkt aangepast op grond van de gewijzigde richtlijnen. In Europees Nederland is dat in 2018 ook gedaan. Voor Saba en Sint Eustatius is dit na overleg met een diëtiste op Sint Maarten op onderdelen aangepast, gezien de beperkte beschikbaarheid (en daarmee hoge prijs) van een aantal voedingsmiddelen en de lokale eetcultuur.

De gehanteerde diëten staan beschreven in bijlage 4.

Dit gezonde voedingspakket is een richtlijn. Het laat zien welk bedrag nodig is om gezonde voeding te kunnen aanschaffen en zelf te bereiden. In werkelijkheid zien we dat mensen zich niet (altijd) aan deze richtlijnen houden. Sommige gezonde voedingsmiddelen zijn duur, waardoor men deze niet koopt, en zo op gezonde voeding bezuinigt. Aan de andere kant eten mensen vaak meer dan de geadviseerde hoeveelheden, waardoor ze soms duurder uit zijn dan het bedrag dat voor gezonde voeding is ingeruimd. Dit is niet anders dan in Europees Nederland.

Minder gezonde producten als chips en koekjes, hoewel ruimschoots aanwezig in de winkels, zijn niet opgenomen in het pakket. Ook alcohol en uit eten gaan zijn niet opgenomen in het voedingspakket. Dit kan eventueel worden betaald uit het pakket voor sociale participatie/recreatie.

Anders dan in Europees Nederland is met schaalvoordelen geen rekening gehouden. De grootte van de verpakkingen speelt in Caribisch Nederland vrijwel geen rol in de prijs. Daarnaast bestaan er ook nauwelijks tot geen aanbiedingen in de vorm van '3 halen, 2 betalen'. Wel hanteren we hetzelfde schaalnadeel voor alleenstaanden (+ 10 procent), zoals we dat in Europees Nederland hanteren. Het is voor een alleenstaande moeilijker om de precieze aantallen grammen te kopen die het dieet voorschrijft dan voor een meerpersoonshuishouden. Daarom zijn zij waarschijnlijk duurder uit.

3.16 Persoonlijke verzorging

In Caribisch Nederland hebben mensen meer producten nodig voor persoonlijke verzorging dan in Europees Nederland. Dit komt door het klimaat, waardoor men bijvoorbeeld vaker doucht. Ook voor haar- en huidverzorging heeft men meer producten en diensten nodig. Dit heeft in 2014 geleid tot een aangepast pakket voor Bonaire. De focusgroepen op de drie eilanden hebben dit pakket onder de loep genomen en daarbij enkele aanpassingen voorgesteld.

Een belangrijke uitgavenpost is de kapper. Hierover liepen de meningen binnen en tussen de focusgroepen uiteen: over frequentie, verschillen tussen man en vrouw, haarsoort en de daarmee samenhangende behandelingen. Uiteindelijk is ervoor gekozen om hierbij te werken met een vast budget van 40 dollar per maand per volwassene en 25 dollar per maand per kind, voor elk van de drie eilanden gelijk. Dit ligt hoger dan in Europees Nederland.

3.17 Was- en schoonmaakartikelen

Om het huis schoon te houden is in 2014 voor Bonaire een pakket met verbruiksartikelen opgesteld. Dit pakket is door de diverse focusgroepen bekeken en vrijwel ongewijzigd overgenomen. Het gaat hierbij om wasmiddel, afwasmiddelen en andere schoonmaakmiddelen, afwasborstels, keukenpapier, keukendoekjes, schuursponsjes, vuilniszakken en stofzuigerzakken.

3.18 Overige uitgaven

In de focusgroepen zijn ook nog enkele andere uitgavenposten bediscussieerd. Deze zijn uiteindelijk niet opgenomen in het minimaal noodzakelijke pakket. Het gaat bijvoorbeeld om een huisdier of roken. De kosten hiervan worden niet als noodzakelijk gezien en hebben we daarom niet opgenomen in het pakket. Ook kerkelijke bijdragen of ondersteuning van familieleden zijn geen onderdeel van het pakket.

3.19 Huur

Voor de meeste uitgaven is het mogelijk om een precieze schatting te geven die redelijk weergeeft wat een minimaal bedrag is. Zo'n precieze schatting is lastiger voor de huurprijs, omdat deze sterk kan variëren, en voor een individu niet te veranderen is (tenzij men kan verhuizen naar een goedkopere woning). Verder geldt dat er op elk eiland een vorm van verhuursubsidie is voor sociale huurwoningen. Deze verhuursubsidie is per eiland verschillend.

Zoals beschreven in paragraaf 2.3.4 werken we daarom voor de huur met een aantal scenario's:

- sociale huurwoning (met verhuursubsidie);
- particuliere huurwoning (volle huurprijs).

Op Bonaire loopt een pilot voor verhuursubsidie die ook voor particuliere verhuur kan worden ingezet. Dit is een tijdelijke regeling. Materieel is dit hetzelfde scenario als een sociale huurwoning met verhuursubsidie. Mensen lopen bij deze proef het risico om een te dure woning te huren die momenteel met de verhuursubsidie wel betaalbaar is, maar dat niet meer is als de tijdelijke maatregel niet op deze manier wordt voortgezet. Desondanks hebben we in hoofdstuk 4 over Bonaire de particuliere huurwoning met verhuursubsidie wel als extra scenario opgenomen.

4. Bonaire

In dit hoofdstuk beschrijven we de uitwerking van de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Bonaire.

Bonaire hoort bij de zogenoemde benedenwindse eilanden in het zuiden van de Caribische Zee. Het eiland ligt ongeveer 100 kilometer ten noorden van Venezuela en zo'n 50 kilometer ten oosten van het iets grotere Curaçao. Bonaire heeft een oppervlakte van iets minder dan 300 vierkante kilometer. Sinds 10 oktober 2010 is de bevolking van Bonaire sterk gegroeid, met ongeveer 10.000 mensen; inmiddels heeft het eiland zo'n 24.000 inwoners. Bonaire heeft twee 'steden': de oude hoofdstad Rincon in een vallei tussen twee bergen in het noorden van het eiland en de kuststad Kralendijk (Playa) aan de zuidkust van het eiland, waar ook het grootste deel van de bevolking woont.

Toerisme is de belangrijkste inkomstenbron van het eiland. Het toerisme richt zich met name op watersport. Zo zijn er goede locaties voor kitesurfen en windsurfen en wordt Bonaire met het kleine eiland Klein Bonaire gezien als een paradijs voor duikers en snorkelaars.

Naast toerisme zijn er relatief weinig andere vormen van inkomsten op het eiland. Het zuidelijke deel is voor een aanzienlijk gedeelte ingericht voor natuurvriendelijke zoutproductie, maar verder zijn er geen grote andere private economische sectoren. Relatief veel mensen werken voor de overheid en de semioverheid. De hoge concentratie ambtenaren is een gevolg van de vestiging van de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN) op het eiland, naast het bestaande openbare bestuur, het Openbaar Lichaam Bonaire (OLB).

Op Bonaire zijn relatief veel supermarkten en winkels te vinden. Voor kleding en inventaris zijn de winkels echter onderverdeeld in een hoog en een laag segment. Het (lagere) middensegment, zoals een C&A, IKEA of de Hema, is afwezig. Dit betekent dat mensen de keuze moeten maken tussen dure inventaris en kleding uit bestaande winkels of via import, of 'goedkopere' inventaris en kleding van veelal lagere kwaliteit. Voor het bepalen van het minimaal noodzakelijke pakket zal de tweede optie het meest voor de hand liggen.

De twee grootste banken op het eiland zijn de MCB en RBC, waar het merendeel van de mensen hun bankzaken doen. Naast bankieren maken veel mensen gebruik van informele spaarnetwerken, beter bekend als SAM. Deze bestaan uit vertrouwde groepen die elk op een vast moment per maand een vastgesteld bedrag bij de kashouder storten, die dit vervolgens aan een van de deelnemers uitkeert via een vaste volgorde.

In de rest van dit hoofdstuk gaan we achtereenvolgens in op de gehanteerde methode in Bonaire en presenteren we de resultaten van dit onderzoek en de bijbehorende minimumvoorbeeldbegrotingen.

4.1 Methode Bonaire

Op Bonaire hebben we de pakketten met goederen en diensten vastgesteld op basis van groepsgesprekken met professionals, individuele gesprekken met professionals en betrokkenen, en interviews en huisbezoeken met inwoners die moeten rondkomen met

een laagbetaalde baan of een baan op het minimumloon of met het beleidsmatige minimum op Bonaire (de onderstand).

4.1.1 Groepsgesprekken/expertgroep

Een belangrijke pijler in dit onderzoek waren de groepsgesprekken met professionals en experts op het gebied van prijzen, zorg, arbeid, huisvesting en armoede op het eiland. Bij de samenstelling van deze expertgroep is gekeken naar de expertgroep van 2014 en is deze gevuld met dezelfde, gelijkwaardige of aanvullende deelnemers.

De groepsgesprekken vonden plaats op drie dagen tussen 20 en 26 juni 2023. Op de eerste dag waren alle tien deelnemers aanwezig, op de tweede en derde dag waren acht van de tien deelnemers aanwezig. Dat was ruim voldoende om een goed beeld te krijgen van de situatie op Bonaire.

Tijdens de eerste sessie lag het zwaartepunt op het vaststellen van een minimumpakket voor een alleenstaande werkende vrouw rond de 45 jaar (Mary). Tijdens dit gesprek werden systematisch alle pakketten uit 2014 doorgenomen en aangepast om ze weer passend te maken voor 2023. Op basis van het opnieuw vastgestelde pakket voor een alleenstaande vrouw is dit op de tweede dag aangepast aan verschillende huishoudtypes, paren, paren met kinderen, eenoudergezinnen, alleenstaanden boven de AOV-gerechtigde leeftijd en paren boven de AOV-gerechtigde leeftijd. Op basis van de input van de werkgroep is voor de derde dag een voorlopige minimumvoorbeeldbegroting opgesteld. De derde dag is daarna gebruikt om onduidelijkheden weg te nemen en het pakket aan te scherpen met de vraag: Mary verdient niet genoeg om dit hele pakket te kunnen bekostigen; hoe passen we het aan zonder dat Mary tekortkomt? De input van de groepsgesprekken vormt de basis voor de pakketten die wij later hebben uitgewerkt.

4.1.2 Individuele interviews met professionals

Naast de groepsgesprekken hebben we interviews gehouden met een groot aantal professionals. Dit zijn de medewerkers van het CBS op Bonaire zelf, medewerkers van het OLB op het gebied van sport, welzijnswerk, schulden en armoede, budgetbegeleiders van Sentro Akseso Boneiru, een makelaar particuliere verhuur en koop, de secretaris van de wooncommissie, de directeur en medewerkers van de sociale woningbouwvereniging Fundashon Cas Bonairiano (FCB), medewerkers van de vakbondskoepel (USIBO) en medewerkers van consumentenbond Unkobon.

4.1.3 Interviews en huisbezoeken inwoners met een minimuminkomen

Via Sentro Akseso hebben we gesproken met inwoners met een laag inkomen over hun financiële situatie en de keuzes die ze moeten maken. Dit waren een-op-eengesprekken en geen groepsgesprekken. De vraagstukken die bij de groepsgesprekken met professionals ter sprake kwamen hebben we bij hen gecheckt, zoals over wonen, voeding, vervoer, het aanschaffen van kleding en inboedel, en sociaal participeren.

Naast interviews bij Sentro Akseso hebben we huisbezoeken afgelegd bij huishoudens die te maken hebben met langdurige armoede. Deze huishoudens worden begeleid door de maatschappelijk werkers van Akseso. Tijdens deze gesprekken is verder ingegaan op de financiële problemen die huishoudens ervaren. We hebben hen gevraagd waar deze problemen vandaan komen en welke strategieën ze hanteren om de problemen het hoofd te bieden.

4.1.4 Prijsinformatie

Voor het beprijzen van de pakketten hebben we grotendeels gebruikgemaakt van gegevens die het CBS verzamelt in het kader van de inflatiemeting op Bonaire. Daarnaast hebben we ter plekke prijsinformatie verzameld bij een aantal supermarkten en andere winkels.

4.2 Onderdelen van het pakket Bonaire

4.2.1 Elektriciteit

Elektriciteit op Bonaire wordt geleverd door het Water- en Energiebedrijf Bonaire (WEB Bonaire). De levering vindt in 2023 plaats voor een gesubsidieerd tarief van 0,4070 dollar per kilowattuur. Hoewel er ook een vastrechttarief geldt, wordt het door middel van een subsidie aan het WEB niet doorberekend aan huishoudens.[12] Deze subsidies waren tijdelijk voor 2023 en worden mogelijk in 2024 gecontinueerd.

We gaan uit van een verbruik van 250 kilowattuur per maand voor een alleenstaande en het dubbele voor een paar met twee kinderen. Dat komt uit op 102 dollar per maand voor een alleenstaande en 204 dollar voor een paar met twee kinderen.

4.2.2 Water

Water wordt op Bonaire ook geleverd door het WEB Bonaire. De prijs van het water is 3,908 dollar per kubieke meter water.[13] Daarnaast geldt er een gesubsidieerd maandelijks vast tarief van 7,94 dollar per aansluiting.

In onze berekeningen gaan we uit van het gedetailleerde waterverbruik van Sint Eustatius. Voor een alleenstaande betekent het een totaalbedrag van 51 dollar en voor een paar met twee kinderen 67 dollar per maand.

4.2.3 Gas

Op Bonaire maken de meeste mensen gebruik van een grote gasfles die voor een vast bedrag van 53 dollar te koop is. We gaan er in onze begrotingen van uit dat alleenstaanden eens per jaar een nieuwe gastank moeten kopen en een paar met twee kinderen met anderhalve tank toe kan. Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 4 dollar per maand en voor een paar met kinderen een bedrag van 7 dollar per maand.

4.2.4 Internet, telefoon en televisie

Voor zowel internet als televisie (cable) zijn er twee aanbieders op het eiland: Telbo en Flamingo TV. De gemiddelde kosten van het kleinste televisieabonnement bedragen ongeveer 40 dollar. De gemiddelde kosten voor een internetabonnement bedragen ongeveer 61 dollar. Samen komt dit per huishouden neer op 101 dollar per maand. Gezien de ruime beschikbaarheid van openbare wifinetwerken achtte de expertgroep een ruim

[12] WEB Bonaire (2023). *Tarief elektriciteit per 1 januari 2023*. Beschikbaar op https://www.webbonaire.com/wp-content/uploads/2022/12/WEB-NL-Elektriciteits-tarieven-per-januari-2023.pdf
[13] WEB Bonaire (2023). *Tarief drinkwater per 1 januari 2023*. Beschikbaar op https://www.webbonaire.com/wp-content/uploads/2022/12/WEB-NL-Drinkwatertarieven-per-1-januari-2023.pdf

mobiel data abonnement niet noodzakelijk. Wel werd het wenselijk geacht om een appje te kunnen versturen of te bellen als er geen wifi beschikbaar is. Om deze reden is een klein budget van 3 dollar gereserveerd per persoon per maand voor beltegoed.

In totaal komt het neer op een bedrag van 104 dollar voor een alleenstaande en 113 dollar per maand voor een paar met twee kinderen.

4.2.5 Bankkosten

Er zijn verschillende banken actief op Bonaire, die elk andere kosten met zich meebrengen. Zo rekenen sommige banken een commissie voor het opnemen van geld bij een pinautomaat, ook als deze van de bank zelf is. Het pakket voor bankieren in Bonaire is hetzelfde als het standaardpakket. Dat wil zeggen: per persoon een betaal- en spaarrekening, vier opnames bij een pinautomaat per maand en vier overschrijvingen per maand. Voor een alleenstaande komt dit neer op een bedrag van ongeveer 7 dollar per maand en voor een paar met twee kinderen is dit ongeveer 14 dollar per maand.

4.2.6 Vervoer

Zoals vermeld in hoofdstuk 3 wordt een auto noodzakelijk geacht op alle eilanden van Caribisch Nederland. Hoewel er alternatieven te bedenken zijn voor een auto, zijn deze niet toegankelijk en/of betrouwbaar genoeg om van uit te gaan. Zo zijn er bushaltes op Bonaire, maar van een reguliere busdienst is geen sprake. Mensen bieden tegen betaling vervoer aan in busjes of in hun eigen auto, maar dit gebeurt onregelmatig, niet volgens vaste routes en is duur. Op het eiland zijn ook taxi's beschikbaar, maar ook die zijn erg duur. Daarnaast worden de meeste taxi's gebruikt voor vervoer van en naar de luchthaven en minder voor het vervoer van mensen op Bonaire zelf. Fietsen wordt – gezien het verkeer en de beperkte infrastructuur voor fietsers op Bonaire – zeer gevaarlijk geacht. De fiets is daarom geen alternatief voor de auto.

Op Bonaire heeft 91 procent van de huishoudens minstens één auto in bezit, 49 procent heeft meer dan één auto in bezit[14]. De meeste auto's worden nieuw of tweedehands geïmporteerd. Een vaak genoemde goedkope optie is om een tweedehandsauto te importeren uit Japan, waar het stuur zich aan de rechterkant van de auto bevindt.

Volgens de focusgroep is het mogelijk om voor ongeveer 6.000 dollar een bescheiden tweedehandsauto aan te schaffen die in principe helemaal 'op' gereden wordt in een periode van vijf jaar. Naast de kosten voor de aanschaf van de auto hebben we het vaste tarief voor de wegenbelasting toegevoegd aan het budget en houden we rekening met een beperkte autoverzekering.

Vanwege de slechte staat van het wegdek en de beperkte kwaliteit van de auto veronderstellen we een verbruik van ongeveer 1 op 10. Bij het opstellen van een budget voor vervoer gaan we ervan uit dat een alleenstaande ongeveer 300 kilometer per maand rijdt met de auto. Verder veronderstellen we dat paren anderhalf keer zoveel rijden en dat huishoudens met kinderen ook anderhalf keer zoveel rijden om kinderen van en naar school of naschoolse activiteiten te brengen. Hierbij nemen we wel aan dat de personen in Kralendijk (Playa) wonen. Wanneer mensen in Rincon wonen is het waarschijnlijk dat ze in Kralendijk werken en daarvoor per dag minstens 20 kilometer moeten rijden.

[14] CBS StatLine - Caribisch Nederland; wonen, duurzame consumptiegoederen, vervoermiddelen'

Al deze aannames vertalen zich naar een bedrag van 253 dollar per maand voor een alleenstaande en een bedrag van 297 dollar per maand voor een paar met twee kinderen.

4.2.7 Zorg

Voor het zorgpakket zijn op Bonaire geen bijzonderheden opgenomen buiten de algemene bepalingen zoals beschreven in paragraaf 3.9. Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 27 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 59 dollar per maand.

4.2.8 Overige verzekeringen

Het is op Bonaire mogelijk een inboedel- of aansprakelijkheidsverzekering af te sluiten. Een inboedelverzekering voor een kleine woning kost ongeveer 100 dollar per jaar. Dit komt neer op ongeveer 8 dollar per maand. Een aansprakelijkheidsverzekering kost, afhankelijk van het huishoudtype, tussen de 25 en 35 dollar per jaar. Hierbij is het belangrijk om te vermelden dat de verzekeringen jaarlijks betaald moeten worden. Wanneer er halfjaarlijks of per kwartaal betaald wordt zijn de administratiekosten hoger.

Hoewel het mogelijk is om een uitvaartverzekering af te sluiten zijn de kosten hiervan erg hoog. Wanneer iemand van 18 jaar zich voor een periode van 20 jaar wil verzekeren voor een bedrag van 6.000 dollar kost dat 16,80 dollar per maand. Deze kosten lopen behoorlijk op wanneer men ouder is. Voor een persoon van 50 jaar kost een vergelijkbare verzekering 37,20 dollar per maand. Hoewel de verzekering voor een 18-jarige nog rendabel zou zijn, is deze verzekering voor iemand van 50 jaar absoluut niet rendabel. Het is verstandiger voor deze mensen om zelf iets opzij te zetten voor de uitvaart in plaats van een verzekering af te sluiten.

We rekenen daarom voor zowel een alleenstaande als een paar met twee kinderen met een bedrag van 10 dollar per maand.

4.2.9 Onderwijs

Voor Bonaire gelden geen bijzonderheden voor het onderwijsbudget. Voor een kind op de basisschool betekent dit een budget van 4 dollar per maand (ongeveer 50 dollar per jaar) en voor een kind op de middelbare school komt het neer op een bedrag van 8 dollar per maand (100 dollar per jaar). Er worden per kind vijf schooluniformen ter waarde van 15 dollar per jaar opgenomen in het kledingbudget voor kinderen.

In tegenstelling tot Saba en Sint Eustatius voorziet de middelbare school op Bonaire in een tablet ter waarde van 350 dollar voor het maken van schoolopdrachten. Leerlingen en hun ouders hoeven deze dus niet zelf aan te schaffen. Ze zijn wel verantwoordelijk voor het vervangen van de tablet als deze stuk gaat. Wij veronderstellen dat de tablet goed onderhouden wordt en daarom niet tussentijds moet worden vervangen.

Het budget voor onderwijs voor een paar met twee kinderen komt daarom neer op 13 dollar per maand.

4.2.10 Kleding

Voor Bonaire hebben we het standaardkledingpakket gebruikt zoals beschreven in paragraaf 3.12 en zoals te vinden in bijlage 4. Omdat alle kledingstukken in winkels op Bonaire gekocht kunnen worden is, anders dan bij Saba en Sint Eustatius, geen rekening gehouden met extra transportkosten.

Voor de verschillende leden van het huishouden komen we met deze kledingpakketten op de volgende bedragen uit: 72 dollar per maand voor mannen, 75 dollar per maand voor vrouwen, 60 dollar per maand voor kinderen tot 12 jaar en 80 dollar per maand voor kinderen boven 12 jaar. Een alleenstaande is daarmee 74 dollar per maand kwijt aan kleding en een paar met twee kinderen heeft hier 285 dollar per maand voor nodig.

4.2.11 Inboedel en onderhoud woning

Voor Bonaire is het standaardpakket voor de inboedel als uitgangspunt genomen, zoals beschreven in paragraaf 3.13 en zoals te vinden in bijlage 4. Bij Bonaire komt het legen van de septic tank hier nog bij als kostenpost; dit moet twee of drie keer per jaar gebeuren. Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 140 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 192 dollar per maand.

4.2.12 Recreatie/sociale participatie

Voor Bonaire hebben we het pakket voor sociale participatie gebruikt zoals beschreven in paragraaf 3.14. Omdat de meeste mensen op Bonaire familie hebben op bijvoorbeeld Aruba en Curaçao is er twee keer een reis opgenomen naar een van deze eilanden, één keer voor familiebezoek – waarbij verondersteld wordt dat het huishouden bij familie verblijft – en één keer voor vakantie. Voor de vakantie is er per huishouden een budget opgenomen voor zeven hotelovernachtingen per persoon en een budget om te eten.

Op Bonaire wordt het zowel vanwege het sociale aspect als vanwege de gezondheid wenselijk geacht om lid te kunnen zijn van een sportvereniging. Hiervoor is een bedrag opgenomen dat overeenkomt met de gemiddelde contributie op Bonaire. Deze informatie hebben we ontvangen van het OLB. Tot slot is er per persoon een vrij budget opgenomen van ongeveer 200 dollar per jaar.

Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 207 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 593 dollar per maand.

4.2.13 Voeding

In Bonaire is het dieet gebruikt zoals beschreven in paragraaf 3.15 en bijlage 4. Tabel 1 toont de minimale bedragen voor gezonde voeding per dag, per leeftijdscategorie.

Tabel 1: Minimale bedragen gezonde voeding per dag, per maaltijd en per categorie, Bonaire 2023

	Ontbijt	Lunch	Warme maaltijd	Tussendoor	Totaal
Man 16-65	1,23	1,23	2,02	2,36	6,85
Vrouw 16-65	1,13	1,13	1,96	2,31	6,53
Man 65+	1,12	1,12	1,97	2,26	6,47
Vrouw 65+	1,04	1,04	1,94	2,26	6,28
Tiener 12-15	1,16	1,16	1,99	2,26	6,57
Kind 4-12	0,88	0,88	1,20	1,39	4,34
Kind 1-3	0,75	0,75	1,18	1,34	4,01

We gaan er daarnaast van uit dat alleenstaanden te maken hebben met een klein schaalnadeel omdat ze minder efficiënt boodschappen kunnen doen en koken dan een huishouden met meer personen (zie paragraaf 3.15).

Dit betekent voor een alleenstaande vrouw een bedrag van 218 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 739 dollar per maand.

4.2.14 Persoonlijke verzorging

Voor persoonlijke verzorging hebben we het pakket gebruikt zoals beschreven in paragraaf 3.16. Dit leidt voor Bonaire tot een maandelijks bedrag van 72 dollar voor een alleenstaande vrouw en 226 dollar voor een paar met twee kinderen.

4.2.15 Was- en schoonmaakartikelen

Voor was- en schoonmaakmiddelen gebruiken we het pakket zoals beschreven in 3.17. Dit leidt voor Bonaire tot een bedrag van 18 dollar per maand voor alle huishoudtypes.

4.3 Totale minimumvoorbeeldbegroting Bonaire

Tabel 2 toont de minimumvoorbeeldbegroting voor Bonaire, exclusief woonlasten.

Tabel 2: Minimumvoorbeeldbegroting Bonaire, exclusief woonlasten, 2023

Bedragen per maand in dollars	Alleenstaande vrouw	Paar met 2 kinderen (8 en 13 jaar)
Gas	4	7
Elektriciteit	102	204
Water	51	67
Telefoon, televisie en internet	104	113
Lokale lasten en diversen	3	10
Verzekeringen	10	10
School- en studiekosten	0	13
Bankkosten	7	14
Vervoer	253	297
TOTAAL VASTE LASTEN	**534**	**735**
Kleding	75	285
Inboedel, onderhoud huis, tuin	140	192
Extra ziektekosten	27	59
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	**242**	**537**
Voeding	218	739
Was- en schoonmaakartikelen	7	9
Persoonlijke verzorging	72	226
TOTAAL HUISHOUDGELD	**297**	**974**
SOCIALE PARTICIPATIE	**207**	**593**
TOTAAL UITGAVEN excl. huur	**1.280**	**2.839**

4.4 Huur/hypotheek

Voor de woonlasten hanteren we op Bonaire drie scenario's.

Scenario 1: huurwoning met verhuursubsidie
Voor het opstellen van dit bedrag is gebruikgemaakt van data afkomstig van de sociale woningstichting Fundashon Cas Bonairiano (FCB). De huren exclusief verhuursubsidie van het eerste halfjaar van 2023 zijn voor verschillende woningen naast elkaar gelegd, waarna de mediane prijs is opgenomen (tabel 3).

Tabel 3: Mediane huurprijzen per type woning Bonaire, excl. verhuursubsidie, 2023

Aantal slaapkamers	Prijs in dollar per maand
1	431
2	618
3	637

Bonaire kent voor sociale huur een verhuursubsidie. Daarvoor geldt dat de te betalen huur maximaal een bepaald percentage van het inkomen mag zijn. Voor inkomens tot en met het minimumloon is dit 10 procent van het inkomen, voor huishoudens met een inkomen van twee keer minimumloon is dit 17 procent.

Scenario 2: particuliere huurwoning zonder verhuursubsidie
De expertgroep stelde dat het voor de minimumvoorbeeldbegroting niet verstandig is om alleen uit te gaan van sociale huurwoningen, maar ook te kijken naar woningen op de private markt. We gaan uit van een bedrag van 800 dollar voor een woning met één slaapkamer. Een woning met twee slaapkamers kost minimaal 1.000 dollar en een woning met drie slaapkamers minimaal 1.300 dollar.

Scenario 3: particuliere huurwoning met verhuursubsidie
Bonaire kent nu een proef met een verhuurdersubsidie voor particuliere verhuur. Voor zo'n honderd woningen op Bonaire geldt dat particuliere verhuurders op basis van het inkomen van hun huurder een verhuurdersubsidie kunnen aanvragen waardoor ze de huur op het niveau van de sociale huur kunnen brengen. Dit gaat alleen over huurwoningen met een prijs onder de 937 dollar.

Qua financiën maakt het voor een huishouden niet uit of de verhuursubsidie wordt verleend voor een sociale huurwoning of voor een particuliere huurwoning. Voor de alleenstaande ligt de huur onder de grens, zodat er recht is op verhuursubsidie. Voor het paar met twee kinderen is de huur daarvoor te hoog. Voor de alleenstaande is de zelf te betalen huur daarom gelijk aan scenario 1, voor het paar is die gelijk aan scenario 2.

In tabel 4 staan de totale uitgaven, inclusief de drie huurscenario's. In deze opstelling is gerekend met het inkomen van de onderstand en de daarbij behorende verhuursubsidie.

Tabel 4: Totale uitgaven per huurscenario Bonaire, 2023

	Alleenstaande vrouw	Paar met 2 kinderen (8 en 13 jaar)
TOTAAL UITGAVEN excl. huur	1.280	2.839
Huur scenario (sociale) huur met verhuursubsidie*	103	124
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 1	1.383	2.964
Huur scenario particuliere huur, excl. verhuursubsidie	800	1.300
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 2	2.080	4.139
Huur scenario particuliere huur, incl. verhuursubsidie	103	1.300
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 3	1.383	4.139

* bij een inkomen op niveau onderstand

In figuren 2 en 3 zetten we dit af tegen een aantal inkomensniveaus op Bonaire, namelijk de onderstand, de AOV, het minimumloon en twee keer het minimumloon. Bij bepaling van het inkomen houden we rekening met de situatie van het huishouden. We rekenen dus de diverse toepasselijke toeslagen in de onderstand mee, voor huishoudens met kinderen de kinderbijslag, en de energietoeslag voor de rechthebbenden.

Tabellen 5 en 6 tonen de opbouw van het besteedbare inkomen.

Tabel 5: Totaal besteedbaar inkomen op Bonaire per maand in dollars bij drie inkomensniveaus; alleenstaande, eerste helft 2023

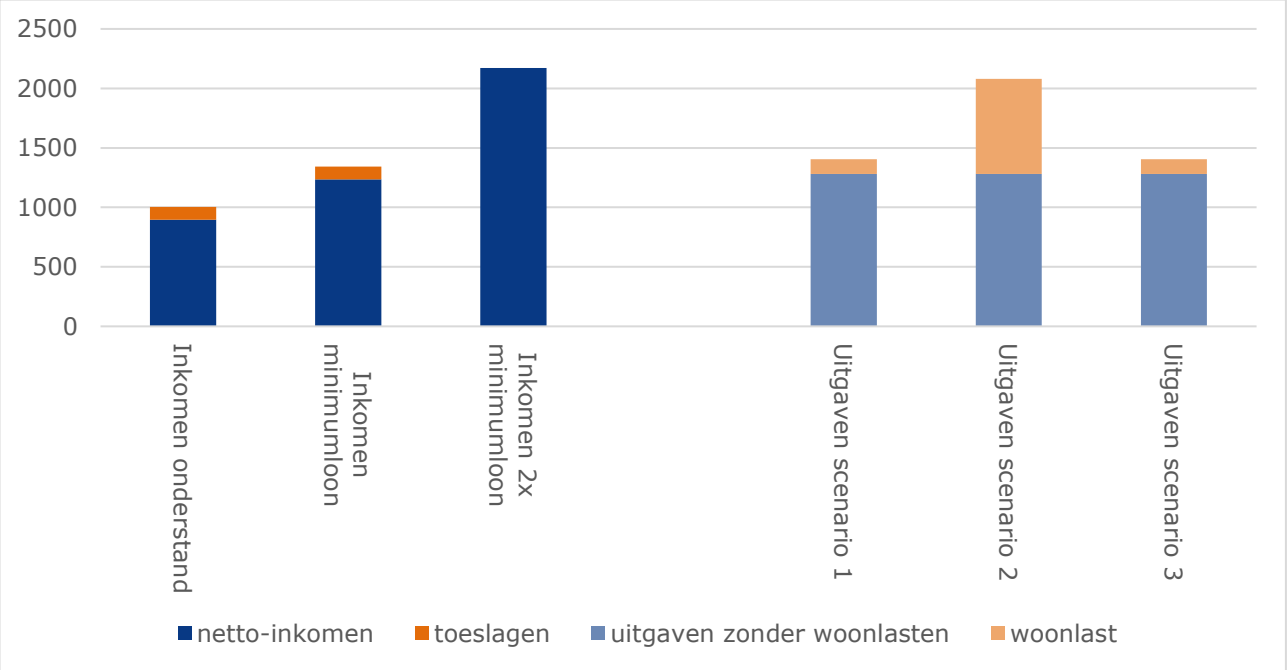
	Nettosalaris uitkering	Energietoeslag	Totaal
Onderstand	895	108	1.003
Minimumloon	1.236	108	1.344
2x minimumloon	2.167	0	2.167

Tabel 6: Totaal besteedbaar inkomen op Bonaire per maand in dollars bij drie inkomensniveaus; paar met twee kinderen, eerste helft 2023

	Nettosalaris uitkering	Kinderbijslag	Energietoeslag	Totaal
Onderstand	1.236	262	108	1.606
Minimumloon	1.236	262	108	1.606
2x minimumloon	2.167	262	108	2.537

We houden ook rekening met de lagere verhuursubsidie bij hogere inkomens.

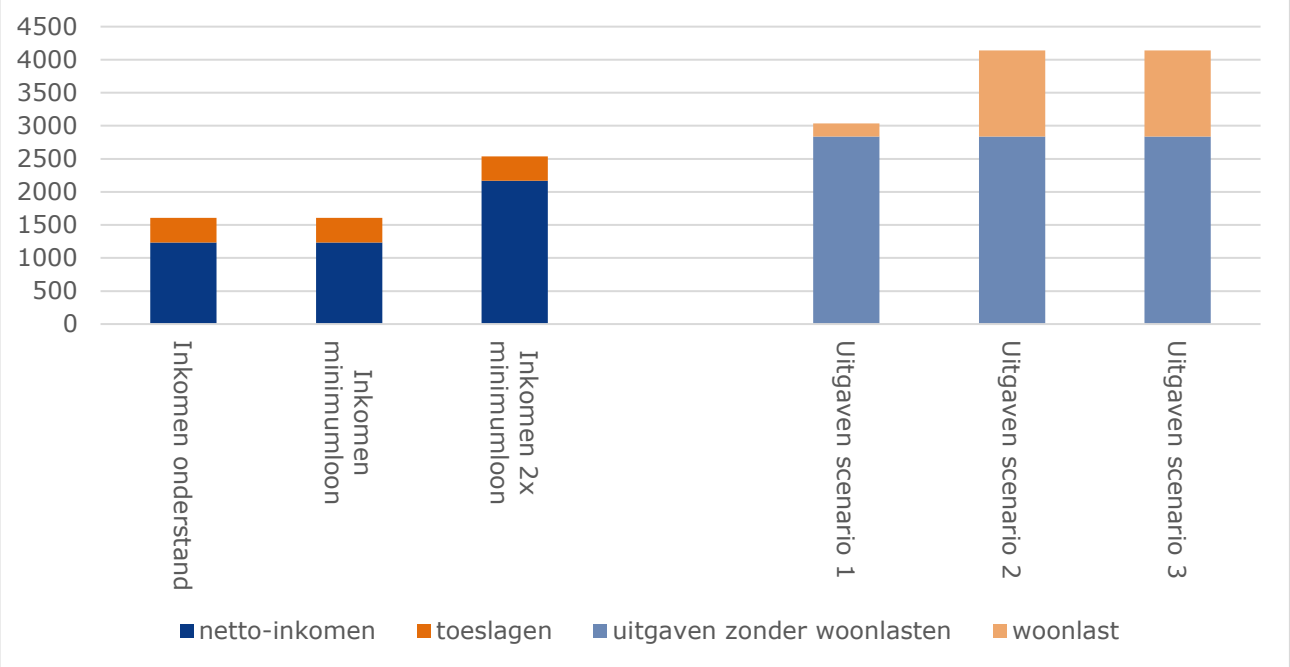
Figuur 2: Totale uitgaven per inkomensniveau Bonaire; alleenstaande, eerste helft 2023

Te zien is dat een alleenstaande met het minimumloon bijna de voor iedereen noodzakelijke uitgaven zou kunnen bekostigen, wanneer hij of zij een woning met verhuursubsidie heeft.

Voor het paar met twee kinderen is dat duidelijk niet haalbaar, zoals figuur 3 laat zien.

Figuur 3: Totale uitgaven per inkomensniveau Bonaire; paar met twee kinderen, eerste helft 2023

4.5 Overige huishoudtypen

In de discussiegroepen hebben we van twee huishoudens het pakket en de keuzes daarvoor volledig uitgevraagd: van de alleenstaande en van het stel met twee kinderen. Met die informatie (extra benodigdheden partner, extra benodigdheden kind) kunnen we ook voor andere huishoudsamenstellingen minimumvoorbeeldbegrotingen opstellen. De gedetailleerde begroting staat in bijlage 1. Hier beperken we ons tot de totale bedragen van het minimumpakket voor de volgende huishoudtypen: alleenstaande man, alleenstaande vrouw, paar, vrouw met één kind, paar met één kind, paar met twee kinderen, alleenstaande met AOV, paar met AOV en een meerpersoonshuishouden (tabel 7).

Tabel 7: Totale uitgaven minimumpakket Bonaire per scenario, per huishoudtype, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerpersoons
TOTAAL UITGAVEN excl. huur/hypotheek	1.279	1.280	1.856	1.721	2.269	2.293	2.839	1.262	1.829	2.452
Huur scenario 1 (FCB incl. verhuursubsidie*)	103	103	124	112	117	124	124	105	420	209
TOTAAL UITGAVEN scenario 1	1.382	1.383	1.980	1.833	2.385	2.417	2.963	1.366	2.249	2.661
Huur scenario 2 (particulier excl. verhuurderstoeslag)	800	800	800	1.000	1.300	1.000	1.300	800	800	1.300
TOTAAL UITGAVEN scenario 2	2.079	2.080	2.656	2.721	3.569	3.293	4.139	2.062	2.629	3.752
Huur scenario 3 (particulier incl. verhuursubsidie*)	103	103	124	1.000	1.300	1.000	1.300	105	420	1.300
TOTAAL UITGAVEN scenario 3	1.382	1.383	1.980	2.721	3.569	3.293	4.139	1.366	2.249	3.752

** Bij een inkomen op niveau onderstand.*

We hebben per huishoudtype en per scenario berekend wat er maandelijks overblijft voor de drie inkomensniveaus waar we van uitgaan: de onderstand (tabel 8), het minimumloon/ de AOV (tabel 9) en twee keer het minimumloon (tabel 10).

Tabel 8: Saldi bij onderstand Bonaire, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	Meerper-soons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	1.003	1.003	1.344	1.223	1.400	1.475	1.606	1.344
Saldo scenario 1	-378	-380	-636	-610	-986	-941	-1.356	-1.317
Saldo scenario 2	-378	-380	-636	-1.498	-2.169	-1.818	-2.533	-2.408
Saldo scenario 3	-1.075	-1.077	-1.312	-1.498	-2.169	-1.818	-2.533	-2.408

Tabel 9: Saldi bij wettelijk minimumloon/AOV Bonaire, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerper-soons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	1.344	1.344	1.344	1.475	1.606	1.475	1.606	1.155	2.472	1.344
Lagere verhuursubsidie tov onderstand	21	21	0	12	7	0	0	19	-315	-85
Saldo scenario 1	-58	-60	-636	-369	-787	-942	-1.357	-211	223	-1.232
Saldo scenario 2	-37	-39	-636	-1.245	-1.963	-1.818	-2.533	-211	223	-2.408
Saldo scenario 3	-734	-736	-1.312	-1.245	-1.963	-1.818	-2.533	-906	-157	-2.408

Tabel 10: Saldi bij 2x wettelijk minimumloon Bonaire, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	Meerpers oons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	2.167	2.167	2.275	2.406	2.537	2.406	2.537	2275
Lagere verhuursubsidie tov onderstand	318	318	298	309	305	298	298	212
Saldo scenario 1	785	784	295	574	152	-10	-425	-386
Saldo scenario 2	88	87	-381	-314	-1.032	-887	-1.602	-1.477
Saldo scenario 3	785	784	295	-314	-1.032	-887	-1.602	-1.477

In tabel 11 staat het effect van een aantal koopkrachtmaatregelen die voor 2023 getroffen zijn. Dit is het totaal van de energietoeslag, de subsidie op het vastrecht elektriciteit, de subsidie op het elektriciteitstarief en de verlaging van de benzineaccijns.

Tabel 11: Effect tijdelijke maatregelen Bonaire (bedragen per maand), 2023

	Man	Vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kind	Paar 1 kind	Paar 2 kind	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerper-soons
Energietoeslag	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Netbeheer elektra	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36
Benzineaccijns	5	5	7	7	7	10	10	5	7	10
Elektriciteitstarief	7	7	10	10	12	12	14	7	10	12
Totaal	155	155	161	161	163	165	167	155	161	165

5. Sint Eustatius

In dit hoofdstuk beschrijven we de uitwerking van de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Sint Eustatius.

Sint Eustatius is een klein eiland in het noordoostelijk deel van de Caribische Zee. Het heeft een oppervlakte van ongeveer 21 vierkante kilometer en telt ongeveer 3.200 inwoners. In de volksmond wordt het eiland 'Statia' genoemd. Op het eiland is één stad, Oranjestad. Daar vind je vrijwel alle voorzieningen en overheidsdiensten die op het eiland aanwezig zijn.

Massatoerisme zoals op veel van de andere Caribische eilanden bestaat op Sint Eustatius niet. De weinige toeristen die het eiland aandoen, komen vooral om te duiken. Het meest markante punt op het eiland is The Quill, een slapende vulkaan. Ondanks dat er geen massatoerisme is, is een deel van de inwoners voor hun inkomen afhankelijk van het toerisme. Op het moment dat wij het eiland bezochten, waren er al enige tijd weinig toeristen en vielen de inkomsten in deze sector dus tegen.

Op Sint Eustatius wordt vrijwel niets verbouwd of geproduceerd. Voedsel en non-foodproducten worden voor het overgrote deel geïmporteerd. Er is een beperkte productie van lokaal geitenvlees.

Hoewel veel producten in lokale winkels beschikbaar zijn, kopen inwoners producten als kleding, witgoed en andere huishoudelijke artikelen geregeld online of gaan ze naar Sint Maarten om te winkelen. Hieraan zijn extra kosten verbonden, namelijk transportkosten en algemene bestedingsbelasting (ABB). Ook voedsel importeren inwoners regelmatig. Zij kopen dan in bulk, soms samen met andere huishoudens. Voor de aankopen online maken inwoners regelmatig gebruik van ICS. Dit bedrijf zorgt ervoor dat het papierwerk voor invoer in orde is. Doordat vrijwel al het nodige op het eiland geïmporteerd moet worden, is het leven op Sint Eustatius duur.

Al met al zijn er veel (verborgen) kosten, die het leven op Sint Eustatius extra duur maken. In de loop van dit hoofdstuk komen we daar nog vaker op terug. We gaan eerst in op de gevolgde methode op Sint Eustatius. Vervolgens bespreken we per uitgavenpost welke keuzes en afwegingen zijn gemaakt.

5.1 Methode Sint Eustatius

Om informatie over de samenstelling van het pakket aan goederen en diensten dat minimaal noodzakelijk is op Sint Eustatius hebben we de volgende activiteiten uitgevoerd:

- groepsgesprekken met experts;
- groepsgesprekken met inwoners;
- individuele interviews met experts;
- inventarisatie prijsinformatie.

5.1.1 Groepsgesprekken met professionals

We hebben in totaal drie sessies met experts gehouden, op drie opeenvolgende dagen. Tussen twee sessies was er steeds een sessie met inwoners. Zo konden we de inbreng van de ene groep toetsen bij de andere groep.

De samenstelling van de groep verschilde per dag. Op de eerste dag waren vier mensen aanwezig. Op deze dag hebben we een eerste schets gemaakt van wat een alleenstaande vrouw op Sint Eustatius minimaal nodig heeft. We hebben daarbij de woonsituatie en inrichting van het huis en het voedingspakket besproken. Voor de bespreking van het voedingspakket hebben we als basis het voedingspakket gebruikt dat in 2014 voor Bonaire is opgesteld. Ook hebben we de uitgaven voor vervoer, gezondheidszorg en sociale participatie besproken.

Op de tweede dag waren zes mensen aanwezig. Op deze dag hebben we de inbreng van de eerste sessie met inwoners besproken en zijn we verder ingegaan op het minimumpakket voor kinderen en voor ouderen. Ook hebben we stilgestaan bij de noodzakelijke uitgaven voor persoonlijke verzorging en bij de situatie van een stel met kinderen.

De derde dag hebben we een conceptbegroting gepresenteerd waarin we de tot dan toe verzamelde informatie hadden verwerkt. De begroting was gezien de korte tijdspanne waarin de gesprekken plaatsvonden nog niet helemaal compleet. We hebben de derde sessie daarom vooral gebruikt om ontbrekende informatie uit te vragen en onduidelijkheden op te helderen.

5.1.2 Groepsgesprekken met inwoners

We hebben twee groepsgesprekken met inwoners gehouden. Het eerste gesprek vond plaats na de eerste sessie met experts en het tweede na het tweede gesprek met experts. Tijdens het eerste gesprek waren acht mensen aanwezig, van wie er twee alleen het laatste uur van het gesprek hebben deelgenomen. Tijdens de eerste sessie hebben we net als bij de professionals uitgebreid stilgestaan bij de situatie van een alleenstaande vrouw. In deze sessie hebben we naast de woonsituatie en de inrichting het kledingpakket meer in detail besproken. Ook hebben we stilgestaan bij vervoer, persoonlijke verzorging en onderhoud van huis en tuin.

De tweede dag hebben we met inwoners een situatie met kinderen, een situatie met partner en een situatie van gepensioneerden besproken. De focus op deze dag lag op de minimaal noodzakelijke uitgaven voor kinderen wat betreft woning, kleding, school en sociale participatie. Op deze dag waren in eerste instantie vijf deelnemers aanwezig. In de loop van de ochtend kwamen daar nog vier andere deelnemers bij. Er was geen mogelijkheid om inwoners nog een derde keer te spreken.

5.1.3 Individuele interviews

In aanvulling op de groepsgesprekken hebben we nog individuele interviews gehouden met verschillende professionals. We hebben gesproken met de persoon op Sint Eustatius die de prijzen voor het CBS verzamelt (zie ook paragraaf 5.1.4), drie lifecoaches, de directeur van de woningcorporatie op Sint Eustatius en de persoon die Sint Eustatius vertegenwoordigt in de Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland. Na terugkomst in Nederland hebben we nog een aanvullend interview gehouden met een medewerker van Mental Heatlh Caribean (MHC).

In deze interviews zijn we dieper ingegaan op de expertisegebieden van de betreffende respondenten. Tegelijkertijd hebben deze gesprekken ook waardevolle andere inzichten opgeleverd. Deze respondenten zijn immers ook inwoners van Sint Eustatius die ervaringen over hun situatie en die van hun omgeving met ons deelden.

5.1.4 Inventarisatie prijsinformatie

Voor de beprijzing van de pakketten is grotendeels gebruikgemaakt van gegevens die het CBS verzamelt in het kader van de inflatiemeting op Sint Eustatius. Daarnaast is ter plekke prijsinformatie verzameld bij de supermarkt, de drogist en verschillende witgoedwinkels. Hiervoor hebben we met de artikelenlijsten uit Bonaire van 2014 verschillende winkels bezocht en hebben we producten met bijbehorende prijzen gefotografeerd. Verder heeft de persoon die voor het CBS prijzen verzamelt de lijsten aangevuld met de meest recente prijsinformatie. Bij het gebruiken van de prijsinformatie dienen we in het achterhoofd te houden dat prijzen van maand tot maand sterk kunnen verschillen vanwege de fluctuerende transportkosten.

5.2 Onderdelen van het pakket Sint-Eustatius

5.2.1 Elektriciteit

We gaan uit van het consistent gemaakte verbruik van alle eilanden. Het variabele tarief vanaf 1 januari tot en met 31 juli 2023 is gemaximeerd op 0,5019 dollar per kilowattuur. Hiervan wordt het deel boven de 38 dollarcent voor de helft gesubsidieerd. De kosten voor elektriciteit bedragen 110 dollar per maand voor een alleenstaande en 220 dollar voor een stel met twee kinderen. Het vastrecht wordt volledig gesubsidieerd. Per 1 juli 2023 is het tarief lager vastgesteld.[15]

Er is één energiebedrijf op Sint Eustatius, STUCO. Tijdens de gesprekken is door STUCO de inschatting gemaakt dat een alleenstaande 300 tot 400 kilowattuur verbruikt en een gezin 700 kilowattuur. Dat is meer dan de 250 kilowattuur en 500 kilowattuur waarvoor we hebben gekozen op basis van de beschikbare data van het energiebedrijf op Saba. Omdat die data uitgebreider zijn en we daarmee beter kunnen inschatten hoeveel noodzakelijk is in de gekozen woonsituaties, achten we het echter verdedigbaar om daarvan uit te gaan.

5.2.2 Water

Inwoners gebruiken over het algemeen leidingwater om te douchen en te koken. In principe zou het water drinkbaar moeten zijn, maar doordat waterleidingen soms van slechte kwaliteit zijn is dit niet altijd mogelijk. Veel mensen drinken dan ook geen water direct uit de kraan, maar kopen flessen water. De mogelijkheid om een filter op te waterleiding te plaatsen voor extra zuivering is tijdens de gesprekken genoemd.

Water wordt geleverd door STUCO. Tijdens de gesprekken is door STUCO de inschatting gemaakt dat een alleenstaande 8 kubieke meter water per maand verbruikt en een alleenstaande ouder met twee kinderen 11 kubieke meter. Dit gemiddelde waterverbruik wordt in het kader van het minimaal noodzakelijke als vrij laag bestempeld. Ondanks dat twee keer douchen per dag vanwege de hoge temperaturen niet ongebruikelijk is, gaan mensen spaarzaam om met water. Het verbruik zal iets hoger zijn als meer mensen leidingwater als drinkwater gebruiken.

De tarieven zijn voor 2023 vastgesteld op 6,85 dollar vastrecht en 5,7902 dollar per kubieke meter.

[15] ACM (2023). *Decision setting the maximum variable usage tariff for electricity with effect from July 1st, 2023 for: St. Eustatius Utility Company N.V.* Den Haag: Authority for Consumers & Markets.

De kosten voor water komen, bij het gemiddelde verbruik vermeerderd met extra verbruik voor drinkwater, uit op 54 dollar per maand voor een alleenstaande en 81 dollar voor een stel met twee kinderen.

5.2.3 Gas

Gas is beschikbaar in de vorm van gasflessen. Tijdens de gesprekken is aangegeven dat een grote gasfles ongeveer 95 dollar kost. Een stel met kinderen doet hier een halfjaar mee. Voor een alleenstaande gaan we ervan uit dat een gasfles negen maanden meegaat. De kosten komen uit op 11 dollar per maand voor een alleenstaande en 16 dollar voor een stel met twee kinderen.

5.2.4 Telefoon, televisie, internet

Telefoon- en internetdiensten worden op Sint Eustatius verzorgd door twee aanbieders: Eutel en Flow. Voor internet zijn er verschillende pakketten, variërend in snelheid en datagebruik. De minimale kosten voor internet bedragen 87 dollar bij Eutel en 85 dollar bij Flow. Sinds de coronapandemie is er een internetsubsidie van 35 dollar per maand. Deze subsidie wordt van deze prijzen afgetrokken. Daarnaast zijn er soms kortingsacties. Voor internet gaan we uit van een bedrag van 46 dollar per maand.

De kosten voor televisiediensten zijn aanzienlijk. Televisie is via Eutel alleen verkrijgbaar in een bundel met internet en vast bellen. De goedkoopste bundel kost 148 dollar (exclusief subsidie). Hoewel dit niet besproken is in de focusgroepen op Sint Eustatius, kiezen we in plaats daarvan voor een abonnement op een streamingsdienst. Dit sluit aan op de keuze die is gemaakt op Saba. Dit kost 9 dollar per maand. Voor toegang tot televisiediensten zijn huishoudens aangewezen op tv-kastjes die content uit verschillende landen aanbieden. Om daarmee op legale wijze toegang te hebben tot televisiezenders is een VPN-verbinding nodig. We rekenen hiervoor met een bedrag voor 8 dollar per maand.

Een mobieldata-abonnement kost 15 dollar voor 2 gigabyte, inclusief 50 belminuten en 20 sms-berichten.

In totaal komen de kosten voor mobiele telefonie, televisie (streaming) en internet daarmee uit op 78 dollar voor een alleenstaande en 108 dollar voor een paar met twee kinderen.

5.2.5 Bankkosten

Op Sint Eustatius is één bank actief, de Windward Island Bank (WIB). Deze bank is sinds 2022 onderdeel van de Bonairiaanse Maduro & Curiel's Bank (MCB). Veel inwoners hebben naast een rekening bij de lokale bank ook een rekening bij een buitenlandse bank. De administratiekosten voor een bankrekening bij MCB bedragen 1,50 dollar per maand. Geldopnamen kosten 0,56 tot 3,50 dollar, afhankelijk van de geldautomaat. Andere diensten kosten geen geld, mits ze online worden benut. Voor online aankopen gaan we uit van de kosten voor een creditcard of bemiddelingskosten van 36 dollar per jaar.

Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 7 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 10 dollar per maand.

5.2.6 Vervoer

Zoals besproken in hoofdstuk 3 wordt een auto noodzakelijk geacht op Sint Eustatius. Er zijn een paar alternatieven, maar die bieden niet voldoende soelaas om van een auto te kunnen afzien. Zo is er een schoolbus, waarmee kinderen naar school gaan. Voor werknemers is er soms een bus waarmee ze naar hun werk kunnen. Niet alle werknemers maken daar gebruik van, omdat zij bijvoorbeeld voordat ze naar hun werk gaan hun kinderen nog met de auto naar de opvang of naar school brengen.

Ongeveer 80 procent van de huishoudens heeft minstens één auto.[16] De meeste mensen importeren een nieuwe auto vanuit de VS of een nieuwe of tweedehandsauto vanuit Sint Maarten. Het aanbod van tweedehandsauto's op Sint Eustatius is beperkt.

We gaan uit van een auto gekocht op Sint Maarten, waarvan de totale kosten van de aanschaf en transport worden geschat op 8.000 dollar. We gaan ervan uit dat men vijf jaar met deze auto rijdt en dat die dan geen restwaarde meer heeft. Om over vijf jaar opnieuw een auto voor 8.000 dollar te kunnen aanschaffen, moet 133 dollar per maand opzij worden gelegd. Dat bedrag nemen we mee in de begroting. In de praktijk zullen veel mensen een auto aanschaffen met een lening. Dat gaat gepaard met extra rentekosten. Deze nemen we echter niet mee in de begroting, net als kosten voor eventuele andere leningen.

Het onderhoud is kostbaar door de staat van de wegen en de hoogteverschillen. De autoverzekering kost ongeveer 350 dollar per jaar, uiteraard afhankelijk van de waarde van de auto en de ervaring van de bestuurder. Aan belasting is men 130 dollar per jaar verschuldigd.

Uit de focusgroepen komt een heel divers beeld van benzinekosten naar voren: variërend van 120 dollar tot 400 dollar per maand. Dit is vooral afhankelijk van het type auto dat mensen hebben. We gaan in de begroting uit van het verbruik van één personenauto per huishouden. Er zijn een aantal benzinestations op het eiland. De benzineprijs ligt momenteel op 1,61 dollar per liter. Voor het aantal kilometers houden we rekening met dagelijks woon- en werkverkeer. De afstanden op het eiland zijn weliswaar beperkt, maar al het vervoer vindt met de auto plaats. We gaan uit van 10 kilometer per dag en een auto die op 1 op 10 rijdt. Daarmee komen de kosten voor brandstof op 48 dollar per maand.

Omdat we uitgaan van één auto per huishouden, houden we voor huishoudens die uit meer dan één persoon bestaan rekening met extra kilometers voor woon-werk/schoolverkeer. Gelet op de beperkte omvang van het eiland, gaan we uit van 5 kilometer per dag extra.

De autokosten bedragen voor een alleenstaande 256 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen 281 dollar.

Behalve met de auto houden we bij de post vervoer rekening met één jaarlijkse boottrip naar Sint Maarten voor aankopen en/of medische bezoeken. De tarieven hiervoor bedragen 65 dollar voor een volwassene en 35 dollar voor kinderen, plus 5 tot 10 dollar belasting (zie paragraaf 5.2.12). Ten slotte houden we bij deze post rekening met 70 dollar abonnementskosten voor een abonnement op een online besteldienst.

[16] CBS StatLine - Caribisch Nederland; wonen, duurzame consumptiegoederen, vervoermiddelen'.

In totaal komen de vervoerskosten per maand hiermee uit op 276 dollar voor een alleenstaande en 336 dollar voor een paar met twee kinderen.

5.2.7 Zorg

Er is geen mogelijkheid voor een aanvullende zorgverzekering op het eiland zelf. Sommige inwoners sluiten elders een aanvullende verzekering af. Deze is niet meegenomen. Verder zijn voor het zorgpakket op Sint Eustatius ook geen bijzonderheden opgenomen buiten de algemene bepalingen zoals beschreven in paragraaf 3.9. Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 16 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 38 dollar.

5.2.8 Overige verzekeringen

Naast de autoverzekering en de zorgverzekering worden geen verzekeringen aangeboden op het eiland. Inboedelverzekering en aansprakelijkheidsverzekering zijn er niet. Hoewel een uitvaartverzekering door de meeste deelnemers aan de focusgroepen noodzakelijk wordt geacht, is het aanbod te beperkt en te duur. Het gevolg, namelijk dat nabestaanden of het openbaar lichaam (gedeeltelijk) moeten zorgdragen voor de kosten van een uitvaart, wordt als bezwaarlijk gezien.

5.2.9 Onderwijs

Zoals aangegeven in hoofdstuk 3 gaan we voor schoolmaterialen op alle drie de eilanden uit van een bedrag op van 50 dollar per jaar voor basisschoolleerlingen en 100 dollar voor leerlingen van het voortgezet onderwijs. Dit is een lager bedrag dan werd ingeschat door de meeste deelnemers aan de focusgroepen, al was hier veel discussie over. Tijdens de discussie werden ook bijdragen voor schoolactiviteiten genoemd. Deze bijdragen zijn niet verplicht, maar worden door ouders niet als vrijblijvend opgevat.

Naast de schoolmaterialen houden we voor kinderen op het voortgezet onderwijs rekening met de kosten voor een laptop. De kosten voor het schooluniform zijn opgenomen bij de kleding.

De kosten voor onderwijs komen voor een paar met twee kinderen (één op het basisonderwijs en één op het voortgezet onderwijs) uit op een bedrag van 27 dollar per maand.

5.2.10 Kleding

We hebben voor Sint Eustatius het consistent gemaakte kledingpakket gebruikt. In principe zijn alle artikelen uit het kledingpakket op het eiland beschikbaar, maar de keuze is beperkt. Veel mensen kopen daarom online. Voor de extra transportkosten van online winkelen wordt het aankoopbedrag van de kleding op Sint Eustatius met 5 procent verhoogd.

Alles bij elkaar komen we dan uit op een bedrag van 82 dollar per maand voor mannen en 88 dollar per maand voor vrouwen. Voor kinderen tot 12 jaar is het bedrag 71 tot 86 dollar per maand.

De post kleding komt hiermee uit op 88 dollar voor een alleenstaande (vrouw) en 361 dollar voor een paar met twee kinderen.

5.2.11 Inboedel en onderhoud

Artikelen voor inboedel en onderhoud worden voornamelijk online gekocht. Daarom hanteren we een opslag op de prijzen van 10 procent voor de transportkosten. Deze opslag is hoger dan bij kleding, omdat gewicht een rol speelt in de hoogte van de transportkosten.

De kosten voor het pakket voor inboedel en onderhoud zoals beschreven in hoofdstuk 3 komen voor Sint Eustatius uit op een bedrag van 160 dollar per maand voor een alleenstaande en 229 dollar voor een paar met twee kinderen.

5.2.12 Recreatie/sociale participatie

Op Sint Eustatius is het standaardpakket voor sociale participatie gebruikt.
Met de kosten van een tripje om aankopen te doen of om bijvoorbeeld een medisch specialist te bezoeken houden we al rekening bij de post vervoer (zie paragraaf 5.2.6). Naast bezoek, sport en cultuur en reizen zijn religieuze bijeenkomsten en feesten belangrijk op Sint Eustatius. Veel mensen zijn lid van een kerkgemeenschap waar zij een bijdrage aan leveren. Daarbij komt dat er extra kosten gemaakt worden voor feesten als kerst, Pasen en carnaval. Dit is een belangrijk onderdeel van het sociale leven op Sint Eustatius. We nemen daarom ook een bedrag van 100 dollar per persoon per jaar hiervoor op in het pakket, net als op de andere eilanden.

Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag voor sociale participatie van 168 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 430 dollar.

5.2.13 Voeding

Op Sint Eustatius wordt nauwelijks voedsel geproduceerd. Het voedingspatroon wordt bepaald door wat er voorhanden is in de winkels. De aanvoer van vers voedsel is relatief beperkt. Vers voedsel is bovendien matig van kwaliteit en erg duur in vergelijking met diepgevoren producten of bewerkt voedsel. Omdat restaurants bij dezelfde winkels inkopen als de rest van de inwoners, zijn verse producten snel uitverkocht.

Het voedingspakket zoals beschreven in 3.15 en bijlage 4 is gebruikt. Dit is gecheckt door een diëtist op Sint Maarten. Op een enkel product na voldoet dit pakket voor Sint Eustatius.

Er is op school nog geen structurele voorziening voor ontbijt of lunch voor alle kinderen. Dit is nu alleen, zij het beperkt, beschikbaar voor kinderen van ouders met een laag inkomen.

Daarmee komen we uit op een bedrag van 300 dollar per maand voor voeding voor een alleenstaande en een bedrag van 1.002 dollar voor het paar met twee kinderen.

5.2.14 Persoonlijke verzorging

Voor persoonlijke verzorging is het pakket gebruikt zoals beschreven in hoofdstuk 3. Dit leidt voor Sint Eustatius tot een bedrag van 62 dollar per maand voor een alleenstaande

man en 75 dollar per maand voor een alleenstaande vrouw, en tot 231 dollar voor een paar met twee kinderen.

5.2.15 Was- en schoonmaakartikelen

Voor was- en schoonmaakartikelen is het pakket gebruikt zoals genoemd in hoofdstuk 3. Dit leidt voor Sint Eustatius tot een bedrag van 8 dollar per maand voor een alleenstaande en 11 dollar voor een paar met twee kinderen.

5.3 Totale minimumvoorbeeldbegroting Sint Eustatius

Tabel 12 toont de minimumvoorbeeldbegroting voor Sint Eustatius, exclusief woonlasten. Omdat de woonlasten niet eenduidig zijn, laten we die verderop apart zien.

Tabel 12: Minimumvoorbeeldbegroting Sint Eustatius, exclusief woonlasten, 2023

Bedragen per maand in dollars	Alleenstaande vrouw	Paar met 2 kinderen (8 en 13 jaar)
Gas	11	16
Elektriciteit	110	220
Water	54	81
Telefoon, televisie en internet	78	108
Lokale lasten en diversen	2	7
Verzekeringen	0	0
School- en studiekosten	0	27
Bankkosten	7	10
Vervoer	276	336
TOTAAL VASTE LASTEN	537	806
Kleding	88	361
Inboedel, onderhoud huis, tuin	160	229
Extra ziektekosten	16	38
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	263	628
Voeding	300	1.002
Was- en schoonmaakartikelen	8	11
Persoonlijke verzorging	74	231
TOTAAL HUISHOUDGELD	382	1.244
SOCIALE PARTICIPATIE	168	430
TOTAAL UITGAVEN excl. huur	1.351	3.108

5.4 Huur/hypotheek

Voor de woonlasten werken we op Sint Eustatius met twee scenario's.

Scenario 1: Sociale huurwoning met verhuursubsidie
Er zijn op Sint Eustatius momenteel ongeveer honderd sociale huurwoningen. Huishoudens met een laag inkomen komen in aanmerking voor een huurhuis in de sociale

sector. Met een puntenstelsel wordt de huurprijs bepaald. Van de Statia Housing Foundation hebben we een huur van 450 dollar voor een alleenstaande en 750 dollar voor een woning met drie slaapkamers doorgekregen.

Voor bestaande woningen wordt gewerkt met een huurinkomenstabel. Bij een inkomen gelijk aan de onderstand hoort een eigen bijdrage aan huur van 155 dollar voor een alleenstaande en 251 dollar voor een paar met kinderen.

Scenario 2: particuliere huur, volle prijs
Er is echter een tekort aan sociale huurwoningen. Ten tijde van het onderzoek had de Statia Housing Foundation een wachtlijst van 120 huishoudens. Het gaat hier om mensen op een zogenaamde urgentielijst. Naar schatting is het aantal mensen dat een huis zoekt groter.

Veel mensen zijn dus aangewezen op de private sector. De huren liggen daar een stuk hoger, tussen 800 en 1.000 dollar per maand voor een eenkamer appartement en zo'n 1.200 tot 1.300 dollar voor een groter appartement. Deze huizen zijn gestoffeerd, maar niet gemeubileerd. Er zijn goedkopere huizen beschikbaar, maar dan is de kwaliteit ervan beneden de maat, aldus de directeur van de woningstichting. Deze woningen zijn niet acceptabel om mee te nemen voor de bepaling van het sociaal minimum. We gaan uit van een huur aan de onderkant (scenario 2a) en een aan de bovenkant van de range (scenario 2b).

Tabel 13: Totale uitgaven per huurscenario Sint Eustatius, 2023

Bedragen per maand in dollars	Alleenstaande vrouw	Paar met 2 kinderen (8 en 13 jaar)
TOTAAL UITGAVEN excl. huur	1.351	3.108
Huur scenario (sociale) huur met verhuursubsidie*	155	270
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 1	1.506	3.378
Huur scenario particuliere huur onderkant	800	1.000
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 2a	2.151	4.108
Huur scenario particuliere huur bovenkant	1.000	1.200
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 2b	2.351	4.308

** Bij een inkomen op niveau onderstand.*

Tabel 13 laat het totale bedrag zien voor het pakket aan goederen en diensten dat men op Sint Eustatius minimaal noodzakelijk vindt. In figuren 4 en 5 zetten we dit af tegen een aantal inkomensniveaus op Sint Eustatius, namelijk de onderstand, de AOV, het minimumloon en twee keer het minimumloon. Bij de bepaling van het inkomen houden we rekening met de situatie van het huishouden. We rekenen dus de diverse toepasselijke toeslagen in de onderstand mee, de energietoeslag en voor huishoudens met kinderen de kinderbijslag.

Tabellen 14 en 15 tonen de opbouw van het besteedbare inkomen.

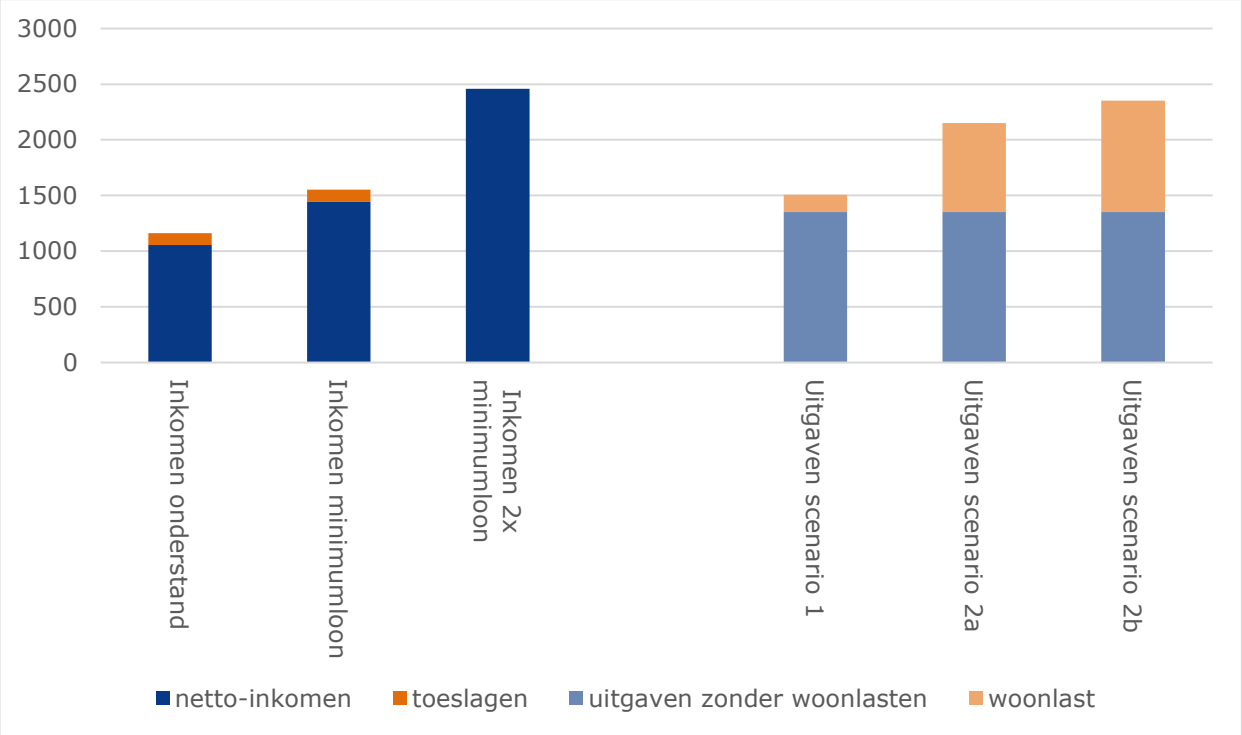
Tabel 14: Totaal besteedbaar inkomen op Sint Eustatius per maand in dollars bij drie inkomensniveaus; alleenstaande, eerste helft 2023

	Nettosalaris/uitkering	Energietoeslag	Totaal
Onderstand	1.055	108	1.163
Minimumloon	1.446	108	1.554
2x minimumloon	2.459	0	2.459

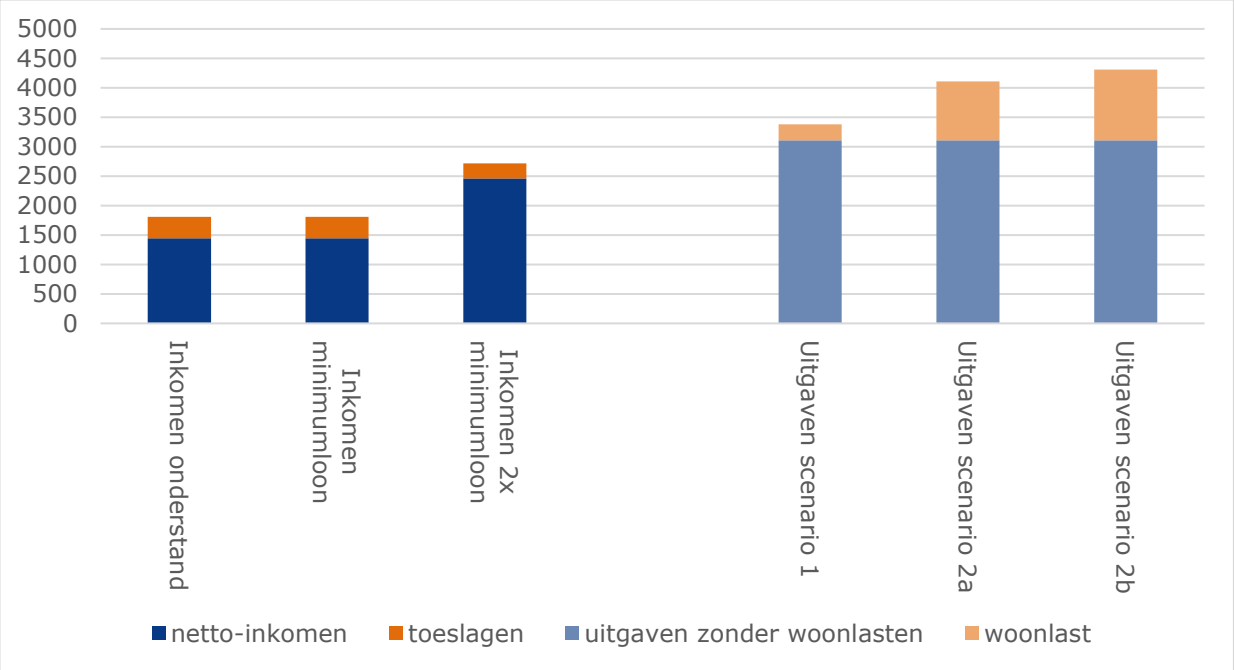
Tabel 15: Totaal besteedbaar inkomen op Sint Eustatius per maand in dollars bij drie inkomensniveaus; paar met twee kinderen, eerste helft 2023

	Nettosalaris/ uitkering	Kinderbijslag	Energietoeslag	Totaal
Onderstand	1.446	256	108	1.810
Minimumloon	1.446	256	108	1.810
2x minimumloon	2.459	256	0	2.715

Figuur 4: Totale uitgaven per inkomensniveau Sint Eustatius; alleenstaande, eerste helft 2023

Figuur 5: Totale uitgaven per inkomensniveau Sint Eustatius; paar met twee kinderen, eerste helft 2023

5.5 Overige huishoudtypen

Op basis van de onderliggende gegevens kunnen we ook minimumvoorbeeldbegrotingen opstellen voor overige huishoudtypen. In tabel 16 staan de totale uitgaven voor de diverse scenario's. De gedetailleerde begrotingen voor Sint-Eustatius staan in bijlage 2.

Tabel 16: Totale uitgaven minimumpakket Sint Eustatius per scenario, per huishoudtype, 2023

Bedragen per maand in $	Man	Vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kind	Paar 1 kind	Paar 2 kind	AOV alleen	AOV paar	Meerpers
TOTAAL UITGAVEN excl. huur/hypotheek	1.345	1.351	1.980	1.836	2.330	2.439	3.108	1.319	1.931	2.618
Sociale huur (met verhuursubsidie*)	155	155	270	171	187	270	270	164	450	270
TOTAAL UITGAVEN scenario 1	1.500	1.506	2.250	2.007	2.516	2.709	3.378	1.483	2.381	2.888
Particuliere huur onderkant	800	800	800	1.000	1.000	1.000	1.000	800	800	1.000
TOTAAL UITGAVEN scenario 2a	2.145	2.151	2.780	2.836	3.330	3.439	4.108	2.119	2.731	3.618
Particuliere huur bovenkant	1.000	1.000	1.000	1.200	1.200	1.200	1.200	1.000	1.000	1.200
TOTAAL UITGAVEN scenario 2b	2.345	2.351	2.980	3.036	3.530	3.639	4.308	2.319	2.931	3.818

** Bij een inkomen op niveau onderstand.*

In de tabellen 17 tot en met 19 staan voor drie inkomstenniveaus de saldi voor huishoudens op Sint Eustatius. Bij het bepalen van de huurlasten nemen we voor de hogere inkomens mee dat de verhuursubsidie afneemt ten opzichte van de onderstand.

Tabel 17: Saldi bij onderstand Sint-Eustatius, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	Meerpersoons
TOTAAL NETTO-INKOMEN PER MAAND	1.164	1.164	1.554	1.352	1.534	1.682	1.810	1.554
Saldo scenario 1	-337	-342	-696	-655	-982	-1.027	-1.568	-1.334
Saldo scenario 2a	-982	-987	-1.226	-1.483	-1.795	-1.757	-2.298	-2.064
Saldo scenario 2b	-1.182	-1.187	-1.426	-1.683	-1.995	-1.957	-2.498	-2.264

Tabel 18: Saldi bij wettelijk minimumloon/AOV Sint-Eustatius, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen	AOV paar	Meerper soons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	1.554	1.554	1.554	1.682	1.810	1.682	1.810	1.221	2.892	1.554
Lagere verhuursubsidie tov onderstand	115	115	0	98	83	0	0		-270	0
Saldo scenario 1	-61	-67	-696	-423	-789	-1.027	-1.568	-261	242	-1.334
Saldo scenario 2a	-591	-597	-1.226	-1.154	-1.520	-1.757	-2.298	-898	161	-2.064
Saldo scenario 2b	-791	-797	-1.426	-1.354	-1.720	-1.957	-2.498	-1.098	-39	-2.264

Tabel 19: Saldi bij 2x wettelijk minimumloon Sint-Eustatius, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	meerper soons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	2.459	2.459	2.459	2.587	2.715	2.587	2.715	2.459
Lagere verhuursubsidie tov onderstand	295	295	180	429	413	330	480	330
Saldo scenario 1	664	658	29	151	-215	-452	-1.143	-759
Saldo scenario 2a	314	308	-321	-249	-615	-852	-1.393	-1.159
Saldo scenario 2b	114	108	-521	-449	-815	-1052	-1.593	-1.359

In tabel 20 staat het effect van een aantal koopkrachtmaatregelen die voor 2023 getroffen zijn. Dit is het totaal van de energietoeslag, de subsidie op het vastrecht elektriciteit, de subsidie op het elektriciteitstarief en de verlaging van de benzineaccijns.

Tabel 20: Effect tijdelijke maatregelen Sint Eustatius (bedragen per maand), 2023

	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerper-soons
Energietoeslag	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Netbeheer elektra	42	42	42	42	42	42	42	42	42	42
Benzineaccijns	5	5	7	7	7	10	10	5	7	10
Elektriciteitstarief	15	15	23	23	27	27	30	15	23	27
Totaal	170	170	180	180	184	187	190	170	180	187

6. Saba

In dit hoofdstuk beschrijven we de uitwerking van de minimumvoorbeeldbegrotingen voor Saba.

Saba is een klein eiland met ongeveer 2.000 inwoners. Het is een slapende vulkaan, waarvan de top op 877 meter hoogte ligt. Van de vier dorpen op Saba zijn Windwardside en The Bottom de grootste. De dorpen liggen halverwege de berg, dus niet aan zee. Het eiland heeft een klein vliegveld en een haven.

Op Saba zelf wordt vrijwel niets verbouwd of geproduceerd. Dat betekent dat vrijwel alles geïmporteerd moet worden. Het meeste komt van het dichtbijgelegen Sint Maarten. Inkomsten krijgt Saba uit toerisme en van een internationale medische school.

Huishoudens kunnen zelf online bestellen. Om dingen online te kopen is vaak een creditcard nodig. Als mensen geen creditcard hebben, zijn er kennissen en bedrijven die voor hen de bestelling kunnen doen. Ook dit kan extra kosten met zich meebrengen.

Een andere mogelijkheid is het kopen op Sint Maarten en dat zelf meenemen. Hier zit wel een limiet aan: in het vliegtuig kan maar weinig mee en ook op de veerboot kun je als particulier niet veel meenemen. Een retour met de veerboot kost 115 dollar en voor een koffer wordt 10 dollar gerekend, een retour met het vliegtuig kost ruim 250 dollar. Omdat Sint Maarten en Saba als verschillende landen worden gezien, gaat deze import gepaard met allerlei douaneregels. Voor het papierwerk gebruiken de meeste huishoudens en kleine ondernemingen brokers. Bestelde producten kunnen in Miami worden afgeleverd en van daaruit naar Saba verscheept. Deze douane- en brokerkosten worden vervolgens doorberekend in de uiteindelijke prijs die huishoudens betalen.

6.1 Methode Saba

Op Saba hebben we twee groepen samengesteld. De ene groep bestond uit een groep van negen mensen, voornamelijk professionals. De andere groep bestond uit zeven inwoners met een laag inkomen.

Met de groep experts hebben we drie groepssessies gehouden, met de inwoners twee groepssessies. Beide groepen hebben in de eerste sessie gekeken naar de benodigdheden voor een alleenstaande vrouw. In de tweede sessie is gekeken naar de benodigdheden voor een paar met twee kinderen. Ook is in die sessie aandacht besteed aan de verschillen voor ouderen, of per geslacht. In de derde expertsessie is vervolgens een voorlopig minimumpakket getoond, inclusief kosten en een optelling. Daarna werden aanpassingen aangebracht aan de hand van de discussie, de verschillen tussen beide groepen en nieuwe inzichten.

Ook zijn twee inloopspreekuren gehouden, een in Windwardside en een in The Bottom. Hier konden mensen van Saba binnenlopen en met de onderzoekers spreken. Vijf mensen hebben hier gebruik van gemaakt. Zij leverden waardevolle input over het leven en de kosten op Saba. Verder is met een aantal personen gesproken, onder wie de commissioners en twee raadsleden.

Zoals gezegd is Saba een klein eiland en zijn data over gebruik en consumptie nauwelijks aanwezig. Daarom hangt veel af van de inschatting van de focusgroepen.

6.1.1 Prijsinformatie

Voor de beprijzing van de pakketten is grotendeels gebruikgemaakt van gegevens die het CBS verzamelt in het kader van de inflatiemeting op Saba.

Daarnaast is ter plekke prijsinformatie verzameld bij vier supermarkten.
- Unique (Windwardside);
- Big Rock (Windwardside);
- Emporium (The Bottom);
- Saba Wishes (The Bottom).

Van één supermarkt hebben we een prijslijst gekregen van een aantal artikelen in de week dat wij er waren (eind juni). Bij het gebruiken van de prijsinformatie dienen we in het achterhoofd te houden dat prijzen sterk kunnen verschillen, al naar gelang de aanvoer van de boot van die week.

Veel zaken worden online aangeschaft van buiten het eiland. Het CBS meet ook prijzen bij een aantal online winkels. Voor artikelen waarvan het CBS de prijs niet meet, zijn deze zelf aangevuld. We gaan er voor Saba van uit dat er 10 procent bij de prijs van online artikelen moet worden opgeteld vanwege transport- en douanekosten. Daarnaast is een vast bedrag opgenomen bij de kosten voor vervoer/transport om de vaste kosten van zendingen door een broker in één keer af te kopen.

6.2 Onderdelen van het pakket Saba

6.2.1 Elektriciteit

Er is één elektriciteitsmaatschappij op Saba: Sabaelectric. Elektriciteit wordt opgewekt via dieselgeneratoren en een veld met zonnepanelen.

Voor het verbruik houden we het consistent gemaakte verbruik aan, gebaseerd op het verbruik in Saba (zie paragraaf 3.2). Momenteel wordt de energierekening op Saba gesubsidieerd. Het tarief is gemaximeerd op 0,4061 dollar per kilowattuur. Dit is met aftrek van een subsidie van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK). Ook het vastrecht wordt op het ogenblik niet geheven. Dit resulteert in een maandbedrag van 102 dollar voor een alleenstaande en 203 dollar voor het paar met kinderen. Dit bedrag ligt aan de onderkant van de schatting van de focusgroepen. Zij schatten de elektriciteitsrekening op ongeveer 100-200 dollar voor een alleenstaande en 200-400 dollar voor een paar met kinderen.

Bij de elektriciteitsrekening wordt ook de afvalheffing geheven. Deze bedraagt 9 dollar per maand.

6.2.2 Water

Op Saba hebben huishoudens twee watersystemen. Het ene werkt via een reservoir dat gevuld wordt met regenwater of via 'loads' – tanks – met gezuiverd oceaanwater (grijs water). Dit water wordt gebruikt voor bijvoorbeeld douchen en de was, maar is niet geschikt als drinkwater. De discussiegroepen kwamen uit op vier loads van 1000 gallon voor een alleenstaande per jaar en tien loads voor een paar met twee kinderen. Omgerekend kost dit 27 dollar per maand voor een alleenstaande en 67 dollar per maand voor een paar met twee kinderen.

Voor drinkwater en water om te koken hebben huishoudens een aantal mogelijkheden. Ze kunnen:
- flesjes water in de supermarkt kopen;
- gebruikmaken van een filter waarmee ze het grijze water kunnen filteren. Deze zijn er in een aantal varianten;
- het grijze water koken;
- gebruikmaken van Saba Splash. Dit is gefilterd water, dat je in een bepaalde (grote) hoeveelheden kunt kopen en dat aan huis geleverd wordt.

De discussiegroepen waren het niet volledig eens over welke vorm minimaal noodzakelijk is. Het water van Saba Splash werd als wisselend van smaak beoordeeld. De kwaliteit van Saba Splash wordt overigens gecontroleerd. Uiteindelijk is gekozen voor het gebruik van Saba Splash als drinkwater. Dit betekent kosten van 29 dollar per maand voor de alleenstaande (anderhalve fles van 5 gallon per week) en 87 dollar voor het stel met kinderen (drie keer zoveel).

6.2.3 Gas

Gas wordt geleverd in de vorm van gasflessen. Voor de alleenstaande is één grote fles nodig per jaar (100 dollar + 20 dollar afleveringskosten), voor het paar anderhalve fles per jaar. Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 10 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 15 dollar.

6.2.4 Televisie, telefoon en internet

Telefoon- en internetdiensten worden verzorgd door Satel. Voor internet biedt Satel vijf pakketten aan, variërend in snelheid en datagebruik. Voor de alleenstaande wordt het goedkoopste pakket van 49 dollar adequaat geacht. Voor het paar met kinderen het tweede pakket van 89 dollar per maand. Bij het pakket hoort één telefoontoestel.

Niet overal op Saba is wifi beschikbaar. Om ook buiten wifigebieden data te hebben kan er een top-up worden gekocht. Dit wordt als noodzakelijk gezien. De kosten hiervan bedragen 10 dollar per maand.

Saba heeft geen televisiezender en er wordt geen televisiepakket aangeboden. Als er televisiegekeken wordt, dan bijvoorbeeld Netflix, of via een kastje. Als minimale invulling van een tv-pakket nemen we een Netflix-abonnement van 9 dollar per maand mee in het pakket.

Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 68 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 123 dollar.

6.2.5 Bankkosten

Op Saba zijn twee banken actief, de Royal Bank of Canada (RBC) en de Maduro & Curiel's Bank (MCB). Deze laatste is gevestigd in Bonaire en valt daarmee onder Nederlands toezicht. Er is geen bankkantoor op Saba. Huishoudens moeten voor hun persoonlijke bankzaken naar Sint Eustatius of Sint Maarten. Beide banken hebben alleen een geldautomaat op Saba.

Bankieren op Saba gaat gepaard met hoge kosten. Om geld over te maken worden hoge transactiekosten gerekend. Ook pinnen in een winkel die niet bij dezelfde bank zit als de klant, betekent extra kosten voor de klant.[17] Dat betekent dat mensen zo veel mogelijk met contant geld betalen. Dit is bij verreweg de meeste bedrijven mogelijk. Alleen de Belastingdienst accepteert geen contante betalingen. Daarom is een bankrekening noodzakelijk. We gaan uit van de goedkoopste, die van RBC.

De simpelste bankrekening kost 10 dollar per maand. We specificeren ook een minimaal bedrag van 14 dollar per maand aan transactiekosten. Hiermee kunnen per maand vier overschrijvingen naar een rekening van een andere bank gedaan worden, ook naar Sint Maarten. Daarnaast gaan we uit van een aparte spaarrekening, die 5 dollar per maand kost.

Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 33 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 62 dollar.

6.2.6 Vervoer

Een auto werd op Saba noodzakelijk geacht. Ongeveer 80 procent van de huishoudens heeft een auto, 32 procent heeft zelfs meerdere auto's. Bij ouderen is het autobezit lager. Van de 65-plussers heeft 63,5 procent een auto.[18]

Er zijn niet veel alternatieven voor een auto op Saba. Fietsen is op het eiland niet mogelijk gezien de steilte van de wegen en het warme klimaat. Openbaar vervoer is beperkt aanwezig. Qua tijden en route is het openbaar vervoer vooral handig voor medewerkers van het openbaar lichaam. De kinderen gaan met de schoolbus naar school. Taxivervoer is beperkt aanwezig op het eiland. De 'gypsy-taxi' is de enige mogelijkheid voor mensen zonder auto.

Als minimale invulling van een auto kan gekeken worden naar een tweedehandsauto vanuit Sint Maarten of een tweedehandsauto uit Saba. De laatste is wellicht goedkoper in aanschaf, maar vrijwel zeker duurder in onderhoud. We gaan uit van een auto gekocht op Sint Maarten, waarvan de totale kosten van de aanschaf en het transport worden geschat op 8.000 dollar. Verder gaan we ervan uit dat men vijf jaar met deze auto rijdt en dat die dan geen restwaarde meer heeft. Om over vijf jaar opnieuw een auto voor 8.000 dollar te kunnen aanschaffen, moet 133 dollar per maand opzij worden gelegd. We nemen dat bedrag mee in de begroting. In de praktijk zullen veel mensen een auto aanschaffen met een lening. Dat gaat gepaard met extra rentekosten. Deze nemen we niet mee in de begroting. Dat doen we ook niet bij het aanschaffen van inboedel en ook niet in de begrotingen voor Europees Nederland. Mensen met een lening hebben dus wel te maken met persoonlijk onvermijdbare uitgaven.

Het onderhoud is kostbaarder door de staat van de weg en de hoogteverschillen. Remmen moeten veel vaker worden vervangen dan in Europees Nederland. Ook het bestellen van onderdelen is vaak een kostbare zaak en verloopt bovendien moeizaam. Daardoor kunnen reparaties soms maanden duren. Hiervoor wordt een bedrag van 450 dollar per jaar aangehouden.

[18] CBS StatLine - Caribisch Nederland; wonen, duurzame consumptiegoederen, vervoermiddelen'.

De autoverzekering kost ongeveer 350 dollar per jaar, uiteraard afhankelijk van de waarde van de auto en de ervaring van de bestuurder. Aan belasting (road taks) is men 180 dollar per jaar verschuldigd.

Er is één benzinestation aanwezig op het eiland. De benzineprijs ligt lager dan in Nederland (in juni was het ca. 1,30 dollar). We gaan uit van 10 kilometer per dag en een auto die 1 op 10 rijdt. Daarmee komen de kosten voor brandstof op 39 dollar per maand.

Bij vervoer rekenen we ook een bedrag voor de abonnementskosten voor het online bestellen. Voor Saba komt er ook een bedrag bij voor de mogelijkheid om tweemaal extra van het eiland af te kunnen om bijvoorbeeld bankzaken te regelen of extra aankopen te doen.

Alles bij elkaar betekent dit voor een alleenstaande een bedrag van 278 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 361 dollar

6.2.7 Zorg

Voor het zorgpakket op Saba zijn geen bijzonderheden opgenomen buiten de algemene bepalingen zoals beschreven in paragraaf 3.9. Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 16 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 38 dollar.

6.2.8 Overige verzekeringen

Naast de autoverzekering en de zorgverzekering worden geen verzekeringen aangeboden op Saba. Inboedelverzekering en aansprakelijkheidsverzekering zijn er niet. Een uitvaartverzekering wordt niet noodzakelijk geacht: nabestaanden of het openbaar lichaam zorgen voor de uitvaart. Dit betekent dat er geen kosten voor overige verzekeringen worden opgenomen.

6.2.9 Onderwijs

Voor het onderwijs zijn geen bijzonderheden opgenomen buiten de algemene bepalingen zoals beschreven in 3.11. Dit betekent een bedrag van 21 dollar per maand voor het paar met twee kinderen.

6.2.10 Kleding

We hebben het consistent gemaakte kledingpakket voor Saba gebruikt. Kleding wordt voornamelijk online gekocht. Daarom is rekening gehouden met de transportkosten door de onlineprijzen voor Saba met 10 procent te verhogen. Alles bij elkaar komen we dan uit op een bedrag van 73 dollar per maand voor mannen en 96 dollar per maand voor vrouwen. Voor kinderen is het bedrag ongeveer 75-90 dollar per maand, inclusief het schooluniform.

6.2.11 Inboedel en onderhoud

We hebben het standaardpakket voor inboedel gehanteerd, zoals beschreven in paragraaf 3.13 en zoals te vinden in bijlage 4. Bij het opstellen van de pakketten houden we bij particuliere huur echter rekening met een gemeubileerd appartement. Voor eigen rekening komen nog:

- matras en beddengoed, handdoeken e.d.;
- bestek, servies;
- schoonmaakmaterialen;
- televisie, laptop, telefoon;
- wasmachine.

Dit betekent maandbedragen voor inboedel en onderhoud van rond de 50 dollar voor een alleenstaande en 65 dollar voor een paar met twee kinderen.

Artikelen voor inboedel en onderhoud worden voornamelijk online gekocht. Daarom hanteren we een opslag op de prijzen van 20 procent voor de transportkosten. Deze opslag is hoger dan bij kleding, omdat gewicht een rol speelt in de hoogte van de transportkosten.

De sociale huur wordt wel kaal opgeleverd. Dit betekent een extra reserveringsuitgave van 110 tot 175 dollar.

6.2.12 Recreatie/sociale participatie

Op Saba is het standaardpakket voor sociale participatie gebruikt. Kinderen kunnen meedoen aan de gratis naschoolse activiteiten. Er worden ook nog betaalde activiteiten voor kinderen georganiseerd. Deze zijn niet opgenomen in het minimumpakket.

Voor sociale participatie gaan we er net als op de andere eilanden van uit dat men twee keer per jaar van het eiland reist. Dit komt boven op de twee keer die voor Saba is vastgesteld om directe inkopen te doen of bijvoorbeeld bankzaken te doen of zorg te verkrijgen (zie paragraaf 6.2.6).

De totale bedragen voor sociale participatie zijn voor een alleenstaande 160 dollar per maand. Voor een stel met twee kinderen is het maandbedrag 381 dollar.

6.2.13 Voeding

Er wordt nauwelijks voedsel geproduceerd op Saba, hoewel er op het eiland wilde fruitbomen aanwezig zijn. Wel zijn er initiatieven om de lokale voedselvoorziening te versterken. Het voedingspatroon op Saba wordt daarom sterk bepaald door wat er in de winkels te verkrijgen is. Dat betekent veel bewerkt voedsel en weinig vers. De boot met voedselproducten komt één keer per week. De houdbaarheidsdatum van verse producten is dan al in zicht en de kwaliteit is dan ook stukken minder dan in Europees Nederland.

We hebben het dieet zoals beschreven in 3.15 en bijlage 4 overgenomen. Wel is dit dieet getoetst door een diëtist op Sint Maarten en zijn enige aanpassingen gedaan. Zo kon de precieze invulling in voedingsmiddelen van Bonaire niet overgenomen worden. Een aantal versproducten is vervangen door diepvries/blik. Ook is de optie van een yoghurt-ontbijt op Saba vervallen.

De meeste voedingsproducten zijn veel duurder dan in Europees Nederland. De kinderen krijgen op school een gratis ontbijt, en een lunch tegen een vast bedrag (3-4 dollar). We gaan ervan uit dat dit gezonde voeding is. Daardoor zijn de extra voedingskosten voor kinderen lager. Dit is geen structurele voorziening, maar we gaan ervan uit dat deze voorziening linksom of rechtsom blijft bestaan.

Dit betekent voor een alleenstaande een bedrag van 330 dollar per maand en voor het paar met twee kinderen een bedrag van 985 dollar.

6.2.14 Persoonlijke verzorging

Voor persoonlijke verzorging is het pakket gebruikt zoals genoemd in paragraaf 3.16. Dit leidt voor Saba tot de volgende bedragen: 75 dollar per maand voor een alleenstaande en 237 dollar voor een paar met twee kinderen.

6.2.15 Was- en schoonmaakartikelen

Voor was- en schoonmaakmiddelen is het pakket gebruikt zoals genoemd in paragraaf 3.17. Dit leidt voor Saba tot een bedrag van ongeveer 11 dollar per maand voor een alleenstaande en 17 dollar voor een paar met twee kinderen.

6.3 Totale minimumvoorbeeldbegroting Saba

Tabel 21 toont de minimumvoorbeeldbegroting voor Saba, exclusief woonlasten. Omdat de woonlasten niet eenduidig zijn, laten we die verderop apart zien.

Tabel 21: Minimumvoorbeeldbegroting Saba, excl. woonlasten, 2023

Bedragen per maand in dollars	Alleenstaande vrouw	Paar met 2 kinderen (8 en 13 jaar)
Gas	10	15
Elektriciteit	102	203
Water	56	154
Telefoon, televisie en internet	68	123
Lokale heffingen en diensten (paspoort e.d.)	11	34
Verzekeringen	0	0
School- en studiekosten	0	21
Bankkosten	33	62
Vervoer	278	361
TOTAAL VASTE LASTEN	**557**	**974**
Kleding	96	365
Inboedel, onderhoud huis, tuin	49	66
Extra ziektekosten	16	38
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	**161**	**469**
Voeding	323	985
Was- en schoonmaakartikelen	11	17
Persoonlijke verzorging	75	237
HUISHOUDELIJKE UITGAVEN	**409**	**1.239**
SOCIALE PARTICIPATIE	**160**	**381**
TOTAAL UITGAVEN excl. huur	**1.287**	**3.062**

6.4 Huur/hypotheek

36 procent van de huishoudens op Saba woont in een appartement.[19] We gaan ervan uit dat elke slaapkamer een airco heeft, zodat een goede nachtrust mogelijk is. Voor het minimumpakket gaan we uit van een goed onderhouden woning. In werkelijkheid hoeft dat niet zo te zijn. Dit uit zich bijvoorbeeld in een lekkend opslagreservoir voor water, waardoor een huishouden vaker het reservoir moet vullen.

Saba kent huurhuizen en eigen woningen. Woningprijzen en huurprijzen liggen relatief hoog. Eigenwoningbezitters hebben hun woning doorgaans al een hele tijd. Het afsluiten van een hypotheek is de laatste jaren lastig vanwege het ontbreken van een bank op het eiland en de hoge rentes die gevraagd worden. Woningen worden ook verhuurd aan (welvarende) studenten van de medische school. De lokale bevolking moet met hen concurreren om de woonruimte.

Voor de woonlasten werken we op Saba met twee scenario's.

Scenario 1: sociale huur met verhuursubsidie

Huishoudens met een laag inkomen huren over het algemeen. Er zijn ongeveer veertig sociale woningen op Saba. Hiervoor is de huurprijs relatief laag. Bij de laatst gebouwde woningen was de afspraak dat de prijs voor een drieslaapkamerwoning 600 dollar per maand was, voor de tweeslaapkamerwoning 450 dollar en de eenslaapkamerwoning 350 dollar. Daarnaast zou de huur jaarlijks worden geïndexeerd. Inmiddels bedragen de huren respectievelijk 676, 506 en 366 dollar. Met deze huren hebben we scenario 1 ingevuld. Indexering was nieuw voor Saba, want huren (ook van de particuliere verhuurders) werden nooit verhoogd. Pas als er een nieuwe huurder komt, wordt de huur aangepast. Om die reden hebben de huizen van woningstichtingen OYOHF/OLS soms heel lage huren. Dat was de huur die jaren geleden is afgesproken en nooit is verhoogd, omdat de bewoner nog dezelfde huurder is die destijds in het huis is getrokken.

De woningstichting hanteert de regel dat iemand maximaal een derde van zijn bruto-inkomen aan huur kwijt mag zijn. Voor de rest krijgt de woningstichting een verhuursubsidie van het Rijk via OLS. Deze regeling hebben we voor scenario 1 toegepast, bij een inkomen ter hoogte van de onderstand. Voor de alleenstaande betekent dit een verlaging van de huur tot 349 dollar per maand (subsidie van 17 dollar) en voor paren met twee kinderen tot 478 dollar per maand (subsidie van 198 dollar). Voor een alleenstaande met het minimumloon was er geen verhuursubsidie, omdat de eigen bijdrage gelijk aan of hoger dan de vraaghuur is. Voor het paar met twee kinderen kreeg de verhuurder bij het minimumloon wel subsidie van 198 dollar.

Scenario 2: particuliere huur volle prijs

Op de wachtlijst voor de sociale huur staan ongeveer zestig huishoudens. De toewijzing van deze woningen is niet transparant. De meeste huishoudens zijn daarom aangewezen op particuliere huur. Deze worden over het algemeen gemeubileerd verhuurd. Daar gaan we in dit scenario dan ook van uit. Huurprijzen voor een eenslaapkamerappartement variëren van 700 tot 900 dollar. Huurprijzen voor een drieslaapkamerappartement variëren van 1500 tot 2300 dollar. We gaan uit van een huur aan de onderkant (scenario 2a) en een aan de bovenkant (scenario 2b).

[19] CBS StatLine - Caribisch Nederland; wonen, duurzame consumptiegoederen, vervoermiddelen'.

Tabel 22: Totale uitgaven per huurscenario Saba, 2023

	Alleenstaande vrouw	Paar met 2 kinderen (8 en 13 jaar)
TOTAAL UITGAVEN excl. huur	1.287	3.062
Extra kosten sociale huur (ongemeubileerde woning)	111	174
Sociale huur (met verhuursubsidie*)	349	478
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 1	1.746	3.714
Particuliere huur onderkant	700	1.500
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 2a	1.987	4.562
Particuliere huur bovenkant	900	2.300
TOTAAL UITGAVEN SCENARIO 2b	2.187	5.362

** Bij een inkomen op niveau onderstand.*

Tabel 22 laat het totale bedrag zien voor het pakket aan goederen en diensten dat men op Saba minimaal noodzakelijk vindt. In figuren 6 en 7 zetten we dit af tegen een aantal inkomensniveaus op Saba, namelijk de onderstand, de AOV, het minimumloon en twee keer het minimumloon. Bij bepaling van het inkomen houden we rekening met de situatie van het huishouden. We rekenen dus de diverse toepasselijke toeslagen in de onderstand mee, de energietoeslag en voor huishoudens met kinderen de kinderbijslag.

Tabellen 23 en 24 tonen de opbouw van het besteedbare inkomen.

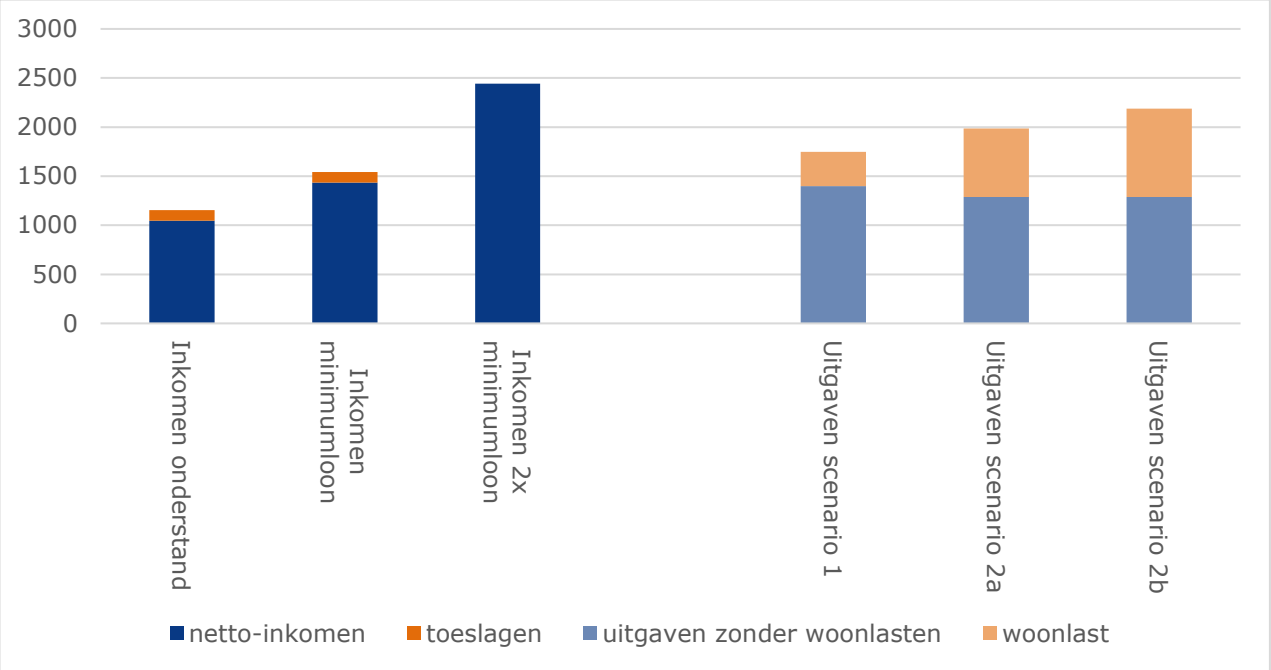
Tabel 23: Totaal besteedbaar inkomen op Saba per maand in dollars bij drie inkomensniveaus; alleenstaande, eerste helft 2023

	Nettosalaris uitkering	Energietoeslag	Totaal
Onderstand	1.047	108	1.155
Minimumloon	1.433	108	1.542
2x minimumloon	2.442	0	2.442

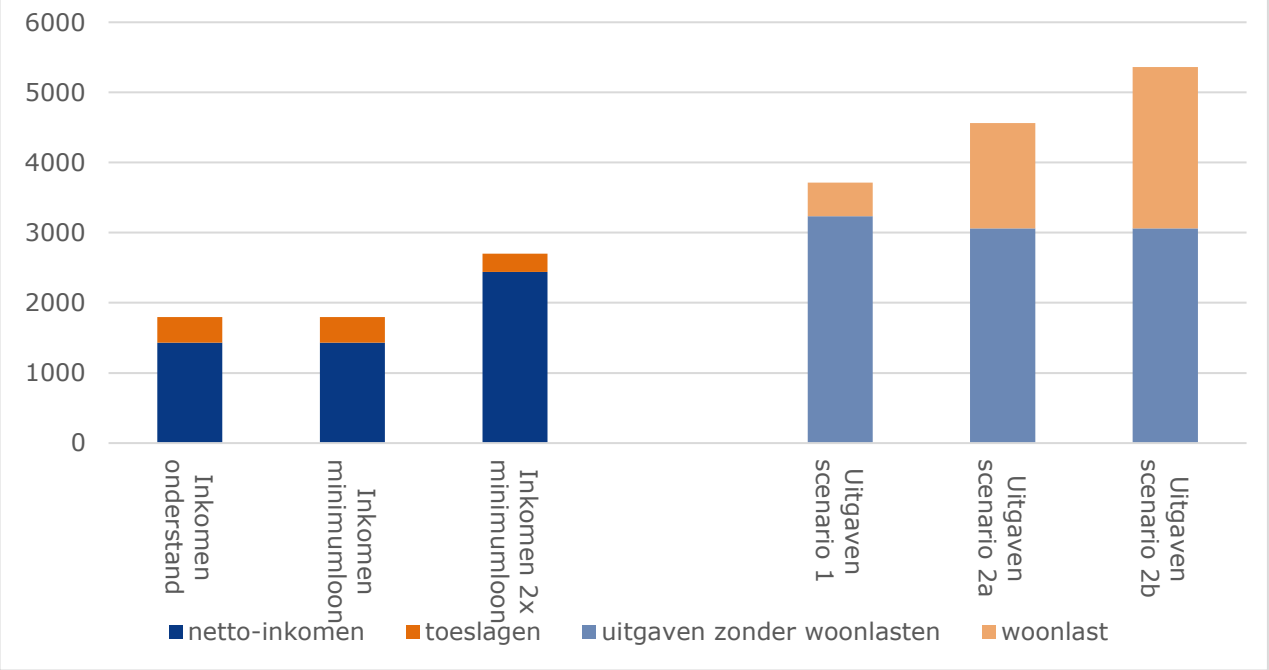
Tabel 24: Totaal besteedbaar inkomen op Saba per maand in dollars bij drie inkomensniveaus; paar met twee kinderen, eerste helft 2023

	Nettosalaris uitkering	Kinderbijslag	Energietoeslag	Totaal
Onderstand	1.433	258	108	1.799
Minimumloon	1.433	258	108	1.799
2x minimumloon	2.442	258	0	2.700

Figuur 6: Totale uitgaven per inkomensniveau Saba; alleenstaande, eerste helft 2023

Figuur 7: Totale uitgaven per inkomensniveau Saba; paar met twee kinderen, eerste helft 2023

6.5 Overige huishoudtypen

In tabel 25 staan de saldi voor Saba voor een aantal andere huishoudsamenstellingen. De gedetailleerde minimumvoorbeeldbegrotingen staan in bijlage 3.

Tabel 25: Totale uitgaven minimumpakket Saba per scenario, per huishoudtype, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerpersoons
TOTAAL UITGAVEN excl. huur/hypotheek	1.265	1.287	1.995	1.774	2.394	2.440	3.062	1.252	1.948	2.711
Extra kosten meubilering	111	111	121	137	163	148	174	111	121	132
Sociale huur met verhuursubsidie*	349	349	366	383	401	478	478	366	366	478
Totale uitgaven scenario 1*	1.724	1.746	2.483	2.294	2.959	3.065	3.714	1.729	2.436	3.321
Particuliere huur volle prijs onderkant	700	700	700	1.100	1.500	1.100	1.500	700	700	1.100
Totale uitgaven scenario 2a	1.965	1.987	2.695	2.874	3.894	3.540	4.562	1.952	2.648	3.811
Particuliere huur volle prijs bovenkant	900	900	900	1.600	2.300	1.600	2.300	900	900	1.600
Totale uitgaven scenario 2b	2.165	2.187	2.895	3.374	4.694	4.040	5.362	2.152	2.848	4.311

** Bij een inkomen op niveau onderstand.*

In tabellen 26 tot en met 28 staan voor drie inkomstenniveaus de saldi voor huishoudens op Saba. Bij het bepalen van de huurlasten nemen we voor de hogere inkomens mee dat de verhuursubsidie afneemt ten opzichte van de onderstand.

Tabel 26: Saldi bij onderstand Saba, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	Meerpersoons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	1.155	1.155	1.542	1.388	1.571	1.671	1.800	1.542
Saldo scenario 1	-570	-591	-941	-906	-1.388	-1.394	-1.914	-1.779
Saldo scenario 2a	-810	-832	-1.153	-1.486	-2.323	-1.869	-2.762	-2.269
Saldo scenario 2b	-1.010	-1.032	-1.353	-1.986	-3.123	-2.369	-3.562	-2.769

Tabel 27: Saldi bij wettelijk minimumloon/AOV Saba, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerpersoons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	1.542	1.542	1.542	1.675	1.804	1.675	1.804	1.283	2.866	1.542
Lagere verhuursubsidie tov onderstand	17	17	0	95	77	0	0	0	0	0
Saldo scenario 1	-200	-222	-941	-718	-1.236	-1.394	-1.914	-446	430	-1.779
Saldo scenario 2a	-423	-445	-1.153	-1.203	-2.095	-1.869	-2.762	-669	218	-2.269
Saldo scenario 2b	-623	-645	-1.353	-1.703	-2.895	-2.369	-3.562	-869	18	-2.769

Tabel 28: Saldi bij 2x wettelijk minimumloon Saba, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	Meerper-soons
TOTAAL NETTO-INKOMEN	2.442	2.442	2.442	2.571	2.700	2.571	2.700	2.442
Lagere verhuursubsidie tov onderstand	17	17	0	123	275	28	198	28
Saldo scenario 1	700	679	-41	154	-534	-522	-1.212	-907
Saldo scenario 2a	477	455	-253	-303	-1.194	-968	-1.862	-1.369
Saldo scenario 2b	277	255	-453	-803	-1.994	-1.468	-2.662	-1.869

In tabel 29 staat het effect van een aantal koopkrachtmaatregelen die voor 2023 getroffen zijn. Dit is het totaal van de energietoeslag, de subsidie op het vastrecht elektriciteit, de subsidie op het elektriciteitstarief en de verlaging van de benzineaccijns.

Tabel 29: Effect tijdelijke koopkrachtmaatregelen Saba (bedragen per maand)

	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerper-soons
Energietoeslag	108	108	108	108	108	108	108	108	108	108
Netbeheer elektra	71	71	71	71	71	71	71	71	71	71
Benzineaccijns	5	5	7	7	7	10	10	5	7	10
Elektriciteitstarief	7	7	10	10	11	11	13	7	10	11
Effect tijdelijke maatregelen	191	191	196	196	197	200	202	191	196	200

7. Conclusies en aanbevelingen

In dit rapport hebben we minimumvoorbeeldbegrotingen gemaakt voor alle drie de eilanden van Caribisch Nederland. Deze minimumvoorbeeldbegrotingen hebben dezelfde grondslag als in Europees Nederland: het is een pakket aan goederen en diensten die voor iedereen noodzakelijk zijn. Ook zijn methodes gehanteerd die voor Europees Nederland gebruikt worden, namelijk het gebruik van beschikbare data, input van experts op bepaalde onderdelen en de oordelen van bewoners. Per uitgavenpost is gekeken welke methode het meest geëigend was, toegespitst op de situatie per eiland.

Vervolgens zijn de onderdelen van het pakket van een prijs voorzien. Dit is voor het grootste gedeelte gedaan met de informatie die het CBS verzamelt om de inflatie per eiland te meten. Wanneer het CBS die informatie niet had, is eigen prijsinformatie verzameld.

7.1 Verschillen tussen de eilanden

Grote delen van de inhoud van de pakketten zijn voor de drie eilanden gelijk. Zo gaan we uit van gelijke kledingpakketten op de drie eilanden. Alleen de onderdelen van het schooluniform wisselen per eiland.

Qua prijzen van de pakketonderdelen zijn er wel duidelijke verschillen tussen de eilanden. Waar op Bonaire nog relatief veel op het eiland zelf gekocht kan worden, zijn de inwoners van Sint Eustatius en Saba veel meer aangewezen op online bestellen buiten het eiland. De prijzen in de supermarkten liggen op die eilanden ook relatief hoger.

7.2 Verschillen met Europees Nederland

Natuurlijk is het logisch om een vergelijking te willen maken met het pakket voor Europees Nederland. Daarbij moet wel in het achterhoofd worden gehouden dat de omstandigheden in Europees Nederland duidelijk verschillen met die in Caribisch Nederland: wat betreft klimaat, wat betreft infrastructuur, wat betreft cultuur, wat betreft wetten en regelingen. Al die verschillen hebben hun impact op het benodigde pakket aan goederen en diensten.

7.2.1 Klimaat

Vanwege het *klimaat* is er in Caribisch Nederland meer water en persoonlijke verzorging nodig, en is een airco noodzakelijk om een goede nachtrust te kunnen garanderen. Aan de andere kant zijn er in Caribisch Nederland geen kosten om het huis te hoeven verwarmen. Dit zijn uitgaven die zullen blijven verschillen tussen Caribisch en Europees Nederland. De opwarming van de aarde zal er eerder toe leiden dat Europees Nederland onderdelen van het Caribische pakket gaat overnemen dan andersom, bijvoorbeeld de mogelijkheid om de woning te kunnen koelen.

7.2.2 Infrastructuur

De *infrastructuur* heeft vooral invloed op de uitgaven aan vervoer. Waar in Europees Nederland het noodzakelijke pakket aan vervoer alleen bestaat uit een fiets (voor korte afstanden) en openbaar vervoer (voor langere afstanden), moet dat voor Caribisch Nederland aangepast worden. Op de eilanden is het aanbod van openbaar vervoer

gebrekkig of helemaal afwezig. Het heuvelachtige en bergachtige karakter van (delen van) de eilanden zorgt ervoor dat fietsen geen optie is. Dat betekent dat men op de eilanden aangewezen is op eigen, gemotoriseerde vervoersmiddelen. Deze post is nu ingevuld door een reservering voor een zeer sobere auto met de daarbij behorende kosten aan onderhoud, verzekeringen, belastingen en brandstoffen.

De uitgaven die huishoudens noodzakelijkerwijs aan vervoer hebben, kunnen verlaagd worden bij uitbreiding van de mogelijkheden voor openbaar vervoer. Andere vervoersmogelijkheden als scooters, brommers of elektrische fietsen kunnen eventueel ook een rol spelen, maar dat zal pas het geval zijn wanneer de infrastructuur voor deze vervoersmiddelen veiliger wordt en wanneer dit soort vervoersmiddelen verkocht, gepromoot en onderhouden kunnen worden.

Het feit dat het hier relatief kleine eilanden betreft is ook van invloed op het noodzakelijke budget. Niet alle goederen zijn op het eiland zelf te krijgen, maar ook niet alle benodigde diensten zijn beschikbaar. Daarom is het noodzakelijk dat men hiervoor af en toe van het eiland af kan. Hoe kleiner het eiland, hoe groter deze noodzaak is. Ook voor het mentale welzijn is het goed om af en toe van het eiland af te kunnen. Dit is vergelijkbaar met de ruimte voor een weekje sobere vakantie die we voor Europees Nederland in het pakket voor sociale participatie hebben opgenomen.

Vervoer van het eiland af gaat gepaard met – naar Europees-Nederlandse begrippen – relatief hoge kosten. Het stimuleren van goedkope verbindingen met omliggende eilanden kan de betaalbaarheid ten goede komen.

Het klimaat en de infrastructuur kunnen ook een rol spelen bij de verschillen in opvattingen met Europees Nederland. Het leven op een klein eiland en het leven in een kleinere gemeenschap is terug te zien in een groter belang dat in Caribisch Nederland wordt gehecht aan sociale participatie. Deelname aan (religieuze) activiteiten en feesten is voor veel mensen een belangrijk onderdeel van hun dagelijks leven. Dit leidt tot een iets uitgebreider pakket dan in Europees Nederland.

7.2.3 Wetten en regelingen

Wat betreft verschillen in *wetten en regelingen* ligt het grootste verschil bij de ziektekostenverzekering. Waar in Europees Nederland huishoudens een flink bedrag aan ziektekostenpremie zelf moeten betalen, is de verzekering in Caribisch Nederland collectief geregeld via de belastingen. Ook geldt er in Caribisch Nederland niet het verplichte eigen risico van 385 euro per jaar. Huishoudens in Caribisch Nederland hebben daar dus minder directe kosten aan. Aan de andere kant bestaat er geen zorgtoeslag in Caribisch Nederland. Gezien de complexiteit en de hoge mate van noodzakelijke beschikbaarheid van data (inkomen, zorggebruik) van het Europees-Nederlandse stelsel lijkt invoering daarvan in Caribisch Nederland niet voor de hand te liggen.

Een tweede verschil is te zien bij andere verzekeringen, zoals inboedelverzekeringen en uitvaartverzekeringen. Deze zijn in Caribisch Nederland nauwelijks aanwezig. En als ze er al zijn, dan zijn ze vaak duur gezien het geringe aantal premiebetalers. Dat betekent dat huishoudens vaak individueel niet verzekerd zijn tegen de financiële gevolgen van rampspoed. Deze financiële gevolgen worden nu dan ook gedragen door het collectief. Dat kan onderling geregeld zijn, bijvoorbeeld via hulp van naasten, de kerk of andere particuliere ondersteuning. Maar het kan ook via de overheid lopen, bijvoorbeeld door een

beroep op de bijzondere onderstand. Deze steun is echter minder 'gegarandeerd' dan bij individuele verzekeringen.

Huishoudens in Caribisch Nederland geven dus minder uit aan individuele verzekeringen, maar lopen wel meer risico dat de financiële gevolgen van tegenvallers niet worden opgevangen.

7.2.4 Woonlasten

Een ander groot verschil met Europees Nederland betreft de uitgaven aan *woonlasten*. Waar in Europees Nederland veel huishoudens met een laag inkomen een sociale huurwoning hebben en huren worden gesubsidieerd via de huurtoeslag, is dat in Caribisch Nederland veel minder het geval. Veel huurders in Caribisch Nederland betalen daarom een relatief hoge huurprijs voor hun woning.

Door de variatie en de impact van de woonlasten hebben we deze apart van de overige uitgaven gepresenteerd. We hebben per eiland een aantal scenario's geschetst voor de hoogte van woonlasten. Daarbij is duidelijk te zien dat een (ver)huursubsidie de betaalbaarheid sterk kan verbeteren. Het zal efficiënt zijn om mensen met hoge woonlasten gericht te ondersteunen. Dit kan via een verhuursubsidie.

Momenteel zijn de verhuursubsidies op de drie eilanden verschillend vormgegeven. Het is aan te bevelen om te kijken of deze gestroomlijnd kunnen worden, zodat grote verschillen tussen de eilanden verkleind kunnen worden. Op langere termijn is het belangrijk dat er meer betaalbare woningen beschikbaar komen en dat toegang tot koopwoningen – lees: hypotheken – efficiënter wordt.

7.2.5 Totaalbudget

Als we de uitkomsten vergelijken met die voor Europees Nederland, zien we dat het budget exclusief woonlasten en vervoer, redelijk vergelijkbaar is, zoals tabel 30 laat zien.

Tabel 30: Bedragen per maandbegroting excl. vervoer en woonlasten, eerste helft 2023

	Bonaire ($)	Sint Eustatius ($)	Saba ($)	Europees Nederland (€)
Alleenstaande	1.027	1.075	1.098*	1.094
Paar met 2 kinderen	2.542	2.772	2.875*	2.354

* *Ongemeubileerde woning.*

Weliswaar zijn artikelen en diensten in Caribisch Nederland over het algemeen duurder, er zijn een aantal grote posten waarvoor inwoners van Caribisch Nederland niet hoeven te betalen: de verwarming van hun woning en de ziektekostenverzekering. De grootste tekorten lijken te ontstaan door de beperkte beschikbaarheid van voorzieningen en diensten in vergelijking met Europees Nederland. De term 'een adequaat minimum' gaat daarmee, behalve over voldoende inkomen, ook over beschikbaarheid en toegankelijkheid van met name huisvesting en vervoer. Dat neemt niet weg dat mogelijkheden voor extra inkomensondersteuning onderzocht kunnen worden om het gat tussen inkomen en noodzakelijke uitgaven te verkleinen.

Tabel 30 laat ook zien dat huishoudens met kinderen relatief duurder af zijn in Caribisch Nederland dan in Europees Nederland. Waar de getallen bij alleenstaanden niet ver uiteenlopen, zien we dat de noodzakelijke bedragen voor een paar met twee kinderen in Caribisch Nederland duidelijk hoger liggen dan in Europees Nederland.

Voor een deel komt dat door het ontbreken van schaalvoordelen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij voeding, waar men in Europees Nederland met grotere verpakkingen een relatief kostenvoordeel kan behalen. Daarnaast bevat het Europees-Nederlandse budget twee relatief grote posten met een groot schaalvoordeel, namelijk de ziektekostenverzekering (voor kinderen gratis) en de gasrekening (hangt sterk af van het soort woning). Verder liggen de kosten van kinderkleding in Caribisch Nederland hoger door het schooluniform.

7.3 Specifiek voor Bonaire

Bonaire is het grootste eiland van Caribisch Nederland. Vanwege deze omvang is de verkrijgbaarheid van de meeste goederen groter dan op de andere eilanden. Ook de diensten uit het basispakket zijn over het algemeen beschikbaar op het eiland. Zo zijn er meerdere kleding- en meubelwinkels op Bonaire en is het mogelijk om een inboedel- en aansprakelijkheidsverzekering af te sluiten. De kwaliteit van de goederen is veelal minder dan in Europees Nederland en de prijs is hoger. Hoewel groter dan de rest van Caribisch Nederland kampt Bonaire met specifieke problematiek.

Het grootste probleem op Bonaire is toenemende druk op de woningmarkt en als gevolg daarvan de stijgende huizenprijzen en huren. De sterk groeiende bevolking en de toename van toerisme zijn daarvan de belangrijkste oorzaak. De sociale huursector, hoewel groter dan in de andere delen van Caribisch Nederland, kan de vraag naar betaalbare woningen niet aan.

De hoge woonlasten leiden tot onwenselijke overlevingsstrategieën. Zo wonen meerdere generaties en grote gezinnen gezamenlijk en wordt er bespaard op basisuitgaven.

7.4 Specifiek voor Sint-Eustatius

Sint Eustatius is een klein eiland. In principe zijn veel goederen op het eiland zelf te verkrijgen, maar de keuze is erg beperkt en de kwaliteit is niet altijd op het gewenste niveau. Dit maakt dat inwoners online aankopen doen, ondanks bijkomende kosten voor transport.

Een kleine gemeenschap betekent ook dat niet alle voorzieningen voor specifieke groepen of behoeften beschikbaar zijn, wat het leven kwetsbaar maakt. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om zorg of onderwijs voor kinderen en mensen met beperkingen. Dit soort voorzieningen zijn op deze kleine schaal moeilijk te organiseren, maar hebben wel een grote impact op het leven van mensen. Tegelijkertijd maakt de kleine schaal van het eiland het mogelijk ook makkelijker voor specifieke gevallen om echt maatwerk te leveren, mits professionals daar de ruimte voor krijgen in tijd en budget.

Tot slot zien we op Sint Eustatius hoe beschikbaarheid van voorzieningen het leven van veel mensen makkelijker kan maken. Sinds enige tijd is er een relatief goedkope bootverbinding tussen Sint Eustatius en Sint Maarten. Dit heeft voor veel mensen de noodzakelijke reis van het eiland af meer bereikbaar gemaakt.

7.5 Specifiek voor Saba

Saba is het kleinste eiland van de drie. Daarmee heeft het ook de minste faciliteiten en is men het meest afhankelijk van import. Dit betekent hogere transposten en geringere concurrentie, waardoor het prijspeil over de hele linie hoger ligt.

Het gebrek aan faciliteiten betekent ook een grotere kwetsbaarheid. Aanvoer van bepaalde goederen is niet altijd vanzelfsprekend, de kwaliteit is niet altijd gegarandeerd en het kan een tijd duren voordat artikelen beschikbaar zijn, bijvoorbeeld specifieke auto-onderdelen.

Sommige noodzakelijke goederen en diensten worden op Saba maar door een of twee bedrijven aangeboden, zoals benzine en bankdiensten. Als zij hun beleid veranderen, kan dat direct heftige gevolgen hebben op het aanbod en de betaalbaarheid van noodzakelijke goederen en diensten.

7.6 Oplossingsrichtingen

De afgelopen jaren zijn onderstand en minimumloon in Caribisch Nederland veel sterker gestegen dan in Europees Nederland. Bovendien is er een kinderbijslag geïntroduceerd die ook extra verhoogd is. Daarmee zijn stappen gezet om het enorme verschil te verkleinen tussen minimuminkomens en datgene wat als noodzakelijk gezien mag worden. De huidige berekeningen laten echter zien dat er nog steeds een gat is tussen de minimuminkomens en de minimaal benodigde bedragen, zeker als huishoudens de volledige huurprijs moeten betalen. Dat gat wordt groter naarmate het huishouden meer personen telt. Dit zijn conclusies die overigens ook in Europees Nederland naar voren kwamen.

Het gat verkleinen kan op verschillende manieren. Het kan door het inkomen van huishoudens te verhogen, door de uitgaven van huishoudens te verlagen of door flankerend beleid. We bespreken deze mogelijkheden hieronder, waarbij we het huishoudbudget als uitgangspunt nemen. Deze oplossingsrichtingen zijn echter niet gratis; het betekent dat de rekening ergens anders komt te liggen en dat er op andere terreinen effecten kunnen zijn. Het is vervolgens een politieke beslissing om de belangen af te wegen en te beslissen waar die rekening neerslaat.

7.6.1 Inkomensverhoging

Een eerste mogelijkheid is om het inkomen van huishoudens te vergroten. Het verder verhogen van onderstand, minimumloon en kinderbijslag kan daar een onderdeel van zijn. Verhogingen van lonen en kinderbijslag zijn echter ongerichte maatregelen, die ook terechtkomen bij de huishoudens met hogere inkomens. Waar Europees Nederland beleidsinstrumenten kent om gerichter inkomensondersteuning te bieden (bijvoorbeeld via toeslagen), ontbreken zulke instrumenten in de Caribisch-Nederlandse wetgeving. Omdat vooral huishoudens met kinderen het zwaar hebben, is het te overwegen een regeling zoals het kindgebonden budget te introduceren.

Tegelijkertijd kan ook worden gekeken naar de opbouw van de onderstand. In Europees Nederland zijn aparte bedragen voor kinderen (of voor alleenstaande ouders) uit de bijstand gehaald en overgeheveld naar het in te voeren kindgebonden budget. We kunnen ons voorstellen dat de kindbedragen vanuit de onderstand in Caribisch Nederland bijvoorbeeld via de kinderbijslag gaan lopen.

7.6.2 Uitgavenverlaging

Het gat kan ook gedicht worden aan de andere kant van de boekhouding: aan de uitgavenkant. Daarvoor zijn een aantal mogelijkheden.

Algemeen
Prijzen kunnen verlaagd worden door de algemene bestedingsbelasting bedrijven (ABB) te verlagen. Dit kan algemeen, of eventueel specifiek, voor bepaalde goederen en diensten.

Kortingen
Sommige Europees-Nederlandse gemeenten bieden een stadspas aan. Daarmee kunnen huishoudens met lage inkomens gratis of tegen korting producten aanschaffen of ergens aan meedoen. Door collectief in te kopen, kan dat prijsverlagend zijn en winkeliers van een bepaalde omzet voorzien. Ook dit kan een optie zijn voor Caribisch Nederland. In bepaalde Europees-Nederlandse gemeenten kunnen ook andere inwoners deze pas krijgen. Zij moeten hem dan wel kopen, en kunnen vervolgens van deze voordelen genieten. Wellicht is er een mogelijkheid voor een Bonaire-pas/Statia-pas/Sabapas die ook door toeristen aangeschaft kan worden.

Vaste lasten
Momenteel worden bepaalde onderdelen van de vaste lasten van huishoudens gesubsidieerd. Zo zijn er subsidies op de elektriciteitsrekening en op de internetrekening. Dit betreft tot nu tijdelijke maatregelen: deze hebben we meegenomen in de berekeningen van de minimumvoorbeeldbegrotingen. Het Nibud adviseert om te bekijken of deze subsidiëring onderdeel kan blijven van de financiële ondersteuning van huishoudens en zo ja, om deze dan een structureel karakter te geven.

Verhuursubsidie
Het subsidiëren van woonlasten is ook een belangrijke oplossingsrichting. De woonlasten zijn hoog en mensen kunnen daarop niet bezuinigen. Subsidiëring is nu alleen van toepassing op sociale huur. Uitbreiding naar particuliere huur, zoals nu in een pilot op Bonaire wordt getest, is wenselijk, gezien de wachtlijsten.

Met de verhuursubsidie kan gerichter ondersteuning geboden worden. Dit kan door de huurquote (het percentage van het inkomen dat men als eigen bijdrage moet betalen) te laten variëren. Bijvoorbeeld door bij huishoudens met een laag inkomen een lagere huurquote te hanteren. Dit is nu het geval op Bonaire en Sint-Eustatius, maar niet op Saba. Ook kan gekeken worden naar variatie naar huishoudgrootte. Bijvoorbeeld door huishoudens met kinderen een lagere huurquote op te leggen dan alleenstaanden.

Vervoer
Huishoudens op de drie eilanden zijn voor het vervoer aangewezen op een auto. Het stimuleren van goedkopere vormen van vervoer kan zorgen voor een uitgavenverlaging. Te denken valt aan hetzij openbaar vervoer, hetzij andere vormen van individueel vervoer, zoals scooters en (elektrische) fietsen.

Kosten van kinderen
Het verlagen van kosten die met kinderen samenhangen is belangrijk, omdat bij huishoudens met kinderen het gat het grootst is. Te denken valt aan gratis voorzieningen voor kinderen, zoals kinderopvang, ontbijt en lunch, schooluniform, en/of naschoolse activiteiten.

Betaalbare verbindingen met andere eilanden
Zeker Sint-Eustatius en Saba zijn klein en het aanbod van winkels is dat ook. Huishoudens kijken dan ook naar de omliggende eilanden om aankopen te doen of bestellen online. Daarmee vergroten ze hun mogelijkheden en kunnen ze tegen lagere prijzen aankopen doen. De aanwezigheid van een betaalbare verbinding met omliggende eilanden kan daarmee het benodigde budget verlagen. Goede verbindingen kunnen er ook voor zorgen dat het aanbod op het eiland zelf vergroot kan worden.

Een laatste mogelijkheid is om de afhankelijkheid van import van andere eilanden te verlagen, bijvoorbeeld door eigen voedselproductie te stimuleren.

Persoonlijk onvermijdbare uitgaven
De minimumvoorbeeldbegrotingen geven weer wat voor elk huishouden een minimaal noodzakelijk pakket aan goederen en diensten bevat, en wat de kosten daarvan zijn. Daarnaast kunnen huishoudens te maken hebben met persoonlijk onvermijdbare uitgaven. Dat zijn uitgaven die niet voor iedereen noodzakelijk zijn, maar wel voor een individueel huishouden. Bijvoorbeeld wanneer men te maken heeft met niet-vergoede ziektekosten. Ook hiervoor blijft de bijzondere onderstand een belangrijke voorziening. Het eerder signaleren van financiële problemen is daarbij een belangrijke oplossingsrichting.

Armoedeval
Door de stelselmatige extra verhogingen van de onderstand is bij sommige huishoudtypen het onderstandsbedrag inmiddels gelijk aan het minimumloon. Dat is geen wenselijke situatie, omdat er daarmee geen financiële prikkel meer is om te werken. Bovendien bestaat het risico dat dit het draagvlak voor sociale zekerheid ondermijnt, als werk op het minimumloon niet of nauwelijks méér loont dan een uitkering.

In Europees Nederland kan via de arbeidskorting in de inkomstenbelasting aan werkenden een financieel voordeel worden toegekend. Deze mogelijkheid zit niet in de belastingwetgeving van Caribisch Nederland, op een aftrekbedrag voor verwervingskosten na. Nu onderstand naar het minimumloon toe kruipt, is een dergelijke financiële prikkel het bestuderen waard. Verhoging van de verwervingskosten is overigens alleen voor bovenminimale inkomens voordelig, gezien de hoogte van de belastingvrije som.

Sparen en lenen
Onderdeel van de minimumvoorbeeldbegrotingen zijn de zogenaamde reserveringsuitgaven. We gaan ervan uit dat mensen geld apart zetten om te zijner tijd kleding, inboedel en auto te kunnen vervangen. Daarvoor is ruimte in het budget opgenomen. In de praktijk lenen huishoudens met een laag inkomen in Caribisch Nederland voor dit soort uitgaven. Huishoudens hebben nu nauwelijks een buffer. Deze is in Caribisch Nederland misschien wel noodzakelijker dan in Europees Nederland, gezien het ontbreken van individuele verzekeringen. De Commissie sociaal minimum Europees Nederland pleitte er dan ook voor om niet de bedragen voor de minimumvoorbeeldbegrotingen als uitgangspunt te nemen, maar een iets hoger bedrag.

Om het opbouwen van een buffer te stimuleren (en dus te sparen) zouden regelingen die dat nu tegenwerken, zoals de lage vermogensgrens in de bijstand, tegen het licht moeten worden gehouden.

Versterking financiële capaciteiten
Met de verhoging van het budget neemt ook de verantwoordelijkheid van de huishoudens toe. Wanneer de inkomsten in lijn komen met de benodigde uitgaven, gaan we van

huishoudens verwachten dat zij zelf de 'juiste' keuzes maken. Waar budgetteren geen zin heeft bij grote tekorten, kunnen straks de puzzelstukjes wel gelegd worden. Dat vergt versterking van de financiële competenties van burgers. Niet alleen op boekhoudkundig gebied, maar ook op het terrein van omgaan met verleidingen en je opstellen als een assertieve, weerbare consument: een rol die de samenleving ook vraagt van Europees-Nederlandse huishoudens.

7.6.3 Flankerend beleid

Zowel inkomensverhoging als uitgavenverlaging vergt inspanningen. Veel van de besproken oplossingsrichtingen kunnen niet snel of in één keer worden ingevoerd. Dat betekent waarschijnlijk dat het gat tussen inkomsten en benodigde uitgaven niet heel binnenkort verdwenen is. Tot die tijd is dan ook extra ondersteuning nodig. Bijvoorbeeld in de vorm van:

- ruimhartige bijzondere onderstand;
- barmhartig incassobeleid;
- steun aan/verwijzing naar particulier initiatief (zoals voedselbank, kerk).

7.7 Indexering en actualisering

De minimumvoorbeeldbegrotingen voor Caribisch Nederland zijn geen statische begrotingen. Net als in Europees Nederland dienen ze periodiek te worden aangepast.

Ten eerste moeten de begrotingen jaarlijks aan het actuele prijspeil van de producten worden aangepast. In tijden van hoge inflatie is het te overwegen dit halfjaarlijks te doen. Idealiter wordt voor die aanpassing aangesloten bij de prijsinformatie die het CBS verzamelt op de drie eilanden. Daarbij is het belangrijk om de onderliggende data van het CBS te kunnen gebruiken. Het weegschema zoals het CBS dat hanteert verschilt van het weegschema zoals dat volgt uit de minimumvoorbeeldbegrotingen. Dat betekent dat het algemene inflatiecijfer en de partiële indexcijfers die het CBS publiceert niet zonder meer gebruikt kunnen worden om de minimumvoorbeeldbegrotingen te actualiseren.

De inhoud van de pakketten dient ook periodiek te worden herijkt, maar dat kan minder frequent, bijvoorbeeld eens in de drie of vijf jaar. Daarbij is het belangrijk om gebruik te blijven maken van bestaande data, oordelen van experts en oordelen van bewoners.

Bijlage 1 | Begrotingen andere huishoudens Bonaire

Tabel 31: Maandbegroting andere huishoudens Bonaire, 2023

Bedragen per maand in dollars	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerper-soons
Gas	4	4	4	4	7	7	7	4	4	4
Elektriciteit	102	102	153	153	178	178	204	102	153	178
Water	51	51	56	56	62	62	67	51	56	62
Telefoon, televisie en internet	104	104	107	107	110	110	113	104	107	107
Lokale lasten en diensten (bijv. paspoort)	3	3	6	5	7	8	10	3	6	10
Verzekeringen	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
School- en studiekosten	0	0	0	4	13	4	13	0	0	0
Bankkosten	7	7	14	7	7	14	14	7	14	21
Vervoerskosten	253	253	275	275	275	297	297	253	275	297
TOTAAL VASTE LASTEN	**534**	**534**	**626**	**622**	**668**	**691**	**735**	**534**	**626**	**690**
Kleding	72	75	148	133	213	205	285	74	148	221
Inboedel, onderhoud huis, tuin	140	140	153	159	178	173	192	140	153	175
Extra ziektekosten	27	27	52	31	35	56	59	27	52	76
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	**238**	**242**	**352**	**323**	**426**	**433**	**537**	**240**	**352**	**473**
Voeding	229	218	407	331	531	539	739	213	388	611
Was- en schoonmaakartikelen	7	7	8	8	8	8	9	7	8	8
Persoonlijke verzorging	62	72	124	107	174	159	226	60	118	200
TOTAAL HUISHOUDGELD	**298**	**297**	**539**	**445**	**712**	**707**	**974**	**281**	**513**	**819**
SOCIALE PARTICPATIE	**207**	**207**	**339**	**331**	**462**	**462**	**593**	**207**	**337**	**470**
TOTAAL UITGAVEN excl. huur/hypotheek	***1.279***	***1.280***	***1.856***	***1.721***	***2.269***	***2.293***	***2.839***	***1.262***	***1.829***	***2.452***
Huur scenario 1 (sociaal incl. verhuursubsidie)	103	103	124	112	117	124	124	105	420	209
TOTAAL UITGAVEN scenario 1	***1.382***	***1.383***	***1.980***	***1.833***	***2.385***	***2.417***	***2.963***	***1.366***	***2.249***	***2.661***
Huur scenario 2 (particulier excl. verhuursubsidie)	800	800	800	1.000	1.300	1.000	1.300	800	800	1.300
TOTAAL UITGAVEN scenario 2	***2.079***	***2.080***	***2.656***	***2.721***	***3.569***	***3.293***	***4.139***	***2.062***	***2.629***	***3.752***
Huur scenario 3 (particulier incl. verhuursubsidie)	103	103	124	1.000	1.300	1.000	1.300	105	420	1.300
TOTAAL UITGAVEN scenario 3	***1.382***	***1.383***	***1.980***	***2.721***	***3.569***	***3.293***	***4.139***	***1.366***	***2.249***	***3.752***

Bijlage 2 | Begrotingen andere huishoudens Sint Eustatius

Tabel 32: Maandbegroting andere huishoudens Sint Eustatius, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meer-persoons
Gas	11	11	11	11	16	16	16	11	11	16
Elektriciteit	110	110	165	165	193	193	220	110	165	193
Water	54	54	63	63	72	72	81	54	63	72
Telefoon, televisie en internet	78	78	93	78	93	93	108	78	93	108
Lokale lasten en diensten (bijv. paspoort)	2	2	4	3	5	6	7	2	4	7
Verzekeringen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
School- en studiekosten	0	0	0	4	27	4	27	0	0	0
Bankkosten	7	7	10	7	7	10	10	7	10	20
Vervoerskosten	276	276	317	309	323	319	336	276	314	328
TOTAAL VASTE LASTEN	**537**	**537**	**664**	**640**	**735**	**713**	**806**	**537**	**661**	**743**
Kleding	82	88	170	170	279	252	361	85	170	255
Inboedel en onderhoud huis	160	160	165	192	224	197	229	160	165	177
Extra ziektekosten	16	16	30	20	24	34	38	16	30	44
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	**258**	**263**	**364**	**382**	**527**	**483**	**628**	**261**	**364**	**475**
Voeding	311	300	556	450	542	733	1.002	285	519	833
Was- en schoonmaakartikelen	8	8	9	9	10	10	11	8	9	10
Persoonlijke verzorging	62	74	126	110	178	163	231	60	118	204
TOTAAL HUISHOUDGELD	**382**	**382**	**691**	**569**	**730**	**905**	**1.244**	**353**	**646**	**1.047**
SOCIALE PARTICIPATIE	**168**	**168**	**261**	**245**	**338**	**338**	**430**	**168**	**260**	**353**
TOTAAL UITGAVEN excl. huur/hypotheek	***1.345***	**1.351**	***1.980***	***1.836***	***2.330***	***2.439***	**3.108**	***1.319***	***1.931***	***2.618***
Sociale huur (met verhuursubsidie)	155	155	270	171	187	270	270	164	450	270
TOTAAL UITGAVEN Scenario 1	***1.500***	***1.506***	***2.250***	***2.007***	***2.516***	***2.709***	***3.378***	***1.483***	***2.381***	***2.888***
Particuliere huur onderkant	800	800	800	1.000	1.000	1.000	1.000	800	800	1000
TOTAAL UITGAVEN Scenario 2a	***2.145***	***2.151***	***2.780***	***2.836***	***3.330***	***3.439***	***4.108***	***2.119***	***2.731***	***3.618***
Particuliere huur bovenkant	1.000	1.000	1.000	1.200	1.200	1.200	1.200	1.000	1.000	1.200
TOTAAL UITGAVEN Scenario 2b	***2.345***	***2.351***	***2.980***	***3.036***	***3.530***	***3.639***	***4.308***	***2.319***	***2.931***	***3.818***

Bijlage 3 | Begrotingen andere huishoudens Saba

Tabel 33: Maandbegroting andere huishoudens Saba, 2023

Bedragen per maand in $	Alleen-staande man	Alleen-staande vrouw	Paar	Vrouw 1 kind	Vrouw 2 kinderen	Paar 1 kind	Paar 2 kinderen	AOV alleen-staand	AOV paar	Meerper-soons
Gas	10	10	10	10	15	15	15	10	10	15
Elektriciteit	102	102	152	152	178	178	203	102	152	178
Water	56	56	84	84	119	119	154	56	84	119
Telefoon, televisie en internet	68	68	118	108	113	118	123	68	118	128
Lokale lasten en diensten (bijv. paspoort)	11	11	13	21	23	33	34	11	13	42
Verzekeringen	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
School- en studiekosten	0	0	0	4	21	4	21	0	0	0
Bankkosten	33	33	62	33	33	62	62	33	62	91
Vervoerskosten	278	278	321	316	339	332	361	278	318	339
TOTAAL VASTE LASTEN	**557**	**557**	**761**	**729**	**841**	**860**	**974**	**557**	**757**	**912**
Kleding	73	96	170	179	292	253	365	85	170	254
inboedel en onderhoud huis	49	49	50	56	64	58	66	49	50	52
Extra ziektekosten	16	16	30	20	24	34	38	16	30	44
TOTAAL RESERVERINGSUITGAVEN	**138**	**161**	**250**	**256**	**380**	**345**	**469**	**149**	**250**	**350**
Voeding	335	323	598	443	680	747	985	309	562	896
Was- en schoonmaakartikelen	11	11	13	13	15	15	17	11	13	15
Persoonlijke verzorging	64	75	130	112	182	167	237	66	123	208
TOTAAL HUISHOUDGELD	**410**	**409**	**741**	**568**	**878**	**930**	**1.239**	**387**	**698**	**1.120**
SOCIALE PARTICIPATIE	**160**	**160**	**244**	**221**	**297**	**305**	**381**	**159**	**243**	**329**
TOTAAL UITGAVEN excl. huur/hypotheek	***1.265***	***1.287***	***1.995***	***1.774***	***2.394***	***2.440***	***3.062***	***1.252***	***1.948***	***2.711***
Sociale huur met verhuursubsidie	349	349	366	383	401	478	478	366	366	506
Extra kosten meubilering	111	111	121	137	163	148	174	111	121	132
Total uitgaven scenario 1	***1.724***	***1.746***	***2.483***	***2.294***	***2.959***	***3.065***	***3.714***	***1.729***	***2.436***	***3.349***
Particuliere huur volle prijs onderkant	700	700	700	1.100	1.500	1.100	1.500	700	700	1100
Totale uitgaven scenario 2a	***1.965***	***1.987***	***2.695***	***2.874***	***3.894***	***3.540***	***4.562***	***1.952***	***2.648***	***3.811***
Particuliere huur volle prijs bovenkant	900	900	900	1.600	2.300	1.600	2.300	900	900	1.600
Totale uitgaven scenario 2b	***2.165***	***2.187***	***2.895***	***3.374***	***4.694***	***4.040***	***5.362***	***2.152***	***2.848***	***4.311***

Bijlage 4 | Detailpakketten

4.1 Kledingpakket

Hieronder staan de aantallen per kledingstuk die per jaar aangeschaft worden. Dat zegt niet iets over de levensduur van het artikel. In sommige gevallen gaan artikelen langer mee dan een jaar (bijvoorbeeld een kostuum), soms worden artikelen al binnen een jaar vervangen.

Tabel 34: Kledingpakket Caribisch Nederland in aantallen per jaar, 2023

HEREN	**# per jaar**
Kostuum	0,5
Broek/jeans	4
Bermuda/sportbroek	4
Colbert/jasje	0,2
Wayabera	0,2
Overhemd	4
Sweater trui	1,5
T-shirt/hemd/polo	8
Onderbroek	12
Nachtkleding/boxer	2
Paar sokken	8
Stropdas	0,6
Paar schoenen + sportschoenen	5
Slippers	2
Zwembroek	1
Paraplu	1
Horloge/accessoires	1
Riem	0,5
Zonnebril	0,5
DAMES	
Jurk	6
Jasje (blazer)	1
Rok	3
Bermuda/sportbroek	2
Broek/jeans	2
Blouse	4
Sweater/trui	1,5
T-shirt/hemd/topje	5
Onderbroek	15
Bh	3
Nachtkleding	3
Panty /tights	5
Paar sokken	8
Paar damesschoenen/sportschoenen	5
Slippers (Birkenstock-imitatie)	2
Zwemkleding	1
Paraplu	1
Sieraden/accessoires	1
Damestas	1
Weekendtas/koffer	0,33

Hoed (zon)	0,50
Zonnebril	0,5
KINDEREN	
Jongens	
Broek/jeans	5
Bermuda/sportbroek	4
Schooluniform (5 stuks)	5
Overhemd (valt onder schooluniform)	1
Pullover, trui, sweater/hoodie	1,5
T-shirt	8
Onderbroek	12
Jongenspyjama, tricot*	2
Paar sokken	10
Zwembroek*	2
Paar schoenen/sportschoenen	4
Slippers	2
Rugtas	0,5
Pet	1
Regenkleding (jas)*	0,5
Zonnebril	1
Meisjes	
Jurk	5
Rok	4
Broek/jeans	4
Bermuda/sportbroek	4
Schooluniform (5 stuks)	5
Meisjesblouse (valt onder uniform)	1
Pullover, trui, sweater/hoodie	1,5
T-shirt	8
Onderbroek	12
Nachtkleding	2
Zwemkleding	2
Paar sokken	10
Paar schoenen	4
Slippers	2
Regenkleding (jas)*	0,5
Rugtas	0,5
Pet	1
Bh (wel voor >=12, niet voor <12)	3
Legging	5
Zonnebril	1

4.2 Inboedelpakket

Tabel 35: Inboedelpakket Caribisch Nederland in aantallen per jaar, per huishoudtype, 2023

	Aantal voor 1 persoon	Aantal voor 2 personen	Extra per kind	Afschrijf-termijn
Woonkamer				
Eetkamertafel (4 pers.)	0	0	0	10
Eetkamertafel (6 pers.)	0	0	0	10
Eetkamerstoel	4	6	0	10
Eetkamertafel met 4 stoelen	0	0	0	10
Eetkamertafel met 6 stoelen	0	0	0	10
Bank (3-zits)	1	1	0	10
Wandkast met tv-meubel	1	1	0	10
Salontafel	1	1	0	10
Bijzettafel per stuk	0	0	0	10
Lamp (plafonniere)	1	1	0	10
Fauteuil	0	1	0	10
Tuinstoelen	1	1	0	5
Slaapkamer				
Ledikant + lattenbodem 1 pers.	0	0	1	10
Ledikant + lattenbodem 2 pers.	1	1	0	10
Matras 1 pers.	0	0	1	10
Matras 2 pers.	1	1	0	10
Garderobekast 2-deurs	1	0	1	10
Garderobekast 3-deurs	0	1	0	10
Bedlampje	1	2	1	10
Bureau	0	0	1	10
(Bureau)stoel	0	0	1	10
bureaulamp	0	0	1	10
Prullenbak	0	0	0	10
Lamp	1	1	1	10
Beddengoed				
Hoofdkussen	1	2	1	5
Laken + sloop 1 pers.	0	0	2	5
Laken + sloop 2 pers.	2	2	0	5
Badtextiel				
Badhanddoeken	4	8	4	3
Washandjes	4	8	4	3
Keukentextiel				
Placemats	4	4	0	5

Keukenhanddoeken	4	4	0	3
Theedoeken	4	4	0	3
Pannenlappen	2	2	0	5
Servies				
Borden (kleine, grote, diepe)	12	20	3	5
Schalen (diepe en platte)	2	2	0	5
Mok	4	6	2	5
Kop en schotel	0	0	0	5
Theekan (glas)	1	1	0	5
Suikerpot	1	1	0	5
Melkkannetje	1	1	0	5
Limonadeglazen	4	6	2	5
Glazen voor wijn etc.	4	6	0	5
Bestek				
Lepels	6	8	2	5
Vorken	6	8	2	5
Messen	6	8	2	5
Opscheplepel	3	3		5
Theelepeltjes	4	6		5
Gebaksvorkjes	4	6		5
Slacouvert	1	1		5
Kaasschaaf	1	1		5
Soeplepel	1	1		5
Vleesvork	1	1		5
Messen (set)	4	4		5
Aardappelschilmesje	1	1		5
Houten lepels	1	1		5
Bakspatel (kunststof)	1	1		5
Garde/klopper	1	1		5
Rasp	1	1		5
Blikopener	1	1		5
Kurkentrekker	1	1		5
Kookgerei				
Roestvrijstalen kookpan	3	3	0	5
Steelpan	1	1	0	5
Braadpan/wok	1	1	0	5
Koekenpan	1	1	0	5
Vergiet	1	1	0	10
Citruspers (handpers)	1	1	0	10
Voorraadbussen	4	4	0	10

Pedaalemmer	1	1	0	10
Dienblad	1	1	0	10
Snijplank	2	2	0	10
Onderzetters	3	3	0	10
Bakblik	1	1	0	10
Maatbeker	1	1	0	10
Keukenweegschaal	1	1	0	10
Afwasteil	1	1	0	10
Afdruiprek	1	1	0	10
Bestekbak	1	1	0	10
Schoonmaakmateriaal				
Aluminium huishoudtrap	1	1	0	10
Kunststof huishoudemmer	1	1	0	1
Strijkplank	1	1	0	10
Wasmand	1	1	0	10
Droogrek/waslijn	1	1	0	10
Stoffer en blik	1	1	0	10
Bezem (incl. steel)	2	2	0	1
Dweil (doek)/mop	1	1	0	1
Gootsteenontstopper	1	1	0	10
Wc-borstel	1	1	0	10
Knijpers	1	1	0	10
Huishoudspons	12	12	0	2
Stofdoeken	2	2	0	2
Schoenborstels	1	1	0	5
Overig				
Spiegel	1	1		10
Deurmat	1	1		10
Badmat	2	2		2
Douchegordijn + rail	2	2		5
Wekker	1	1		10
Verlengsnoer 5m	1	1		10
Keukenklok	1	1		10
Huishoudelijke apparatuur				
Gasfornuis (4 pits + oven)	1	1	0	10
Koelvriescombinatie	1	1	0	10
Wasmachine (semiautomatisch)	1	1	0	5
Magnetron	1	1	0	10
Staafmixer/mixer	1	1	0	10
Strijkijzer	1	1	0	10

Tv 55cm/19 inch	1	1	0	10
Laptop + Windows	1	1	0	3
Scheerapparaat	1	1	0	10
Haardroger/föhn	1	1	0	10
Airconditioning aanschaf	1	1	1	10
Ventilator staand	1	1	1	10
Stoffering				
Overgordijn (per deel)	6	6	2	10
U-rail (per stuk)	3	3	1	10
Muurverf per liter/ (liter=8m^2)	21,68	21,68	6,38	10
Diensten				
Servicekosten airconditioning	1	1		1
Servicekosten airconditioning			1	1
Klusjesman	1	1		1
Loodgieter	1	1		1

4.3 Dieet gezonde voeding

Tabel 36: Dieet gezonde voeding Caribisch Nederland, per geslacht en leeftijdscategorie, 2023

Gram/ml per dag	Volwassen man	Volwassen vrouw	Oudere man	Oudere vrouw	Tiener	Kind 4-12	Kind 1-3
Totaal ontbijt/lunch (3 versies; voor Saba en Sint Eustatius alleen eerste 2)							
Brood	245	210	210	175	210	125	87
Smeersel	35	30	30	25	30	20	20
Kaas etc.	60	40	40	40	40	20	40
Zoet beleg	20	20	15	15	15	15	15
Thee/koffie	2	2	2	2			
Melk	165	165	165	165	165	270	300
Melk	500	500	500	500	500	770	700
Havermout	40	40	40	40	40	40	30
Brood	105	70	70	35	70		
Halvarine	15	10	10	5	10		
Hartig beleg	40	40	40	20	40		
Zoet beleg	20	20			40		
Thee/koffie	2	2	2	2	2		
Yoghurt	600	600	600	600	600	500	400
Muesli	48	48	48	48	48	20	20
Cornflakes	80	80	80	80	80	33	33
Thee/koffie	2	2	2	2	2		
Melk						270	300
Diner (per onderdeel 1 van deze)							
Rijst	65	50	60	50	50	60	50
Aardappels	250	200	200	150	200	100	50
Bataat/zoete aardappel	125	100	100	100	125	60	60
Pasta	65	50	50	50	50	60	60
Funchi	55	45	45	35	55	30	30
Mager vlees	100	100	100	100	100	50	50
Kip	100	100	100	100	100	50	50
Vis	125	125	125	125	125	60	60
Peulvruchten	75	75	75	75	75	25	25
Niet slinkgroente	200	200	200	200	200	100	75
Slinkgroente 1	325	325	325	325	325	225	225
Slinkgroente 2	325	325	325	325	325	225	225
Rauwkost	87	87	87	87	87	62	62

Diepvries	162	162	162	162	162	125	125
Olie	25	25	15	15	25	15	15
Dieetmargarine	20	20	15	15	20	15	15
Sojasaus	15	15	15	15	15	15	15
Yoghurtsaus	15	15	15	15	15	15	15
Mosterd	5	5	5	5	5	5	5
Tussendoortjes							
Watermeloen	250	250	250	250	250	150	150
Sinaasappel	125	125	125	125	125	75	75
Fruitsap	165	165	165	165	165	135	135
Crackers	20	20	20	20	20	10	10
Biscuits	40	30	30	15	30	10	10
Melk	165	165	165	165	165	135	135
Eieren	21	21	21	21	21	14	7
Noten/zaden	25	30	30	30	30	15	15